

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

**ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ, ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ &
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ.**

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

“ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ”

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Placemaking, κοινωνικός μετασχηματισμός, εμπειρίες και η αίσθηση του τόπου στον δημόσιο χώρο

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ

ΕΛΙΣΑΒΕΤ ΣΤΑΜΟΥ του ΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΚΑΡΑΧΑΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

ΔΗΛΩΣΗ

Βεβαιώνω ότι είμαι η συγγραφέας της παρούσας μεταπτυχιακής διατριβής, με τίτλο: «Placemaking, κοινωνικός μετασχηματισμός, εμπειρίες και η αίσθηση του τόπου στον δημόσιο χώρο». Η παρούσα εργασία, δεν έχει συγγραφεί από άλλο πρόσωπο με ή χωρίς αμοιβή και δεν έχει αντιγραφεί από δημοσιευμένη ή αδημοσίευτη εργασία. Βεβαιώνω ότι έχουν τηρηθεί όλοι οι κανόνες κατά την ακαδημαϊκή δεοντολογία σχετικά με αναφορές, βιβλιογραφία, κλπ, τόσο από έντυπες όσο και από ηλεκτρονικές. Σε περίπτωση λογοκλοπής αποδέχομαι όλες ανεξαιρέτως τις ποινές που προβλέπουν οι εκάστοτε κανονισμοί του ΠΘ ή και του ΤΜΧΠΠΑ.

“Placemaking, κοινωνικός μετασχηματισμός, εμπειρίες και η αίσθηση του τόπου στον δημόσιο χώρο”

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εν λόγω εργασία παρουσιάζει μία ολιστική προσέγγιση placemaking, η οποία λαμβάνει υπόψιν της όλες τις παραμέτρους ώστε να καταστεί γνώμονας για την αντιμετώπιση των σύγχρονων προκλήσεων και την αξιοποίηση διάφορων δεδομένων και στοιχείων που αφορούν στους τόπους και την σχέση τους με τον άνθρωπο.

Ο άνθρωπος λοιπόν τοποθετείται στο επίκεντρο ως ένας πομπός και δέκτης της αστικής πραγματικότητας, ως ένας δημιουργός αλλά και δημιούργημα αυτής.

Συνεπώς η πρακτική ενεργοποίησης του δημόσιου χώρου στην εν λόγω εργασία μελετάται ως μια χειρονομία επισφράγισης του πολιτισμού, της κοινωνικής καινοτομίας, της ανθρώπινης ευημερίας, της προστασίας του περιβάλλοντος και έχει ως στόχο την ένταξη αυτού του αφηγήματος στην πόλη.

Οι σχεδιασμένες βιωματικές εμπειρίες, τα νοήματα και το φυσικό περιβάλλον, τοποθετούνται στο επίκεντρο αυτής της διερεύνησης με στόχο τον κοινωνικό μετασχηματισμό, την ανάδειξη της αίσθησης του τόπου και την εγκαθίδρυση μιας νέας κουλτούρας στην πόλη.

Λέξεις κλειδιά: placemaking, εμπειρίες, τόπος, αίσθηση του τόπου, δημόσιος χώρος, κοινωνικός μετασχηματισμός

“Placemaking, social transformation, experiences and sense of place at public space”

ABSTRACT

This work presents a holistic placemaking approach, which takes into account all the parameters needed to address current challenges and exploit various data on places and their relationship to humans.

Man is thus centered as a transmitter and receiver of urban reality.

Therefore the practice of activating public space in this paper is studied as a sealing gesture for culture, social innovation, well-being, environmental protection and aims at integrating this narrative into the city.

Designed experiences, meanings and the natural environment are at the heart of this research aimed at social transformation while enhancing the sense of place and establishing a new culture in the city.

Key words: placemaking, experiences, place, sense of place, public space, social transformation

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΔΗΛΩΣΗ	1
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	2
ABSTRACT.....	3
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	4
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ	6
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ	7
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ.....	7
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΩΝ-ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ.....	8
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	9
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	10
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	13
1.ΤΟΠΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ.....	15
1.1 ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ.....	15
1.2 ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΟΠΟΥ	20
2.ΠΟΛΗ, ΧΩΡΟΣ, ΤΟΠΟΣ.....	22
2.1 ΠΟΛΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΤΙΚΟ ΤΟΠΙΟ	22
2.2 Ο ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΧΩΡΟΣ	24
2.3 ΡΟΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ - ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΧΩΡΟΣ.....	26
3.Ο ΤΟΠΟΣ.....	31
3.1 PLACEMAKING	34
3.2 ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ PLACEMAKING	39
3.3 ΑΡΧΕΣ PLACEMAKING	41
4.ΑΙΣΘΗΣΗ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ.....	45
4.1 Η ΑΙΣΘΗΣΗ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ	45
4.2 ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΑ.....	48
4.3 ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΑ ΤΟΠΟΥ & PLACEMAKING	51
4.4 ΣΥΛΛΟΓΙΚΟ ΚΑΙ ΥΠΕΡΒΑΤΙΚΟ.....	53
5.ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ.....	56
5. 1 ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ.....	56
5.2 ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ	58
5.2.1 ΤΟ ΔΙΚΤΥΟ ΟΙΚΟΧΩΡΙΩΝ GEN	59
5.3 ΑΣΤΙΚΑ ΚΟΙΝΑ- URBAN COMMONS	61

5.4 PLACEMAKING (ΚΙΡΟΣ3)	64
6.ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ.....	66
6.1 ΟΙ ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ PLACEMAKING	66
6.2 ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑΣ	67
6.3 Η ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΣΤΟΝ ΑΣΤΙΚΟ ΧΩΡΟ	68
6.4 ΟΙ ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ ΩΣ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ	71
6.5 ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΜΠΕΙΡΙΩΝ.....	79
7.ΠΕΔΙΟ ΕΣΤΙΑΣΗΣ.....	81
7.1 ΕΥΗΜΕΡΙΑ & ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ.....	82
7.2 ΑΕΙΦΟΡΙΑ – ΒΙΟΦΙΛΙΑ- REGENERATION	84
8.ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ.....	90
8.1 ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ.....	94
8.2 ΠΡΟΤΑΣΗ PLACEMAKING	99
9. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	106
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	108

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα εξωφύλλου. What we have in common / El. Th.	
Εικόνα 1. Δημόσιος Χώρος.....	24
Εικόνα 2. Stillness in Motion – Cloud Cities.....	27
Εικόνα 3. Αίσθηση του τόπου	30
Εικόνα 4. Τόπος	33
Εικόνα 5. Placemaking	37
Εικόνα 6. Placemaking και κοινωνικό κεφάλαιο	38
Εικόνα 7 . Φαινομενολογικό μοντέλο αίσθησης του τόπου / ταυτότητας τόπου	46
Εικόνα 8. Φαινομενολογικό μοντέλο αίσθησης του τόπου / ταυτότητας τόπου	47
Εικόνα 9. Αντίληψη και φαινομενολογία	49
Εικόνα 10. Μαζική Φύτευση Δέντρων	54
Εικόνα 11. Συμμετοχή στην φύτευση δέντρων.....	55
Εικόνα 12. Η σπείρα της κοινωνικής καινοτομίας.....	57
Εικόνα 13. Κοινότητα Οικοχωριού.....	60
Εικόνα 14. Henri Lefebvre: Δικαίωμα στην πόλη 1967.....	61
Εικόνα15. Επιστροφή στη φύση	65
Εικόνα 16. Αστικός Λαχανόκηπος 1.....	65
Εικόνα 17. Αστικός Λαχανόκηπος 2.....	65
Εικόνα 18. Αστικός Λαχανόκηπος 3	65
Εικόνα 19. ΚΙΠΟΣ3	65
Εικόνα 20. The Burning Man festival led the way in transformational experiences.....	72
Εικόνα 21. Burning Man Festival.-Μετασηματιστική εμπειρία.....	73
Εικόνα 22. Burning Man Festival.-Τύπος Μετασηματισμού.....	74
Εικόνα 23. Τα πέντε στοιχεία των εμπειριών του μοντέλου PERMA.....	76
Εικόνα 24. Επιτελεστικοί Αστικοί Χώροι.....	78
Εικόνα 25. Βιοφιλικό Περιβάλλον.....	86
Εικόνα 26. Regenerative Design VanDusen.....	89
Εικόνα 27. Πανοραμική όψη Βόλου.....	92
Εικόνα 28. Απόσπασμα Κτηματολογίου, Πεδίον του Άρεως.....	95
Εικόνα 29. Πεδίο του Άρεως.....	96
Εικόνα 30. Πεδίο του Άρεως. Ιππικός Όμιλος - Λίμνη	97
Εικόνα 31. Πεδίο του Άρεως δεκαετία '90.....	98

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1. Απογραφή 2011	91
---------------------------------------	----

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ

Σχήμα 1. Αλλαγές Αστικοποίησης. Νόημα / λειτουργία/μορφή	28
Σχήμα 2. Οι τέσσερις κύριες συνιστώσες του τόπου. “Οικολογικό Πλαίσιο του Τόπου”, “Ecological Framework of Place”, Diaz-Moore	32
Σχήμα 3. Οι διαστάσεις της εμπειρίας	67
Σχήμα 4. Δείκτης εξέλιξης του πληθυσμού της πόλης του Βόλου (ανά 20ετία)	91

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΩΝ-ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

LQC: lighter, quicker, cheaper

OHE: Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

PPS: Project for Public Spaces

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

PERMA: Positive Emotion, Engagement, Relationships, Meaning
Achievement (Θετικό συναίσθημα, Δέσμευση, Σχέσεις, Νόημα, Υλοποίηση)

MKK: Μετασχηματιστική Κοινωνική Καινοτομία

GEN: Global Ecovillage Network

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η ολοκλήρωση αυτής της μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας δεν θα ήταν εφικτή χωρίς την πολύ σημαντική συμβολή και την στήριξη ορισμένων ανθρώπων.

Συγκεκριμένα θα ήθελα να ευχαριστήσω τον καθηγητή μου Ν. Καραχάλη για την συνεργασία, την υποστήριξη και τον χρόνο που αφιέρωσε.

Επιπλέον ευχαριστώ τους γονείς μου, για την αγάπη και την κατανόηση, την στήριξη σε όλα τα επίπεδα και την αμέριστη ψυχολογική συμπαράσταση.

Τέλος ευχαριστώ τους φίλους μου για την θετική σκέψη, τις συζητήσεις και την υποστήριξη τους.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ταλαντευόμενη μεταξύ φιλοσοφίας, ψυχολογίας και αστικού οραματισμού, μια πύλη εισόδου στην κοινωνιολογία της πόλης.

As Albert Einstein observed: “We can’t solve problems by using the same kind of thinking we used when we created them”. Therefore, the new mind-sets and changed behaviour envisaged for such a transformational agenda require much more than just new policies and mechanisms but equally, if not more importantly, a “revolution of the imagination”.⁴⁶

«την Άνοιξη αν δε τη βρεις, τη φτιάχνεις».

Οδυσσέας Ελύτης

Το θεωρητικό υπόβαθρο αυτής της διπλωματικής αντλεί την θεματική του χωρίς να περιορίζεται σε αυτά, από την κουλτούρα και τον σύγχρονο πολιτισμό, από την παρατήρηση του σύγχρονου δυτικού κόσμου, την κατανόηση της λειτουργίας των σύγχρονων αστικών οικοσυστημάτων και την αναγνώριση της ανάγκης των πολιτών να διευρύνουν την ανθρώπινη εμπειρία τους στους χώρους που προορίζονται για κοινή χρήση, με εναλλακτικές υβριδικές πρακτικές, προκειμένου να αναδειχτεί η συλλογικότητα της κοινωνίας. Όλα τα παραπάνω μελετώνται με σκοπό αναδείξουν κάποιες πτυχές στην εφαρμογή του placemaking.

Οι γνωστικές επιστήμες δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στην επιρροή που ασκούν οι ενσωματωμένες εμπειρίες φυσικών περιβαλλόντων, δηλαδή των τόπων, στον τρόπο που ο άνθρωπος νιώθει, επικοινωνεί, συνάπτει σχέσεις και κατανοεί άλλους ανθρώπους. Η δημιουργία νέων τόπων και νέων εμπειριών θα μπορούσε λοιπόν σταδιακά να συνεισφέρει στην αλλαγή της κοινωνικής πραγματικότητας μίας πόλης. Αυτή η εργασία στοχεύει να κατανοήσει και να αναπτύξει μία σχεδιαστική ερμηνεία του δημόσιου χώρου, όπου ο τόπος λειτουργεί καταλυτικά για την δημιουργία μίας σκεπτόμενης και ενσυνείδητης

κοινωνίας αλλά ταυτόχρονα ο τόπος είναι έτσι σχεδιασμένος ώστε να ωφελεί το άτομο στην ψυχική και σωματική υγεία του. Παράλληλα αναλύονται έννοιες σχετικές με τον πολιτισμό και τον δημόσιο χώρο, την αίσθηση του τόπου, το περιβάλλον και την βιωσιμότητα.

Ο δημόσιος χώρος λοιπόν αντιμετωπίζεται ως εκείνο το πεδίο στο οποίο είναι δυνατή η αναδιαμόρφωση των κοινωνικών και περιβαλλοντικών ποιοτήτων μίας πόλης, καθώς και των σχημάτων, (των ιδεών), που επικρατούν μεταξύ των πολιτών σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο.

Γίνεται μία προσπάθεια λοιπόν να γίνει κατανοητό πως οι χώροι που μοιράζονται από ένα ευρύτερο κοινό μπορούν να αποτελέσουν έφορο έδαφος για την δημιουργία και θέσπιση του «κοινού μας μέλλοντος» (WCED 1987)¹. Ένα όραμα για το κοινό μας μέλλον αναμφισβήτητα μπορεί να είναι υπερβατικό και να μην ακολουθεί παγιωμένα μοντέλα και να θέσει ως κεντρικό άξονα τις κοινές μας ανάγκες αλλά και ευθύνες για το περιβάλλον και τους δημόσιους χώρους .

Συνεπώς στην μελέτη αυτή μία πρωταρχική εστίαση έγκειται στην ανακάλυψη των πτυχών των τόπων που τους “ωθούν να ενστερνιστούν” τον ρόλο τους ως αναδιαμορφωτές της συλλογικής ζωής. Γίνεται μία αναζήτηση των στοιχείων του πλαισίου, των εμπειριών, ή της διαμόρφωσης του περιβάλλοντος, τα οποία μπορούν να καταστούν σημαντικά για την ενίσχυση της έννοιας της συλλογικότητας, της ενσυνείδητης διαμόρφωσης της αστικής πραγματικότητας και της ανάδειξης της αίσθησης του τόπου. Ταυτόχρονα αναδεικνύονται διαφορετικές παράμετροι αυτών των εμπειριών, οι οποίες συνδέονται έμμεσα νοηματικά στο πλαίσιο του τόπου και θεωρούνται σημαντικές, τέτοιες είναι οι έννοιες του πολιτισμού, της βιωσιμότητας, των αστικών κοινών, της κοινωνικής καινοτομίας κ.α Οι έννοιες αυτές μπορούν να συμβάλλουν στην αλλαγή του νοήματος του δημόσιου χώρου και στην κοινή μας αφήγηση σε αυτόν.

Πιο αναλυτικά, στο πρώτο κεφάλαιο αναλύεται η έννοια του πολιτισμού, της κουλτούρας και της ταυτότητας τόπου.

¹ Η Παγκόσμια Επιτροπή για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (WCED 1987) με τη μελέτη «Το Κοινό μας Μέλλον» (Our Common Future- Αναφορά Brundtland), προβάλλει τον όρο αειφόρος ανάπτυξη ή αειφορία (sustainability) ως μία σύγχρονη απάντηση στο πρόβλημα των υλικών ορίων της οικονομικής μεγέθυνσης.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται η έννοια του δημόσιου χώρου, η σημασία του και η απαξίωση του. Στην συνέχεια στο τρίτο και τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι έννοιες του placemaking καθώς και οι έννοιες του τόπου, και της αίσθησης του τόπου οι οποίες εξετάζονται υπό το πρίσμα του placemaking.

Στο πέμπτο κεφάλαιο γίνεται μία σύντομη εισαγωγή στις αρχές της κοινωνικής καινοτομίας, της μετασχηματιστικής καινοτομίας και των αστικών κοινών και στην συνέχεια παρατίθενται παραδείγματα placemaking που υιοθετούν τις παραπάνω αρχές.

Στο έκτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι εμπειρίες ως μορφή παρέμβασης στον αστικό χώρο και διερευνάται η σχέση των εμπειριών με τον κοινωνικό μετασχηματισμό.

Στο έβδομο κεφάλαιο παρουσιάζεται η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης με σύντομες αναφορές στη βιοφιλία και τον αναγεννητικό σχεδιασμό ως προτεινόμενο πεδίο εστίασης για τις παρεμβάσεις στον χώρο, με στόχο στη ευημερία του ατόμου και την περιβαλλοντική προστασία.

Τέλος στο όγδοο κεφάλαιο, όλα τα παραπάνω συνοψίζονται σε μία ενδεικτική πρόταση placemaking για το Πεδίο του Άρεως, στην πόλη του Βόλου.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Για την εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας επιλέχθηκε η μέθοδος της ποιοτικής έρευνας. Η ποιοτική έρευνα κρίθηκε ως η πιο κατάλληλη χάρη στον μεγάλο εύρος δεδομένων που προσφέρει η θεματολογία της έρευνας και χάρη στο πλαίσιο μελέτης το οποίο προσαρμόζεται διαρκώς. Μέσα από την ποιοτική έρευνα, δίνεται έμφαση στην ερμηνεία, μια ερμηνευτική προσέγγιση επικεντρώνεται στην μελέτη της σημασίας των φαινομένων. Ακολουθείται η συγκεκριμένη διερευνητική μέθοδος καθώς η ποιοτική έρευνα αφορά στην διερεύνηση των εμπειριών των ατόμων και τα υποκειμενικά νοήματα που την συγκροτούν εστιάζοντας στο ευρύτερο κοινωνικό, πολιτισμικό (αξιακό και ιδεολογικό) πλαίσιο στο οποίο εγγράφεται. Με την χρήση ποιοτικής έρευνας, μελετώνται τα φαινόμενα μέσα στο φυσικό τους περιβάλλον και η ποιοτική ανάλυση των δεδομένων προκύπτει μέσα από ένα απαγωγικό στάδιο δηλαδή, επιλέγουμε ποια στοιχεία θα ερμηνευτούν, θα παρουσιαστούν και θα τεκμηριώσουν την θεματική της έρευνας.

Συγκεκριμένα η ποιοτική έρευνα πραγματοποιήθηκε, με βιβλιογραφική ανασκόπηση, τόσο σε θεωρητικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο μελέτης περιπτώσεων από διαδικτυακές και βιβλιογραφικές πηγές. Μελετήθηκαν επιστημονικά άρθρα από έγκριτα επιστημονικά περιοδικά και βιβλία με ποικίλη θεματολογία όπως η αστική γεωγραφία και ανθρωπογεωγραφία των πόλεων, η κοινωνικοχωρική διαλεκτική, η ψυχολογία, η φαινομενολογία, η φιλοσοφία καθώς και λοιπές πηγές αντιστοίχου περιεχομένου και έγκυρες διαδικτυακές.

Για την εκπλήρωση των ερευνητικών στόχων χρησιμοποιείται επίσης η επιτόπια παρατήρηση, μία μέθοδος που προέρχεται από την Ανθρωπολογία και ανήκει στις εθνογραφικές μεθόδους.

Επίσης πραγματοποιήθηκε έρευνα πεδίου στο Πεδίο του Άρεως αναφορικά με την δυνατότητα να δημιουργηθεί ένας χώρος πρασίνου με μικτές χρήσεις στο πλαίσιο εφαρμογής placemaking.

Η συλλογή των απαραίτητων στοιχείων για την έρευνα πεδίου έγινε μέσω δευτερογενούς έρευνας, στο διαδίκτυο, στην βιβλιογραφία σε τοπικές εφημερίδες

της πόλης του Βόλου. Παράλληλα μέσα από συζήτηση με τους ανθρώπους που έχουν δραστηριοποιηθεί, δραστηριοποιούνται ή γνωρίζουν το Πεδίο του Άρεως συλλέχτηκαν πληροφορίες και διατυπώθηκαν σχόλια σχετικά με την πρόταση υποδεικνύοντας σημεία που χρειάζονται να μελετηθούν περαιτέρω.

ΤΟΠΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

(01)

1.1 ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ

Ο πολιτισμός είναι μία έννοια που δεν δύναται να οριστεί με ακρίβεια καθώς το σύνολο των γνωρισμάτων που εσωκλείει ο όρος, είναι ατελεύτητα, συγκεκριμένα αλλά και αφηρημένα και η φύση τους μεταβάλλεται όπως μεταβάλλεται και η αντίληψη της πραγματικότητας ανάλογα με τις συνθήκες και την αντιληπτικότητα του καθένα.

«Ο πολιτισμός αποτελεί ένα σύμπλεγμα υποκειμενικών και αντικειμενικών αποδοχών, το οποίο ακουμπά τα όρια της αντίληψης του καθενός για το πώς θα τις εκλάβει» (Τογνθσε 1972 όπ. αναφ. στο Αδαμανιώτης, 2018: 35).

Σε μία προσπάθεια να μην σταθούμε στο απροσδιόριστο και συνεχώς μεταβαλλόμενο νόημα της λέξης πολιτισμός, θα ανατρέξουμε στα σημεία εκείνα, τα οποία μπορούν να μας οδηγήσουν στην σημερινή, κατά προσέγγιση, κοινή αποδοχή για τον ορισμό και την χρήση του όρου.

Ο πολιτισμός μέσα από τις διαφορετικές σημασίες που του έχουν αποδοθεί κατά καιρούς, βρίσκεται στο επίκεντρο της σύγχρονης σκέψης και νοηματοδοτεί πολλές από τις πιο καιρίες ιδέες, εμπειρίες, συνθήκες, γεγονότα αλλά ακόμα και τις συγκρούσεις που προσδιόρισαν τον χαρακτήρα και την εξέλιξη της σύγχρονης εποχής (Πασχαλίδης & Χαμπούρη-Ιωαννίδου, 2002).

Αν ανατρέξουμε στην προέλευση του όρου θα δούμε ότι ο πολιτισμός, είναι ένας σχετικά πρόσφατος νεολογισμός του 18^{ου} αιώνα, προέρχεται από τις γαλλικό ρήμα «civilize» (εκπολιτίζω) και την μετοχή «civilisé» πολιτισμένος, λέξεις που χρησιμοποιούσαν το 16^ο αιώνα μέλη της αυλικής αριστοκρατίας στη Γαλλία (Braudel, 2009: 51). Ο όρος “civilization”, έχει την ρίζα της στην λατινική λέξη civis (πολίτης), ε ξου και civitas στα λατινικά που σημαίνει κοινωνία. Στην ελληνική γλώσσα, από γλωσσολογική άποψη, η λέξη «πολιτισμός» προέρχεται από την αρχαία ελληνική λέξη «πολίτης» που σήμαινε τα πολιτικά πράγματα. Ο Αδαμάντιος Κοραής το 1804 πρότεινε τον όρο “πολιτισμός” για να αποδώσει στα ελληνικά τον γαλλικό όρο civilization (Braudel, 2009:51, Βαρτζιώτη, 2005: 261).

Η λέξη πολιτισμός συχνά αντικαθίσταται από την λέξη “κουλτούρα”. Μέσα από την χρήση των δύο συγγενικών λέξεων γίνεται αντιληπτό ότι υπάρχει πρόβλημα εννοιολογικής σύγχυσης. Συνεπώς για κάθε προσπάθεια ανάλυσης και κατανόησης της έννοιας του πολιτισμού, προϋπόθεση αποτελεί η μελέτη της ιστορική εξέλιξης και της διαμόρφωσης των εννοιών “πολιτισμός” και “κουλτούρα”.

Η λέξη «κουλτούρα» έχει τις ρίζες της στο λατινικό ρήμα «colo» που σημαίνει «καλλιέργεια της γης». Ο Κικέρων τον 1^ο αι. π.χ. την χρησιμοποιεί για πρώτη φορά μεταφορικά με την φράση «cultura animi» που σημαίνει «καλλιέργεια της ψυχής» (Πασχαλίδης, 1999: 32-33).

Σύμφωνα με την βιβλιογραφία η εμφάνιση των δύο εννοιών τοποθετείται περί τα μέσα του 18^{ου} αιώνα στη Δυτική Ευρώπη ενώ η καθιέρωση τους χρονολογείται από την εποχή της νεωτερικότητας και συγκεκριμένα τον 19^ο αιώνα (Πασχαλίδης & Χαμπούρη-Ιωαννίδου, 2002).

Η συζήτηση για την διάκριση των δύο εννοιών «πολιτισμός» και «κουλτούρα» ξεκίνησε ήδη από τον 18^ο αιώνα και είναι έντονη η κοινωνικοπολιτική και εθνική διάσταση των διαφωνιών που προέκυψαν μεταξύ των Γάλλων-Άγγλων και Γερμανών στοχαστών (Cuche, 2001: 13).

Τον 18^ο αιώνα η έννοια του πολιτισμού αποκτά εμβληματική διάσταση και είναι άρρηκτα συνυφασμένη με το κίνημα και την φιλοσοφία του Διαφωτισμού και της Γαλλικής Επανάστασης (1789). Η λέξη «πολιτισμός» αντιπείνεται στην βαρβαρότητα της απολυταρχίας, την προκατάληψη, την αμάθεια και τον εκκλησιαστικό δογματισμό της εποχής και έρχεται να εκφράσει την εξάλειψη αυτών και την κατάκτηση κάποιου ανώτερου πνευματικού επιπέδου (Williams, 1994: 72). Το σημασιολογικό πεδίο της έννοιας του πολιτισμού και της κουλτούρας για τους Γάλλους και Άγγλους αστούς διανοούμενους του 18^{ου} αιώνα είναι κοινό (Cuche, 2001: 21) και η διάκριση των δύο λέξεων πολιτισμός και κουλτούρα αφορά στην έκφραση της συλλογικής και ατομικής προόδου, αντίστοιχα. Ακολουθεί η καθιέρωση της έννοιας “πολιτισμός” στην Γαλλία και στην συνέχεια στην Αγγλία ενώ στην Γερμανία η έννοια “κουλτούρα” υιοθετείται από τους αστούς διανοούμενους και την αριστοκρατία, οι οποίοι αποδίδουν στην λέξη «κουλτούρα» («kultur») την σημασία της «πνευματικής και καλλιτεχνικής παιδείας και δημιουργίας» (Πασχαλίδης & Χαμπούρη-Ιωαννίδου, 2002: 32).

Για τους Γερμανούς η διάκριση μεταξύ των δύο εννοιών αφορά στην εσωστρεφή διάσταση της έννοιας της κουλτούρας σε αντιδιαστολή με τον εξωστρεφή χαρακτήρα που αποδίδεται στην έννοια του πολιτισμού. Πρόκειται για ένα εννοιολογικό διαχωρισμό που αναδεικνύει την διαφορά μεταξύ της πραγματικής αρετής, της μόρφωσης και του εσωτερικού πλούτου σε αντίθεση με την ρηχή ευγένεια της έκφρασης (Πασχαλίδης & Χαμπούρη-Ιωαννίδου, 2002: 33). Σύμφωνα με τον Elias, όπως αναφέρεται στο Cuche, (2001), προκύπτει μία σταδιακή μετατόπιση της αντίθεσης των δύο εννοιών από κοινωνική σε εθνική και η αντίθεση αυτή εκφράζεται με την ταύτιση της λέξης «πολιτισμός» με την Γαλλία και αντίστοιχα την ταύτιση της λέξη «κουλτούρα» με την Γερμανία .

Τα κοινωνικοπολιτικά και εθνικά φαινόμενα που ακολουθούν, συνεχίζουν να αποτελούν πλαίσιο συνεχής αναδιαμόρφωσης των ορισμών των δύο εννοιών, κάτι που επιβεβαιώνει την ευμετάβλητη - ρευστή φύση του νοήματος τους. Στα έργα των Herder, Schiller, Spengler, Horkheimer & Adorno γίνεται ευδιάκριτη η συνεχής ανατροπή της εννοιολογικής διαφοροποίησης των δύο λέξεων (Πασχαλίδης & Χαμπούρη-Ιωαννίδου, 2002).

Η διαφοροποίηση των δύο εννοιών αφορά σε παράγοντες όπως η συλλογικότητα – η ατομικότητα, η πνευματική – η αισθητική και υλικοτεχνική διάσταση της ανθρώπινης έκφρασης, η γραμμική - κυκλική αντίληψη της εξέλιξης καθώς ακόμα και η χωροχρονική διάσταση και τοποθέτηση.

Ο Άλφρεντ Βέμπερ στις αρχές του 20^{ου} αιώνα αποδίδει στον πολιτισμό τον χαρακτηρισμό υλικοτεχνικός αναφερόμενος στα υλικά προϊόντα, στις κατασκευαστικές και επιστημονικές γνώσεις αλλά και τα τεχνολογικά επιτεύγματα ενώ στην κουλτούρα αποδίδει χαρακτηριστικά σχετικά με τον πνευματικό πολιτισμό, τις ιδέες και τις πεποιθήσεις (Πασχαλίδης & Χαμπούρη 2002 : 46 και Μπιτσάνη, 2004 : 33).

Ο Norbert Elias αποδίδει στον πολιτισμό ένα πολυσχιδή ορισμό, ο οποίος συνοψίζει τις διαφορετικές σημασίες και χρήσεις του. Στον ορισμό αυτό ο πολιτισμός αποκτά μία διάσταση επιτελεστική, που συμπεριλαμβάνει τον ανθρώπινο τρόπο διαβίωσης εστιάζοντας στις δραστηριότητες και τις τεχνικές ανάπτυξης, στους τρόπους κοινωνικής συμπεριφοράς, στην εξέλιξη της επιστημονικής γνώσης (Elias 1997: 71).

Οι δυο λέξεις όπως και τα παράγωγα τους αν και έχουν αναδειχθεί ως βασικοί όροι των ανθρωπιστικών και κοινωνικών επιστημών τους δύο τελευταίους αιώνες, χωρίς να φαίνεται ότι έχει καταστεί δυνατή κάποια συναίνεση σχετικά με το νόημα τους. Κάθε θεωρητική σχολή, επιστήμη και ερευνητική παράδοση προτείνει ή υιοθετεί ένα διαφορετικό ορισμό.

Στην 43^η Διεθνή Συνδιάσκεψη της UNESCO για την Παιδεία και τον Πολιτισμό στις 14 – 9 Σεπτεμβρίου 1992 στη Γενεύη, δόθηκε ο ορισμός της UNESCO για τον πολιτισμό -culture, ο οποίος εκφράζει την υιοθέτηση μίας κοινής αποδοχής μεταξύ των κρατών μελών του ΟΗΕ για το τί σημαίνει πολιτισμός.

« Πολιτισμός είναι ολόκληρο το πλέγμα των πνευματικών, υλικών, διανοητικών και συναισθηματικών χαρακτηριστικών που διακρίνουν μια κοινωνία ή μια κοινωνική ομάδα και αποτελούν τα στοιχεία της πολιτισμικής ταυτότητάς της. Σ' αυτά περιλαμβάνονται τρόποι ζωής, παραδόσεις, αντιλήψεις, τέχνες και γράμματα, και ότι στο σύστημα των ηθικών αξιών τους εντάσσονται τα θεμελιώδη Δικαιώματα του Ανθρώπου. Περιλαμβάνει τόσο τον επίσημο όσο και τον λαϊκό πολιτισμό και δεν περιορίζεται στην υπάρχουσα πολιτισμική κληρονομιά, αλλά εμπλουτίζεται συνεχώς από την Μνήμη και τη δημιουργικότητα. Δεν είναι εσωστρεφής αλλά γονιμοποιείται από τις έξωθεν πολιτισμικές αλληλεπιδράσεις. Ακόμα ο πολιτισμός συνδέεται με μια δυναμική σχέση με την Παιδεία, μέσω της "ελευθερίας της έκφρασης", της ελευθερίας της συμμετοχής και της ελεύθερης διακίνησης προσώπων, επιστημονικών γνώσεων και πολιτισμικών δημιουργημάτων» (Μπαλασσά-Φλέγκα).

Στην ελληνική γλώσσα σύμφωνα με τον Μπαμπινιώτη (2002) η έννοια του πολιτισμού μπορεί να οριστεί αθροιστικά ως εξής :

- Το σύνολο των υλικών και πνευματικών επιτευγμάτων του κοινωνικού συνόλου.
- Το σύνολο των υλικών και πνευματικών προϊόντων της δράσης ενός συνόλου ανθρώπων (κοινωνικού, εθνικού, θρησκευτικού κ.λπ. χαρακτήρα) σε ορισμένη ή μη εποχή και ο ιδιαίτερος χαρακτήρας του.
- Το σύνολο ανθρώπων, οι οποίοι νοούνται ως φορέας συγκεκριμένου πολιτισμού.
- Ο βαθμός στον οποίο είναι ανεπτυγμένες οι πνευματικές και υλικές συνθήκες ζωής ενός κοινωνικού συνόλου.

- Το υψηλό επίπεδο ανάπτυξης των υλικών και πνευματικών συνθηκών ζωής ενός κοινωνικού συνόλου.
- Ο σύγχρονος τρόπος ζωής ως χώρος στον οποίο κυριαρχούν οι δυνατότητες και οι ανέσεις της σύγχρονης εποχής.
- Τα εκλεπτυσμένα ήθη και η πνευματική ανάπτυξη στη συμπεριφορά, στις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων, στην αισθητική έκφραση, στον τρόπο ζωής ενός κοινωνικού συνόλου.
- Το σύνολο των πνευματικών δραστηριοτήτων ενός κοινωνικού συνόλου ή μιας χώρας.

Θα σταθούμε σε αυτό τον ορισμό και στην συνέχεια θα εστιάσουμε στην κοινωνιολογική ερμηνεία του όρου.

Ο πολιτισμός ερμηνεύεται από την κοινωνιολογική επιστήμη ως σημείο αναφοράς της συγκρότησης μιας συλλογικής ταυτότητας επιτελώντας συγχρόνως τρεις σημαντικές λειτουργίες για το κοινωνικό σύνολο. Πρόκειται για τις λειτουργίες της αναγνώρισης, της συμμετοχής και της ένταξης. Ο πολιτισμός συνιστά ακρογωνιαίο λίθο για τα μέλη του κοινωνικού συνόλου ως προς την συγκρότηση ατομικής ταυτότητας, την μεταξύ τους αναγνώριση καθώς και ως προς την ένταξη και την συμμετοχή των μελών στην κοινωνική ζωή (Τσαούσης 1983: 117).

Ενώ για την κουλτούρα θα εστιάσουμε στους τρεις ορισμούς που προτείνει ο Williams (1983) για τρεις διαφορετικές χρήσεις του όρου που αναφέρονται σε διαδικασία ανάπτυξης, σε τρόπο ζωής και σε έργα και πρακτικές. Η κουλτούρα ως διαδικασία πιθανώς να δηλώνει: «μια γενική διαδικασία διανοητικής, πνευματικής και αισθητικής ανάπτυξης», σχετικά με τον τρόπο ζωής ο όρος μπορεί να αφορά σε : « ένα συγκεκριμένο τρόπο ζωής, είτε μεμονωμένων ανθρώπων, είτε μιας περιόδου, είτε μιας ομάδας» και σε ότι αφορά τα έργα ο όρος “κουλτούρα” μπορεί να αναφέρεται: « στα έργα και τις πρακτικές της διανοητικής, και ειδικότερα της καλλιτεχνικής δραστηριότητας» (Williams, 1983 όπ. αναφ.στο Storey, 2015: 16).

Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Raymond Williams σχολιάζει χαρακτηριστικά για την έννοια της κουλτούρας ότι αποτελεί «μία από τις δυο-τρεις πιο περίπλοκες λέξεις στην αγγλική γλώσσα» (Williams, 1983 όπ. αναφέρεται στο Storey, 2015: 16).

Ωστόσο οι παραπάνω ορισμοί φαίνεται να είναι ευνοϊκές προσεγγίσεις για την παρούσα μελέτη καθώς μπορεί να χρησιμοποιηθούν για μία πιθανή σύνδεση με άλλες έννοιες που θα εξεταστούν στην συνέχεια.

Παρακάτω θα μας απασχολήσουν οι έννοιες “πολιτισμός” και “κουλτούρα” σε όλες τις εκφάνσεις τους. Αντιλαμβανόμενοι την μεταβλητή και αντανακλαστική φύση των δύο εννοιών αναγνωρίζουμε ότι οι δύο έννοιες λειτουργούν ως καθρέφτες του ίδιου μας του εαυτού, της εξελισσόμενης πραγματικότητας μας και της δικιάς μας εξελικτικής πορείας. Συνεπώς το σύνολο της ανθρώπινης έκφρασης στο εδώ και τώρα, η συλλογική ταυτότητα και οι ποιότητες που εκδηλώνονται μέσα από τις διαδικασίες ανάπτυξης, τον τρόπο ζωής, τα έργα και τις πρακτικές συντελούν στην διαμόρφωση των δύο εννοιών.

1.2 ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΟΠΟΥ

Ο πολιτισμός και η ταυτότητα τόπου είναι δύο αλληλένδετες έννοιες. Η “ταυτότητα τόπου” αφορά στη σημασία και το νόημα των τόπων για τους κατοίκους και τους χρήστες τους, και τον τρόπο που αυτές οι έννοιες συμβάλλουν στην διαμόρφωση της ιδέας των ατόμων για τον εαυτό τους (Hauge, 2007, Lewicka, 2008, Twigger-Ross & Uzzell, 1996). Η πολιτισμική ταυτότητα ενός τόπου συνδέεται, με την πολιτισμική ταυτότητα των ατόμων και των κοινωνικών ομάδων, στο επίπεδο της ανθρώπινης δράσης, ενώ στο επίπεδο της χωρικής δομής, σχετίζεται με την πολιτισμική ταυτότητα του αστικού, του αγροτικού και του εθνικού χώρου (Δέφνερ, 2006).

Ο Geertz (1973) ορίζει την “πολιτισμική ταυτότητα” ως «ένα ιστορικά μεταδιδόμενο μοτίβο νοημάτων, τα οποία είναι ενσωματωμένα σε σύμβολα, ένα σύστημα κληροδοτούμενων εννοιών, οι οποίες εκφράζονται μέσα από συμβολικές μορφές, με τις οποίες οι άνθρωποι επικοινωνούν, διαιώνίζουν και αναπτύσσουν τις γνώσεις και τις συμπεριφορές τους για τη ζωή τους» (Geertz, 1973 όπ. αναφέρεται στο Biehl & Prescott, 2013).

Ο πολιτισμός αποτελεί μία μόνο συνισταμένη για την διαμόρφωση της ταυτότητας ενός τόπου. Παρόλα αυτά, τα πολιτιστικά χαρακτηριστικά είναι εκείνα

που αποδίδουν στην ταυτότητα του τόπου, στοιχεία που δύναται να καταστήσουν μία ταυτότητα αυθεντική.

Σε γενικές γραμμές η ταυτότητα ενός τόπου είναι μία συνεχώς μεταβαλλόμενη αποτύπωση των στοιχείων που συνθέτουν, διαμορφώνουν και προσδιορίζουν τον τόπο αυτό. Τα νοήματα, οι έννοιες, οι δραστηριότητες και τα άτομα που συνδέονται με ένα τόπο αποδίδουν στον τόπο χαρακτηριστικά τα οποία προσδιορίζουν την ιδιαίτερη φύση του τόπου άρα και την ταυτότητα του.

ΠΟΛΗ, ΧΩΡΟΣ, ΤΟΠΟΣ

(02)

2.1 ΠΟΛΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΤΙΚΟ ΤΟΠΙΟ

Τις τελευταίες δεκαετίες το σύγχρονο αστικό τοπίο των πόλεων αλλάζει συνεχώς, λόγω των κοινωνικών, οικονομικών, πολιτικών αλλά και γεωπολιτικών και περιβαλλοντικών συνθηκών. Ο δημόσιος χώρος αποτελεί πολύτιμο χώρο του αστικού τοπίου, αφενός ως πεδίο κοινωνικής έκφρασης, αφετέρου ως ζωτικής σημασίας χώρο για την πραγμάτωση της δημόσιας ζωής.

Το αστικό τοπίο της πόλης αποτελεί μία δυναμική δομή που συντελεί στην διαμόρφωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων και έχει απασχολήσει έντονα την σύγχρονη βιβλιογραφία. Στις βιβλιογραφικές αναφορές συχνά συναντάται ο παραλληλισμός του αστικού τοπίου με το φυσικό οικοσύστημα, ως δύο αλληλένδετα συστήματα που εξελίσσονται και μορφοποιούνται παράλληλα (Τρατσέλα, 2011).

Ο David Harvey χαρακτηριστικά περιγράφει την μεταμοντέρνα πόλη ως ένα σύστημα που μιμείται την οικολογία της φύσης (Harvey, 1990). Η οικολογία της πόλης αφορά στην παρατήρηση των πληθυσμών, στην μεταξύ τους αλληλεπίδραση, στο περιβάλλον ως βασικό παράγοντα συνδιαμόρφωσης αλλά και πεδίο αλληλεπίδρασης με τους πληθυσμούς. Οι υποδιαιρέσεις των οικοσυστημάτων σε μικρότερα οικοσυστήματα μπορεί να παραλληλιστεί με την πόλη και τα διαφορετικά αστικά τοπία που συναντώνται σε αυτή. Οι κάτοικοι αποτελούν ένα εξαρτώμενο οικοσύστημα, μέρος του μεγαλύτερου οικοσυστήματος, αυτού της πόλης.

Η πόλη δύναται να ειδωθεί ως ένα συνονθύλευμα ποικίλων αστικών τοπίων (πάρκα, δρόμοι, πλατείες κτλ.), τα οποία διακρίνονται μεταξύ τους ως προς το περιεχόμενο και τις κατευθύνσεις τους (Χελιώτη, 2015).

Η Ανανιάδου – Τζιμποπούλου (1992) ορίζει το αστικό τοπίο ως:

«ένα χώρο οικειοποιημένο, κωδικοποιημένο, που έχει υποστεί χρήσεις, συνήθειες, ρυθμίσεις, που δεν είναι προπαντός ελεύθερος και σε καμία περίπτωση κενός. Είναι αποτέλεσμα σχέσεων ανάμεσα σε οικονομικές δραστηριότητες, κοινωνικές δομές, πολιτιστικές αξίες καθώς και το φυσικό τους υπόβαθρο που μεταβάλλεται στο χρόνο. Είναι χώρος δυναμικός με τον άνθρωπο δράστη και επηρεαζόμενο,

όχι θεατή, παράγοντα δημιουργίας, κοινωνικά και λιγότερο άμεσα ατομικά. Το αστικό τοπίο είναι με την έννοια αυτή, καθρέπτης της εξέλιξης της πόλης, της μορφής και της μεταμόρφωσης του χώρου της. Είναι η φυσιογνωμία της πόλης, η εικόνα και η φαντασία της [image de, imaginer, la ville]» (Ανανιάδου - Τζιμοπούλου, 1992).

Οι πόλεις είναι συστήματα που μετασχηματίζονται συνεχώς απρόβλεπτα και πολυσύνθετα ακολουθώντας μία φυσική ροή εξέλιξης, ως πεδίο δράσης των κοινωνιών. Ο Αραβατινός (2006) δανείζεται το ρητό του Ηράκλειτου «τα πάντα ρει» για να αποδώσει την διαρκή αλλαγή των πόλεων και των εκφράσεών τους. Άλλωστε το συγκεκριμένο ρητό αποτελεί θεμελιώδη έκφανση της πραγματικότητας και δεν θα μπορούσε να μην χαρακτηρίζει οτιδήποτε διατρέχει την χρονική συνέχεια.

Ο McLoughlin (1969) αποδίδει στις πόλεις τα χαρακτηριστικά των ζωντανών οργανισμών που αναπτύσσονται, εξελίσσονται ή παρακμάζουν ανάλογα με τους ενδογενείς και εξωγενείς παράγοντες σχετικοί με την γεωγραφική θέση, το ανθρώπινο δυναμικό, τις αλλαγές στο ευρύτερο περιβάλλον κτλ.

Σε αυτή την ροή αλλαγής και μετουσίωσης, σταδιακά εκλείπει το φυσικό περιβάλλον. Τα ίχνη της φύσης είναι δυσδιάκριτα και το ανθρωπογενές περιβάλλον αναζητά ένα σημείο αναφοράς στην ιστορία, στην παράδοση, στην ταυτότητα, στο παρελθόν (Αραβατινός, 2007). Ο George Simmel (1993) διακρίνει στο άτομο της σύγχρονης μητροπολιτικής ζωής την δυσκολία που υφίσταται ως προς την διατήρηση της αυτονομίας του και της ατομικότητας του. Η προσπάθεια διατήρησης αυτών των αξιών στο πλαίσιο των συντριπτικών κοινωνικών δυνάμεων, της ιστορικής κληρονομιάς, του περιβάλλοντα πολιτισμού αλλά και της καθημερινής ζωής είναι σημαντική για την σύγχρονη ζωή στις πόλεις.

Εικόνα1. Δημόσιος Χώρος

Πηγή: <https://www.bjp-online.com/>

2.2 Ο ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΧΩΡΟΣ

Ο δημόσιος χώρος είναι ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον στο οποίο εκδηλώνονται ετερογενείς δυνάμεις .

Ο δημόσιος χώρος αποτελεί ζωτικής σημασίας πεδίο για τους κατοίκους των σύγχρονων πόλεων. Ένα ελεύθερα προσβάσιμο πεδίο έκφρασης και κοινωνικής συνδιαλλαγής στον αστικό ιστό. Σήμερα παρατηρείται μια διαρκής συρρίκνωση του δημόσιου χώρου ως προς την έκταση, λόγω της υπερεκμετάλλευσης του, και ως προς την χρήση, λόγω της εγκατάλειψης και της αίσθησης του ανοίκειου . Ο Σαράντης (2012) ορίζει τον χώρο ως ένα σύνολο υλικών μορφών. Η αλληλεπίδραση της ανθρώπινης δραστηριότητας και του χώρου εκδηλώνεται ως μία αμφίδρομη δυναμική. Η ανθρώπινη δραστηριότητα καθορίζει την διαμόρφωση του χώρου και δεν μπορεί να αμφισβητηθεί το αντίστροφο.

Ως δημόσιος χώρος εννοείται ο χώρος που προορίζεται για κοινή χρήση.

Ο δημόσιος χώρος παρόλα αυτά διαχωρίζεται από τον κοινό ενώ διαφέρει και από τον ιδιωτικό.

Οι Siebel και Wehrheim (2006) διαχωρίζουν τον ιδιωτικό από τον δημόσιο χώρο επισημαίνοντας κάποιες διαφοροποιητικές διαστάσεις. Οι διαστάσεις αυτές αφορούν στην νομική, λειτουργική και κοινωνική υπόσταση των δύο χώρων.

Σε ό,τι αφορά την νομική υπόσταση ο δημόσιος χώρος ακολουθεί το δημόσιο δίκαιο, ενώ ο ιδιωτικός διέπεται από διατάξεις σχετικές με την εστία.

Όσον αφορά τη λειτουργική διάσταση, ο δημόσιος χώρος σχετίζεται κυρίως με λειτουργίες εμπορίου, αναψυχής, πολιτιστικής και πολιτικής έκφρασης.

Σε ό,τι αφορά την κοινωνική διάσταση του δημόσιου χώρου, είναι διαφορετική από του ιδιωτικού καθώς ο δημόσιος χώρος συνδέεται με την ανωνυμία και μία απόμακρη και επιτηδευμένη συμπεριφορά, ενώ ο ιδιωτικός σχετίζεται με την οικειότητα και το συναισθηματισμό.

Μία ποιητική θεώρηση του δημόσιου χώρου είναι αυτή του Foucault, (1976) ο οποίος ορίζει τον δημόσιο χώρο ως εξής:

«Ο δημόσιος χώρος είναι ο χώρος μέσα στον οποίο ζούμε, ο οποίος μας παρασύρει έξω από τον εαυτό μας, είναι ο χώρος που μας κατατρώει και μας σημαδεύει είναι και ο ίδιος ένας ετερογενής χώρος. Ζούμε στις αντιθέσεις, αντιφάσεις που παράγει η σύγχρονη πόλη και που βρίσκονται σε συνεχή διαλεκτική σχέση με αυτή, ζούμε σε ένα σύνολο από σχέσεις που προσδιορίζουν θέσεις στο χώρο».

Σε γενικές γραμμές, δημόσιο θεωρείται οτιδήποτε είναι προσβάσιμο στην κοινότητα.

Η σχέση μας με τον δημόσιο χώρο είναι αδιαμφισβήτητα σημαντική αλλά αλλάζει ανάλογα με τις αλλαγές των συνθηκών στην ζωή και την καθημερινότητα μας. Πρόκειται για ένα χώρο επικοινωνίας, συνάντησης και συναναστροφής. Όσο αλλάζουν οι συνθήκες και ο τρόπος επιτέλεσης των τριών αυτών διαδικασιών, αλλάζει και ο δημόσιος χώρος ως προς την αξία, την χρήση του και την κοινωνική του διάσταση .

2.3 ΡΟΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ - ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΧΩΡΟΣ

Η απαξίωση του δημόσιου χώρου οφείλεται σε διάφορους παράγοντες όπως είναι ο περιορισμένος χρόνος που διαθέτει το άτομο, ο σύγχρονος τρόπος ζωής που αλλάζει την διασκέδαση και παγιώνει σε όλους τους χώρους την σύδεση τους με την κατανάλωση κτλ. Ωστόσο ένας σημαντικός λόγος της αλλαγής της ανθρώπινης έκφρασης στον δημόσιο χώρο συνδέεται με την χρήση της τεχνολογίας, για παράδειγμα τη χρήση του κινητού τηλεφώνου. Η κατάχρηση των τεχνολογικών μέσων στα πλαίσια της ανθρώπινης επικοινωνίας αλλάζει τον τρόπο συνάντησης και αλληλεπίδρασης των ατόμων στον χώρο.

Ταυτόχρονα η μετασχηματισμένη μορφή της δημόσιας ζωής και του δημόσιου χώρου στερείται της δυνατότητας να συγκροτεί κοινωνικές σχέσεις έξω από την σφαίρα της κατανάλωσης (εμπορικά κέντρα, ψυχαγωγικά πάρκα κτλ). Ο ρόλος που κατέχει η τεχνολογία είναι κεντρικός για όλους τους τομείς της ανθρώπινης ύπαρξης. Ο ρόλος των μέσων και της τεχνολογίας αδιαμφισβήτητα αλλάζει συνεχώς την επικοινωνία, την οικονομία, την κοινωνικοποίηση αλλά και την αντίληψη. Η πολυπλοκότητα του ιστού της τεχνολογίας εξαπλώνεται σε όλους τους τομείς της σύγχρονης πραγματικότητας και στην διαμόρφωση του κοινωνικού σκηνικού.

Ο χώρος συναντά τον ηλεκτρονικό χώρο, η διασυνδετικότητα καταργεί την έννοια της απόστασης και ουδετεροποιεί ή αλλάζει την έννοια του τόπου (Sassen 2002).

Ο Manuel Castells, ένας εν ζωή κοινωνιολόγος του οποίου το έργο αφορά σε ένα ευρύ θεματικό φάσμα, κάνει λόγο για την αλληλεπίδραση μεταξύ της αστικοποίησης και των κοινωνικών κινημάτων, τοποθετεί στο κέντρο το ερώτημα που αφορά στον τρόπο που οι άνθρωποι έρχονται κοντά σε συλλογικότητες και υποστηρίζουν την κοινωνική αλλαγή και στρέφει την προσοχή του στις νέες τεχνολογίες και στην πληροφορία που απορρέει από αυτές, οι οποίες αλληλεπιδρούν με την αστικοποίηση και δημιουργούν νέες κοινωνικοχωρικές μορφές και έννοιες (Castells, 2005).

Ο Castells (2005) ερευνά την κοινωνία των δικτύων και την αποκαλεί «Πληροφοριακή Πόλη» "Informational City". Επίσης προχωρά σε μία διάκριση μεταξύ του χώρου των τόπων, στο οποίο οι άνθρωποι και οι δραστηριότητες κυριολεκτικά λαμβάνουν χώρα και τον χώρο των ροών, που αφορά την

πληροφορία που διαρρέει στις διάφορες τοποθεσίες μέσω των μηνυμάτων επικοινωνίας, των ιντερνετικών κινήσεων κεφαλαίων κτλ.

Εικόνα 2. Stillness in Motion—Cloud Cities, San Francisco Museum of Modern Art (SFMOMA), 2016.

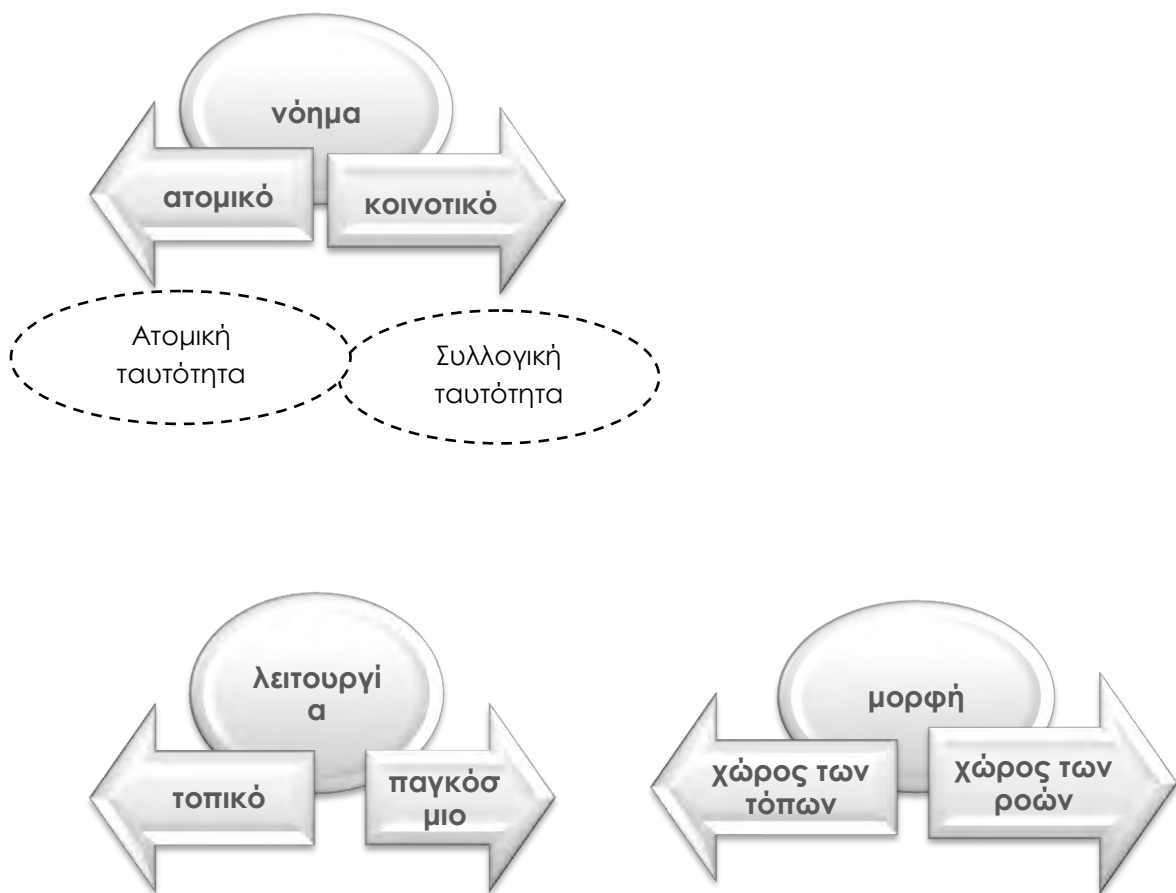
Πηγή: <https://artmattermagazine.com/>

Ο Castells (2005) υπογραμμίζει ότι «ο χώρος δεν αποτελεί απλά μια αντανάκλαση της κοινωνίας αλλά εκφράζει την κοινωνία» και στην συνέχεια αναλύει ορισμένες αλλαγές που υφίστανται στον νέο αστικό κόσμο την περίοδο της πληροφορίας. Κάποιες από αυτές τις αλλαγές είναι περισσότερο αισθητές και επηρεάζουν την εμπειρία μας στα αστικά περιβάλλοντα. Σε μία προσπάθεια θεωρητικοποίησης των αλλαγών που υφίσταται η αστικοποίηση την περίοδο της πληροφορίας προτείνει τρεις διπολικούς άξονες, οι οποίοι αφορούν στην λειτουργία το νόημα και την μορφή.

Η λειτουργία αναφέρεται σε ένα συνεχές του τοπικού και παγκόσμιου. Θεωρεί λοιπόν ότι οι πόλεις είναι επικοινωνιακά συστήματα που συνεχώς γεφυρώνουν το τοπικό με το παγκόσμιο. Το νόημα αναφέρεται σε ένα συνεχές μεταξύ του ατομικού και του κοινοτικού, το σημείο επαφής μεταξύ των ατόμων και των

μεγαλύτερων κοινωνικών ομάδων τα οποία ορίζονται από κοινές κοινωνικές ταυτότητες. Οι πόλεις ως εκ τούτου αποτελούν ένα χωνευτήρι στο οποίο όλες οι εντάσεις και οι πιέσεις λαμβάνουν χώρα και μεγάλος αριθμός ατόμων και ομάδων αναγκάζονται να συνυπάρξουν και να διαπραγματευτούν τις ατομικές και συλλογικές ταυτότητες. Τέλος αυτές οι εντάσεις που αφορούν στο νόημα μπορούν να μεταμορφωθούν από τον τρίτο άξονα, την μορφή, που είναι ένα συνεχές μεταξύ των χώρων των τόπων και των χώρων των ροών.

Σχήμα 1. : Αλλαγές Αστικοποίησης. Νόημα / λειτουργία/μορφή (Castells 2005)

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Οι πόλεις είναι λοιπόν έτσι δομημένες και υποδομημένες την ίδια στιγμή από ανταγωνιστικές εκδηλώσεις και νόημα, μεταξύ των χώρων των τόπων και των χώρων των ροών. Σε ότι ό,τι αφορά την αστική εμπειρία ο Castells (2005) δηλώνει ότι επέρχεται μία τεράστια αλλαγή στα κατασκευασμένα περιβάλλοντα η

οποία συνεχώς εντάσσει στην πραγματικότητα της, τις ψηφιακές συσκευές επικοινωνίας και με αυτόν τον τρόπο αλλάζει τελείως ο τρόπος που βιώνουμε την αστική μας ζωή και καθημερινότητα και ο τόπος μετατρέπεται σε μια e-τορία η οποία αποτελεί μία νέα αστική μορφή στην οποία αλληλεπιδρούμε αυτόματα με ένα ασύρματο τρόπο.

Αυτό συνεπώς ωθεί σε μία πραγματικά τεράστια αλλαγή στην εμπειρία μας στην πόλη και ουσιαστικά δημιουργείται ένα μεταβλητό περιεχόμενο το οποίο αλλάζει ανάλογα με την ζήτηση και έτσι αναπαράγεται πολιτισμική και προσωπική ποικιλομορφία αντί να επιβάλλεται ένα κοινό σύστημα αξιών. Η πόλη κατακερματίζεται και η εξατομίκευση της επικοινωνίας ενισχύεται και έτσι δημιουργείται ένας ατελείωτος αστερισμός πολιτιστικών υποσυνόλων.

Ενώ ο Castells παρατηρεί όλες αυτές τις αλλαγές που υφίσταται ο αστικός χώρος και η αστική πραγματικότητα, υποστηρίζει ότι ο δημόσιος χώρος ως σημείο στο οποίο πραγματοποιείται παρορμητικά η κοινωνική αλληλεπίδραση, αποτελεί πραγματικά την “επικοινωνιακή συσκευή” – πλατφόρμα της κοινωνίας μας.

Τέλος, σχετικά με τον αστικό σχεδιασμό αναφέρει ότι επηρεάζει την λειτουργία, το νόημα και την μορφή στις πόλεις. Ταυτόχρονα υποστηρίζει ότι ο αστικός σχεδιασμός σχετίζεται με την κοινοχωρική επεξεργασία των αστικών μορφών και επισημαίνει ότι ο δημόσιος χώρος είναι βασικός σύνδεσμος της ανθρώπινης εμπειρίας σε αντίθεση με οποιοδήποτε ιδιωτικό χώρο, στον οποίο λαμβάνει μέρος η ανθρώπινη κοινωνικοποίηση και αλληλεπίδραση .

Συνεπώς για τον ίδιο, σημαντικό στοιχείο του καλού αστικού σχεδιασμού είναι η ανθρώπινη εμπειρία και ως εκ τούτου θεωρεί ότι σημαντικά στοιχεία του δημόσιου χώρου αποτελούν ο αυθορμητισμός των χρήσεων, η πυκνότητα της αλληλεπίδρασης, η ελευθερία της έκφρασης, η πολυλειτουργικότητα των χώρων και η πολυπολιτισμικότητα.

Μετά τον ροικό χώρο του Castells κρίνεται σημαντικό να επαναφέρουμε την γείωση μας, την επαφή μας με την γη και το ανθρώπινο, την επαφή μας με την φύση και το φυσικό περιβάλλον. Η τεχνολογία έχει αλλάξει το τρόπο που συνδεόμαστε με τους τόπους, ο Massey (1991) χαρακτηριστικά αναφέρει ότι ενισχύεται συνεχώς η αβεβαιότητα για την συσχέτιση μας με τους τόπους κάτι που οι μεταμοντέρνοι αναφέρουν ως “χρονοχωρική συμπίεση” (Massey, 1991: 315).

Η ταχύτητα λοιπόν που συμβαίνουν τα πράγματα, η επιτάχυνση του χρόνου στην καθημερινότητα μας, στην επικοινωνία μας και σε όλες τις εκφάνσεις της καθημερινότητας μας καταστρέφουν την σχέση μας με τον χώρο.

Καλούμαστε λοιπόν όχι μόνο να επαναπροσδιορίσουμε την σχέση μας με τον δημόσιο χώρο αλλά και να αναθεωρήσουμε την σημασία του χώρου για την συλλογική ζωή μας στις πόλεις. Άλλωστε ο δημόσιος χώρος αποτελεί κείμενο συστατικό στην αειφορία των πόλεων (Tonnelat 2010: 1).

Συνεπώς έχει νόημα να επικεντρωθούμε σε βιώσιμες λύσεις για την διαχείριση και την ανάδειξη αυτών των χώρων αλλά και να καταφέρουμε να καλλιεργήσουμε μία ουσιαστική και μη εφήμερη σχέση μέσα από την οποία θα αποκαταστήσουμε την σχέση μας με το φυσικό περιβάλλον και θα ανακτήσουμε την υπό αμφισβήτηση έννοια του τόπου και την χαμένη "αίσθηση του τόπου".

Εικόνα 3. Αίσθηση του τόπου

Πηγή: <https://www.exploringsenseofplace.org/>

Ο ΤΟΠΟΣ

(03)

“Ο τόπος είναι ο χώρος που έχει αποκτήσει νόημα”

(Cresswell, 2004)

Η έννοια του τόπου έχει μελετηθεί σε ένα ευρύ φάσμα επιστημονικών κλάδων, συμπεριλαμβανομένης της γεωγραφίας, της φιλοσοφίας, της περιβαλλοντικής ψυχολογίας και του πολεοδομικού σχεδιασμού.

Οι ερευνητές επισημαίνουν ότι υπάρχουν πολλές μορφές τόπου συμπεριλαμβανομένων των πάρκων (Main και Sandoval, 2015), των οικιστικών γειτονιών (Díaz Moore, 2014) και άλλων φυσικών τοποθεσιών που δύνανται να είναι δημόσιες ή ιδιωτικές (Dempsey και Burton 2014)

Στην γεωγραφία ο τόπος περιγράφεται ως το φυσικό περιβάλλον που συχνά είναι ένας περιορισμένος χώρος (Casey, 2001). Η ανθρωπιστική γεωγραφία ταυτίζει τον ανθρώπινο σκοπό και την αλληλεπίδραση εντός ενός περιορισμένου γεωγραφικού σημείου (Relph, Tuan and Buttner, 1977 : 179).

Ο Casey (2001) υπογραμμίζει ότι η φιλοσοφία και η γεωγραφία μπορούν να συνδυαστούν για τον επαναπροσδιορισμό της έννοιας του τόπου, υιοθετώντας την θεώρηση, ότι ο άνθρωπος αποτελεί κείρας σημασίας συνιστώσα για τη δημιουργία και την συντήρηση του. Χαρακτηριστικά αναφέρεται στον τόπο ως μία αρένα δράσης με φυσική, ιστορική, κοινωνική και πολιτιστική διάσταση (Casey, 2001: 683). Ο ορισμός αυτός αναδεικνύει την σχέση μεταξύ της φυσικής τοποθεσίας και των κοινωνικών και πολιτιστικών πρακτικών.

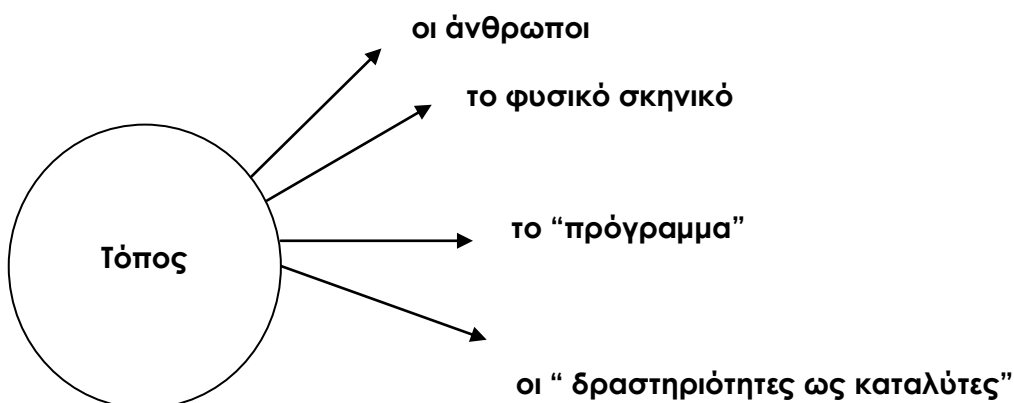
Ο Addyman, (2010: 112) αναφέρεται στο ανθρώπινο σώμα, ως ένα επίσης τόπο το οποίο αλληλεπιδρά με τους τόπους (φυσικές τοποθεσίες) και έχει την δυνατότητα να διαμορφώνεται μέσα από αυτή την αλληλεπίδραση αλλά και να διαμορφώνει. Η οικολογική και περιβαλλοντική προσέγγιση του τόπου ενισχύει περαιτέρω την συζήτηση σχετικά με αυτή την αμφίδρομη σχέση, μεταξύ του τόπου και του ανθρώπου. Η εν λόγω προσέγγιση εστιάζει στην σημασία του τόπου ως παράγοντα δημιουργίας ταυτότητας των ανθρώπων που τον χρησιμοποιούν.

Ο Diaz-Moore (2011: 184-186) στο «Οικολογικό Πλαίσιο του Τόπου» (Ecological Framework of Place), αναφέρεται στις τέσσερις κύριες συνιστώσες του τόπου, οι οποίες είναι:

- οι άνθρωποι
- το φυσικό σκηνικό
- το “πρόγραμμα”
- οι “ δραστηριότητες ως καταλύτες”

Ο Diaz-Moore θεωρεί ότι οι άνθρωποι είναι ουσιαστικοί για την κατανόηση ενός τόπου, καθώς ο τόπος μπορεί να ειπωθεί μόνο μέσα από ένα κοινωνικό πλαίσιο, ενώ με την απουσία ανθρώπων ο χώρος παύει να έχει κοινωνική διάσταση. Το φυσικό σκηνικό αφορά στις φυσικές και χωρικές ιδιότητες του τόπου. Σημαντικά στοιχεία αυτής της θεώρησης είναι το “πρόγραμμα” και οι “δραστηριότητες ως καταλύτες”. Το “πρόγραμμα” αναφέρεται στους “κανόνες του τόπου” και στον “ρόλο του τόπου”, τα οποία επηρεάζουν τον τρόπο που οι άνθρωποι άγονται στον χώρο αλλά και τον τρόπο που “άγεται” ο τόπος (Diaz-Moore, 2011: 186). Οι “δραστηριότητες ως καταλύτες” αναφέρονται στην συνιστώσα χρήσης του χώρου, το οποίο αποτελεί πλαίσιο δραστηριοτήτων που συμβάλουν στην διατήρηση της κοινωνικής υπόστασης του. (Diaz-Moore, 2011: 186).

Σχήμα 2. Οι τέσσερις κύριες συνιστώσες του τόπου. «Οικολογικό Πλαίσιο του Τόπου» (Ecological Framework of Place), Diaz-Moore (2011).

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

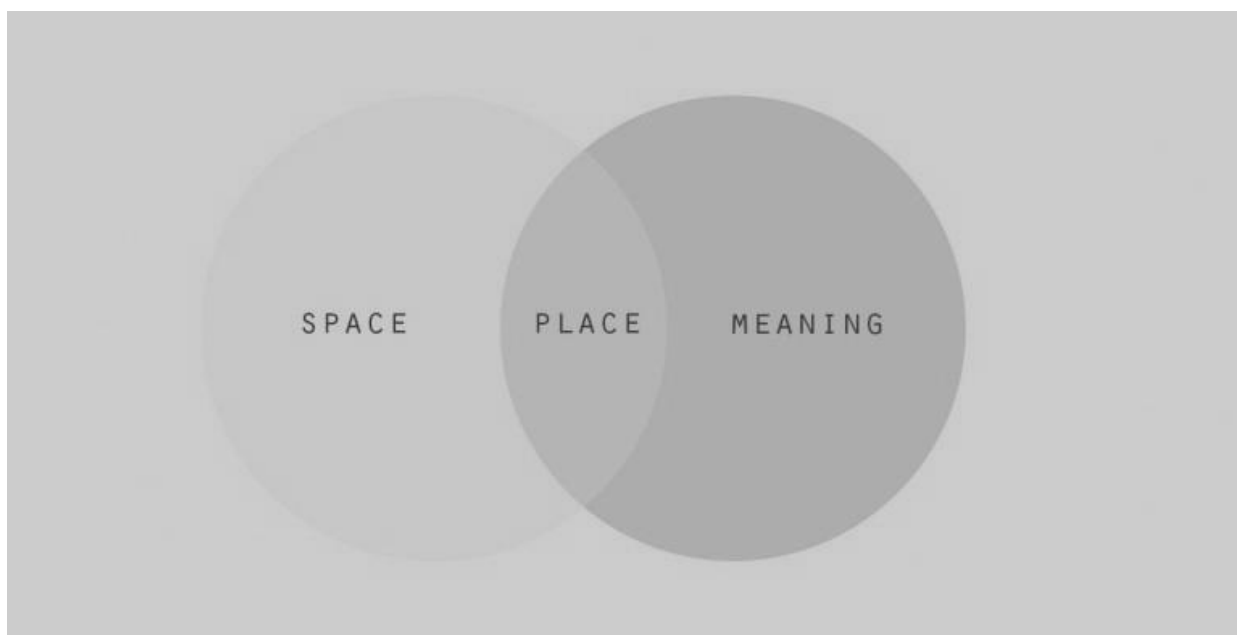
Στον τομέα της περιβαλλοντικής ψυχολογίας ο τόπος καθίσταται θεμελιώδη συνιστώσα της προσωπικής ταυτότητας του ατόμου (Bernardo and Palma-Oliveira, 2013).

Ως εκ τούτου ο τόπος αντιλαμβανόμαστε ότι έχει ισχυρή επίδραση στο άτομο σε ό,τι αφορά τον τρόπο που αυτοπροσδιορίζεται αλλά και σε ό,τι αφορά τον τρόπο που αντιλαμβάνεται το ευρύτερο περιβάλλον του.

Παρόμοια θεώρηση σχετικά με τον τόπο, η οποία ενισχύει την ιδέα ότι ο τόπος και ο άνθρωπος έχουν μία αμφίδρομη και ουσιαστική αλληλεπίδραση, είναι αυτή του Agnew (1987, 2011), ο οποίος υποστηρίζει ότι ο τόπος ως ένας χώρος αποκτά αξία και νόημα από τον τρόπο που συνδεόμαστε συναισθηματικά με αυτόν και τον τρόπο που ορίζει την αντίληψη μας για οτιδήποτε μας περιβάλλει.

Ένας χώρος στον αστικό ιστό μπορεί να μετατραπεί σε τόπο μέσα από την σχεδιαστική διαδικασία του placemaking. Ο τόπος λοιπόν, ως ο χώρος στον οποίο αποδίδεται νόημα, μπορεί να λειτουργήσει καθοριστικά για την συγκρότηση ατομικής και συλλογικής ταυτότητας. Συνεπώς ο τρόπος και ο λόγος που δημιουργούνται οι τόποι μπορούν να παίξουν καθοριστικό ρόλο στην σημερινή αστική και κοινωνική πραγματικότητα.

Εικόνα 4. Τόπος

Πηγή : <http://www.insideoutmuseums.com/2019/02/18/from-space-to-place/>

3.2 PLACEMAKING

Το placemaking αφορά στον σχεδιασμό και στην διαχείριση δημόσιων χώρων. Είναι μία διαφορετική προσέγγιση αστικού σχεδιασμού. Συναντάμε πολυάριθμους ορισμούς και εκφάνσεις του αστικού σχεδιασμού. Οι διαφορετικές προσεγγίσεις δηλώνουν μια σειρά από ανησυχίες και δραστηριότητες που διαφέρουν μεταξύ τους, ως προς τους στόχους, τις πρακτικές, το πεδίο εφαρμογής τους και άλλες πτυχές (Schurch, 1999). Το placemaking ορίζεται ως «το σύνολο των κοινωνικών, πολιτικών και υλικών διαδικασιών, με τις οποίες οι άνθρωποι δημιουργούν και αναδημιουργούν επαναλαμβανόμενα τους βιωματικούς γεωγραφικούς χώρους στους οποίους ζουν» (Pierce et al., 2011: 54).

Το ρεύμα του μοντερνισμού επέφερε αλλαγές στον πολεοδομικό σχεδιασμό. Συγκεκριμένα, η πολεοδομία του μοντερνισμού παρήγαγε περιβάλλοντα αποστειρωμένα, ομοιογενή, κοινωνικά απρόσωπα, σύμφωνα με τυποποιημένους σχεδιαστικούς κανονισμούς (Aranot, 2010). Η απουσία τόπου (placelessness), με την έννοια της απουσίας νοήματος και ταυτότητας των χώρων στα αστικά κέντρα, είναι απόρροια της νεωτερικότητας. Το placemaking συνιστά μια διαφορετική οπτική στις αρχές που διέπουν τον αστικό σχεδιασμό (Aranot, 2010).

Το placemaking αρχικά αφορούσε σε εκείνη την σχεδιαστική προσέγγιση του αστικού σχεδιασμού, που θα επέφερε στις πόλεις αλλαγές αλλά και θα προσέφερε στους ανθρώπους ό,τι τους στερήσε η αφαίρεση, η μηχανιστικότητα, η νεωτερική στείροτητα και ο σχεδιαστικός μιμιμαλισμός του μοντερνιστικού κινήματος (Aranot, 2010).

Σήμερα το placemaking αποτελεί μία πολυδιάστατη προσέγγιση σχεδιασμού, η οποία, αφενός εστιάζει στην ενεργοποίηση αναξιοποιητών ή ατονικών, ως προς την χρήση, σημείων της πόλης, αφετέρου στοχεύει στην ενδυνάμωση των κοινωνικών σχέσεων των κατοίκων, στην αναζωογόνηση των κοινοτήτων και των γειτονιών καθώς και στην ενίσχυση των δεσμών των κατοίκων με τον εκάστοτε τόπο.

Ο όρος placemaking μπορεί να περιλαμβάνει διαδικασίες διαχείρισης του φυσικού τοπίου, κατασκευής κτιρίων ή ακόμα και προσάρτησης νοημάτων ή και συναισθημάτων σε μέρη μέσω των κοινών αντιλήψεων (Paulsen, 2019). Όπως αναφέρει ο Αρανοτ (2010) το placemaking δύναται να αλλάξει την αίσθηση ενός τόπου. Συγκεκριμένα αναφέρει ότι “το επιθυμητό αποτέλεσμα του placemaking θεωρήθηκε ανθρώπινη ανάγκη, απαραίτητη για την ευημερία, το συναισθημα ασφάλειας, τον προσανατολισμό και την αντιμετώπιση των συναισθημάτων αλλοτρίωσης και αποξένωσης».

Οι λιγότερο απτές διεργασίες συμβαίνουν σταδιακά και γίνονται αντιληπτές από τους άμεσα εμπλεκόμενους, όπως είναι οι κάτοικοι μιας γειτονιάς, μέσα από την αλληλεπίδραση τους με το περιβάλλον (Paulsen, 2019).

Το ‘placemaking’ όπως υποδηλώνει και η ίδια η λέξη, σημαίνει δημιουργία τόπου. Πρόκειται για μία διαδικασία που βασίζεται στις αρχές του αστικού σχεδιασμού. Το placemaking δύναται να αφορά στην μετατροπή ενός χώρου σε τόπο αναγνωρίσιμο από τους χρήστες ως χώρο που προορίζεται για κάποια χρήση ή να αφορά στην αλλαγή της χρήσης ενός χώρου, μετατρέποντας τον χώρο ως προς τις χρήσεις αλλά και τα νοήματα (Paulsen, 2019)

Η εφαρμογή του placemaking μπορεί να αποτελεί κυβερνητικό εγχείρημα, συνεπώς να έχει μία επίσημη διάσταση, είτε να είναι ένα ανεξάρτητο εγχείρημα των πολιτών μιας κοινωνίας. Μπορεί να έχει οργανικό χαρακτήρα και να προκύπτει ως απόρροια της καθημερινής χρήσης του χώρου μέσα από την αλληλεπίδραση με τα άτομα που δρουν σε αυτόν ή να γίνεται μεθοδικά βάση πλάνου (Paulsen, 2019). Συχνά νοείται ως μια συμμετοχική προσέγγιση σχεδιασμού, η οποία επικεντρώνεται στην κοινότητα, το σχεδιασμό και την διαχείριση δημόσιων χώρων (Friedmann 2010, Healey 1998).

Η διαφορά του placemaking με άλλες μεθόδους αστικού σχεδιασμού έγκειται, εκτός άλλων παραμέτρων, στην υιοθέτηση του μοντέλου bottom-up, μία προσέγγιση που βασίζεται στην συμμετοχικότητα και την ενίσχυση αυτής. Η bottom-up προσέγγιση αφορά στην βάση της κοινωνίας σε αντίθεση με την top-down προσέγγιση η οποία εκδηλώνεται από την κορυφή της κοινωνίας. Οι bottom up «από κάτω προς τα πάνω» προσεγγίσεις κερδίζουν συνεχώς έδαφος παγκοσμίως. Σε επίπεδο αστικού σχεδιασμού έχει ενδιαφέρον να επισημανθεί ότι πρόκειται για μία δημοφιλή μέθοδο, αφού οι πολίτες είναι σε θέση να αφουγκραστούν τις προσωπικές τους ανάγκες, να αναγνωρίσουν τις

προοπτικές χρήσης ενός μέρους ως δυνητικοί χρήστες αυτού και μέσα από συζήτηση να καταλήξουν σε ιδέες και βιώσιμες λύσεις. Στην συνέχεια ο δήμος ή κάποια άλλη αρχή δύναται να συμμετάσχει για την ολοκλήρωση του έργου, χωρίς αυτό όμως να καθίσταται απαραίτητο.

Η ανθρωποκεντρική διάσταση του placemaking είναι εμφανής κυρίως μέσα από την εστίαση της εν λόγω πρακτικής στην υγεία, την ευτυχία και την συνολική ευημερία των πολιτών μέσα από την επαναπροσδιορισμό του δημόσιου χώρου, χωρίς να λαμβάνει υπόψιν την δημιουργία οικονομικού κεφαλαίου ή μάλλον χωρίς να αποβλέπει άμεσα σε αυτό. Ωστόσο, όλες αυτές οι διασυνδεδεμένες έννοιες, που εμπεριέχονται στον όρο placemaking, είναι ανοικτές σε διάφορες ερμηνείες, ενώ πολλές είναι βαθιά πολιτικές και αμφισβητούμενες (Dyck 2005, Lepofsky and Fraser 2003, Martin 2003, Mason and Whitehead 2012). Πιο συγκεκριμένα, το placemaking ως μια διαδικασία αξιοποίησης ενός χώρου, μπορεί να καθοδηγείται από την ελίτ και να εξυπηρετεί οικονομικά συμφέροντα (Paulsen, 2019).

Η άμεση εμπλοκή της κοινωνίας στη λήψη αποφάσεων και στον τρόπο διαμόρφωσης και διαχείρισης του δημόσιου χώρου και οι συνεργατικές διαδικασίες που ενορχηστρώνονται σε επίπεδο κοινότητας ή γειτονιάς με την ενεργή συμμετοχή του πολίτη, στοχεύουν στην εξασφάλιση μίας καλύτερης ποιότητας αστικής καθημερινότητας.

Οι παρεμβάσεις του placemaking έχουν βραχυπρόθεσμο, ανθρωποκεντρικό και χαμηλού κόστους χαρακτήρα. Οι έννοιες της τακτικής αστικότητας (tactical urbanism) και οι παρεμφερείς (guerilla urbanism, pop-up urbanism, city repair, ή D.I.Y. urbanism) είναι συγγενικές ως προς επιμέρους σημεία της φιλοσοφίας τους. Ιδιαίτερα διαδεδομένες είναι οι παρεμβάσεις τύπου LQC- lighter, quicker, cheaper - με ανάλογα οφέλη τόσο για τους ίδιους τους χώρους όσο και για τους χρήστες αυτών. Οι παρεμβάσεις αυτές έχουν προσωρινό χαρακτήρα είναι σύντομες στην υλοποίησή τους και το κόστος τους είναι χαμηλό (Kent, 2019).

Εικόνα 5. Placemaking

Πηγή: <http://magazine.art21.org/>

Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθούμε στους συγγραφείς Jane Jacobs και William H. Whyte, οι οποίοι το 1960 εισάγουν την φιλοσοφία του placemaking, αντιλαμβανόμενοι ότι οι πόλεις θα έπρεπε να σχεδιάζονται σύμφωνα με τις ανάγκες των ανθρώπων. Μέσα από αυτή την σκέψη αναδύεται η σημασία της γειτονιάς και των δημόσιων χώρων, που είναι σχεδιασμένοι με τέτοιο τρόπο ώστε να προάγουν την κοινωνικότητα των πολιτών. Η Jacobs δίνει έμφαση στην κοινωνική διάσταση του δρόμου προσκαλώντας τους κατοίκους να κάνουν χρήση αυτού του χώρου (PPS).

Ο όρος placemaking εντάσσεται στο λεξιλόγιο των αρχιτεκτόνων και των πολεοδόμων στις αρχές της δεκαετίας 1970 (Wyckoff, 2014) και αφορά στην δημιουργία φιλικών, ως προς τις ανθρώπινες ανάγκες, δημόσιων χώρων στα δομημένα περιβάλλοντα των πόλεων.

"The physical attributes of the space in question are important, but they are the means, not the end. If you're not building social capital in the community where you're working, you're not **Placemaking; you're just reorganizing the furniture."**

Brendan Crain, Writer, Project for Public Spaces

3.2 ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ PLACEMAKING

Ο Mark Wyckoff καθηγητής του Michigan State University σε σχετικό με το placemaking άρθρο του, ορίζει το placemaking ως «την διαδικασία δημιουργίας ενός ποιοτικού μέρους στο οποίο οι άνθρωποι θέλουν να ζήσουν, να εργαστούν να παίξουν και να μάθουν» (Wyckoff, 2014). Στη συνέχεια διασαφηνίζει τον όρο “ποιοτικό μέρος”, ως ένα μέρος στο οποίο η αίσθηση του οικείου επικρατεί, ενώ, όπως αναφέρει, τα κύρια στοιχεία ενός ποιοτικού μέρους είναι τα εξής: η δυνατότητα μικτής χρήσης των χώρων, η ευρυζωνικότητα, οι πολλαπλές επιλογές μεταφοράς, οι πολλαπλές επιλογές στέγασης, η διατήρηση των ιστορικών δομών, η κοινοτική πολιτιστική κληρονομιά, οι τέχνες, ο πολιτισμός και η δημιουργικότητα, η αναψυχή και οι χώροι πρασίνου. (Wyckoff, 2014). Ο Paulsen (2019) επισημάνει ότι βασικό στοιχείο της μετατροπής ενός χώρου σε τόπο (space to place) είναι τα ευδιάκριτα ανεπίσημα ή επίσημα χωρικά όρια. Η διάκριση, παρόλα αυτά, μπορεί να επιτυγχάνεται λόγω των μοναδικών νοημάτων και των χρήσεων που συνδέουν τους ανθρώπους με τους τόπους (Paulsen 2019).

Επιπλέον ο Wyckoff (2014) προβαίνει σε ένα διαχωρισμό των κατηγοριών placemaking :

- Το “Standard Placemaking” ή απλώς placemaking, το οποίο αποτελεί παγκόσμιο όρο που καθιέρωσε ο επικεφαλής της οργάνωσης PPS, Frent Kent.
- Το Στρατηγικό Placemaking (Strategic Placemaking).
- Το “Δημιουργικό Placemaking” (Creative Placemaking)
- Το Τακτικό Placemaking (Tactical Placemaking) είναι οι τέσσερις κατηγορίες της συγκεκριμένης τυπολογίας.

Το “Standard Placemaking” επικεντρώνεται στην δημιουργία και την ανάδειξη ενός τόπου και προϋποθέτει την συμμετοχή του κοινού, των μη κερδοσκοπικών οργανισμών και ιδιωτών. Περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα έργων και δραστηριοτήτων, ενώ η διάρκεια του μπορεί να είναι από εφήμερη μέχρι και μόνιμη. Έργα που υλοποιούνται στα πλαίσια του Standard Placemaking είναι

βελτιώσεις δρόμου και προσόψεων στο κέντρο της πόλης, έργα πολλαπλών χρήσεων μικρής κλίμακας, βελτιώσεις πάρκων ενώ ως δραστηριότητες στο πλαίσιο του Standard Placemaking ορίζονται οι εκδηλώσεις σε δημόσιους χώρους όπως πλατείες, αστικά κτίρια και δρόμους (Wyckoff, 2014).

Το Στρατηγικό Placemaking (Strategic Placemaking), στοχεύει στην επίτευξη ενός σκοπού, όπως είναι η προσέλκυση νέων κατοίκων και επιχειρηματιών. Ο στόχος του Στρατηγικού Placemaking είναι η προσέλκυση νέων ταλαντούχων εργαζόμενων και είναι ένας τύπος παρέμβασης, συνυφασμένος με τις συνθήκες της νέας παγκόσμιας οικονομίας. Η εμπλοκή των κατοίκων, των μη κερδοσκοπικών οργανισμών αλλά και των εταιρών του ιδιωτικού τομέα, αποτελεί προτεραιότητα ενώ τα έργα έχουν μεγάλη διάρκεια και οι παρεμβάσεις είναι συνήθως μεγαλύτερης κλίμακας, λόγω του στοχευόμενου χαρακτήρα, ενώ οι τοποθεσίες που επιλέγονται είναι κομβικά πυκνοκατοικημένα σημεία του αστικού ιστού (Wyckoff, 2014).

Το Δημιουργικό Placemaking (Creative Placemaking) έχει ως κεντρικό άξονα τις τέχνες και τις πολιτιστικές δραστηριότητες και οι εταίροι δημόσιων, ιδιωτικών, μη κερδοσκοπικών και κοινοτικών τομέων διαμορφώνουν τον φυσικό και κοινωνικό χαρακτήρα μιας γειτονιάς, μίας πόλης ή μίας περιοχής με στόχο την αναζωογόνηση των χώρων και την βελτίωση της ζωής των κατοίκων. Η συμμετοχικότητα είναι σημαντικό χαρακτηριστικό αυτής της μορφής Placemaking και απώτερος στόχος αποτελεί η θεσμοθέτηση των τεχνών του πολιτισμού και της δημιουργικής σκέψης σε όλες τις πτυχές του δομημένου περιβάλλοντος (Wyckoff, 2014).

Το Τακτικό Placemaking (Tactical Placemaking) είναι απόρροια του συνυφασμού της Τακτικής Πολεοδομίας (Tactical Urbanism), η φιλοσοφίας της οποίας είναι «μικρής διάρκειας δράση – μεγάλης διάρκειας αλλαγή» και της προσέγγισης “Light, Quick, Cheaper”. Οι μικρής κλίμακας παρεμβάσεις έχουν ένα χαρακτήρα πειραματικό και προηγούνται των σημαντικών πολιτικών και οικονομικών δεσμεύσεων και επενδύσεων (Wyckoff, 2014).

Στις βιβλιογραφικές αναφορές παρατηρείται μία τάση να αναδύονται νέοι τύποι placemaking οι οποίοι εστιάζουν περισσότερο σε κοινωνικές ή περιβαλλοντικές

πρακτικές όπως είναι το «Opportunistic Placemaking» και το “Regenerative placemaking” .

3.3 ΑΡΧΕΣ PLACEMAKING

Σύμφωνα με το PPS, το placemaking διέπεται από 11 βασικές αρχές οι οποίες αναδεικνύουν την κοινότητα ως την πιο έγκυρη πηγή γνώσης και συγκρότησης άποψης για την χρήση, την λειτουργία, αλλά και την ιστορία ενός δημόσιου χώρου και την ανάδειξη της σημαντικότητας του μέρους. Η συνεκτικότητα των βλέψεων των μελών μιας κοινότητας, υπό το πρίσμα του placemaking, συμπεριλαμβανομένου και των καταστημάτων λιανικής πώλησης και των καταστημάτων παροχών, είναι εξίσου σημαντική. Προτείνεται, λοιπόν, μία προσέγγιση, η οποία δύναται να ικανοποιεί αμφότερα τα μέλη μιας κοινωνίας, τους κατοίκους και τα υπόλοιπα ενδιαφερόμενα μέρη (stakeholders) καθώς και να ωφελεί τις αλληλεπιδράσεις αυτών, ώστε να μεγιστοποιείται η αξία για το σύνολο. Επίσης, μία από τις αρχές που καταδεικνύεται ως σημαντική, είναι η συμβολή των διάφορων εταίρων, οι οποίοι μπορούν να συνεισφέρουν στην πολιτική, οικονομική και πνευματική αειφορία των έργων βελτίωσης του δημόσιου χώρου. Η παρατήρηση ορίζεται ως συνιστώσα για την κατανόηση της λειτουργίας ενός μέρους ως προς τις χρήσεις του, για την σωστή διαχείριση του χώρου, για την εξέλιξη του καθώς και για τον εντοπισμό των επιμέρους στοιχείων που τον καθιστούν δυσλειτουργικό. Δεν θα μπορούσε να παραλειφθεί το συλλογικό όραμα ως μία βασική αρχή του Placemaking αλλά και η πτυχή του πειραματισμού και των βραχυπρόθεσμων γρήγορων παρεμβάσεων σύμφωνα με το μοντέλο (LQC). Το Project for Public Spaces αναφέρεται επίσης στην αρχή της τριγωνίας “triangulation” , επισημαίνοντας, ότι αυτή η στρατηγική μπορεί να επιφέρει ικανοποιητικά αποτελέσματα ως προς την χρήση και την αλληλεπίδραση των παροχών μεταξύ τους, αλλά και με τον χρήστη. Πρόκειται ουσιαστικά για την συσπείρωση αυτών των αλληλοσυμπληρωματικών παροχών ώστε να επιτυγχάνεται μία αλληλουχία στις κινήσεις του χρήστη. Τέλος, σημειώνεται ότι το placemaking είναι ένα πεδίο που επιτρέπει να δημιουργηθούν

μέρη που δεν έχουν δημιουργηθεί στο παρελθόν και οι μικρής κλίμακας βελτιώσεις μπορεί να λειτουργήσουν ως εφαλτήριο για την ανάδειξη και στην συνέχεια την αποδοχή αυτών των παρεμβάσεων. Το κόστος τέτοιων παρεμβάσεων, σύμφωνα με τις βασικές αυτές αρχές, είναι πολύ μικρό και αντιμετωπίσιμο σε σχέση με την επιφέρουσα προστιθέμενη αξία για τις κοινότητες και τους κατοίκους του τόπου που δημιουργείται. Ωστόσο η φύση του placemaking, σύμφωνα με τις αρχές που ορίζει το Project for Public Spaces, είναι μία ατέρμονη διαδικασία η οποία καλείται να ακολουθήσει την συνεχή εξέλιξη των αναγκών των κατοίκων. Χρειάζεται να δεχθεί και να λάβει υπόψιν την φθορά των παρεχόμενων εγκαταστάσεων και να διατηρήσει ένα προσαρμοστικό, ευέλικτο χαρακτήρα ώστε να τεκμηριώνει συνεχώς την φιλοσοφία που το ορίζει, πάντα με τα μάτια στραμμένα στους κατοίκους, στο αστικό περιβάλλον και στις μεταβαλλόμενες συνθήκες (pps).

Ο Paulsen (2019) διακρίνει το placemaking σε τρεις υποκατηγορίες:

- το placemaking ως στρατηγική.
- το placemaking ως εργαλείο της ελίτ.
- το placemaking στην καθημερινή ζωή.
- το "Ευσυνείδητο Placemaking".

Πολλές φορές, λοιπόν, το placemaking χρησιμοποιείται από εκείνες τις ομάδες που διαθέτουν τους πόρους και της εξουσία. Τα έργα που προωθούνται και υλοποιούνται στοχευμένα, έχουν αναπτυξιακή διάσταση. Το επιθυμητό αποτέλεσμα της παρέμβασης συνδέεται με την αύξηση της αξίας της γης του εκάστοτε μέρους και το Placemaking αποσκοπεί αποκλειστικά στο να αποφέρει κέρδος στην ελίτ και να εξυπηρετήσει συγκεκριμένα συμφέροντα. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα της συγκεκριμένης στρατηγικής αποτελεί η πρώιμη ανάπτυξη του Los Angeles. Το Λος Άτζελες και η Νότια Καλιφόρνια, αν και διέθετε τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά και τους κατάλληλους φυσικούς πόρους για αστική ανάπτυξη, προωθήθηκε από την ελίτ, τους ιδιοκτήτες τοπικών τραπεζών, σιδηροδρόμων, τις εφημερίδες και τις επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας ως ιδανικός προορισμός για μετανάστευση (Paulsen, 2019).

Το placemaking στην καθημερινή ζωή έχει ένα οργανικό χαρακτήρα. Οι αλλαγές επέρχονται μέσα από την αλληλεπίδραση των ατόμων που ζουν, εργάζονται και

δραστηριοποιούνται στους συγκεκριμένους χώρους με το περιβάλλον. Η συμβολή των ατόμων στην αναδιαμόρφωση ενός κοινοτικού πάρκου, οι μικρές παρεμβάσεις, όπως η μεταφορά ενός κάδου ή ακόμα και η ανακατασκευή των εννοιών που σχετίζονται με ένα τόπο, αποτελούν παρεμβάσεις placemaking (Paulsen, 2019). Συγκεκριμένα ο Paulsen (2019) αναφερόμενος στην αφήγηση για ένα τόπο τονίζει: “ Η γλώσσα είναι ένα θεμελιώδες και σύνηθες εργαλείο για το placemaking. Καθώς μιλάμε για τόπους, γίνονται ορατοί και κατανοητοί και έτσι διακρίνονται από πιο αφηρημένους ή χωρίς νόημα χώρους”. Οι αφηγήσεις, λοιπόν, διαμορφώνουν την εικόνα των πόλεων ή των τόπων, πλάθοντας τις αντιλήψεις των κατοίκων. Αξίζει να εστιάσουμε και στην αφήγηση ως εργαλείο για τις ανεπιθύμητες αλλαγές στις χρήσεις γης. Τέτοια παραδείγματα αποτελούν οι φυλακές, οι βιομηχανίες κτλ. (Paulsen, 2019).

Εκτός λοιπόν από τις υλικές παρεμβάσεις στο πλαίσιο του placemaking, αναδύεται μία σειρά άυλων στοιχείων, που αποδίδουν νόημα και διάκριση σε ένα τόπο. Ο άυλος πολιτισμός, οι τοπικοί εορτασμοί, οι κανόνες κοινωνικής συμπεριφοράς, οι γαστρονομικές προτιμήσεις, το αρχιτεκτονικό στίλ αποτελούν διακριτές ιδιότητες ενός μέρους και αλλάζουν την αίσθηση του τόπου. Συνεπώς, αφορούν στην πρακτική του placemaking και μάλιστα, σχετίζονται με τα νοήματα που απορρέουν από το κάθε μέρος, τον τρόπο που γίνεται αντιληπτό και ορίζουν την αφήγηση αυτών των τόπων καθώς και την αποτύπωση τους στην μνήμη των χρηστών (Paulsen, 2019). Η συλλογική μνήμη αναζητά μία διαρκή γεφύρωση του παρελθόντος με τον παρόν. Ο Paulsen (2019) τονίζει ότι η διαχείριση πολιτιστικά σημαντικών χώρων είναι ένα μέσο ενδυνάμωσης ενός μέρους. Συγκεκριμένα η ανάδειξη παρελθοντικών γεγονότων και συμβολικών πόρων, υπό την μορφή αναφορών πολιτιστικής κληρονομιάς, συμβάλλει στην διατήρηση ή εκ νέου σχηματισμό μίας ευνοϊκής αντίληψης των ατόμων για ένα τόπο και δρουν καταλυτικά στην διαμόρφωση της «αίσθησης του τόπου».

Από μία παραδοχή για την τρέχουσα επίκριση των σύγχρονων αρχιτεκτονικών και πολεοδομικών παρεμβάσεων ο Paulsen (2019) μας εισάγει στην σημασία του Ευσυνείδητου Placemaking, μια προσέγγιση, η οποία υιοθετεί ως αρχή την αποτύπωση της τοπικής κουλτούρας και της αίσθησης του τόπου, ενώ συμπεριλαμβάνει και τις φυσικές πτυχές του χώρου. Η συγκεκριμένη προσέγγιση έχει ως στόχο την δημιουργία χώρων κατάλληλων για μικτές χρήσεις, οι οποίοι, ενθαρρύνουν ταυτόχρονα την κοινωνική αλληλεπίδραση.

Το placemaking θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι δεν έχει πολιτικό χαρακτήρα, εκτός βέβαια αν χρησιμοποιείται για πολιτικούς σκοπούς. Η αλήθεια είναι ότι το placemaking έχει χρησιμοποιηθεί ευρέως με μία πολιτική κατεύθυνση, η οποία ίσως να μην είναι προφανής αλλά υποβόσκει και έρχεται στην επιφάνεια κατά την εξελικτική πορεία των παρεμβάσεων placemaking. Πολλά παραδείγματα placemaking εξυπηρετούν οικονομικά συμφέροντα ή έχουν ως στόχο την εμπορική εκμετάλλευση του τόπου και των κατοίκων, όπως αναφέρει και η Αναροί (2010), το placemaking έχει αποτελέσει μέσο ενίσχυσης της καταναλωτικής συμπεριφοράς ενώ έχουν παραμεριστεί οι βασικές ανθρώπινες ανάγκες και η ενίσχυση της αίσθησης του τόπου μέσα από τις πρακτικές σχεδιασμού. Βέβαια η ανάγκη νοήματος στις πόλεις είναι πολύ σημαντική και δεν δύναται να αμφισβητηθεί και να αγνοηθεί (Harvey, 1989, Boddy, 1992, Massey, 1994) και η αίσθηση του τόπου αποτελεί ένα από τα βασικότερα στοιχεία που αποδίδουν νόημα στον εκάστοτε τόπο.

ΑΙΣΘΗΣΗ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ

(04)

4.1 Η ΑΙΣΘΗΣΗ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ

Η ανάδειξη της αίσθησης του τόπου αποτελεί επιθυμητό αποτέλεσμα του placemaking ως ανθρώπινη ανάγκη που συνδέεται με την ευημερία, το συναίσθημα ασφάλειας και προσανατολισμού ενώ ταυτόχρονα δρα αντίθετα προς τα συναισθήματα απομόνωσης και αποξένωσης (Cullen, 1961). Ενδιαφέρον παρουσιάζει ο ορισμός του Cullen (1961) για την αίσθηση του τόπου ως «την αίσθηση του να βρίσκεσαι εδώ».

Πρόκειται λοιπόν για μια συνειδητή πρόσληψη της αίσθησης του γήινου περιβάλλοντος.

Ο Norberg-Schulz (1984) σχετικά με την αίσθηση του τόπου χαρακτηριστικά αναφέρει ότι «αποτελεί μία από αυτές τις άλλες οικουμενικές πτυχές της ύπαρξης στον κόσμο πέρα από τις πολιτιστικές, ιστορικές ή άλλες διαφορές, τις οποίες μοιράζονται τα ανθρώπινα όντα και συνιστούν στο αποτέλεσμα της ανθρώπινης ερμηνείας και δράσης στον κόσμο του «κατοικείν πάνω στην γή και κάτω από τον ουρανό» (Norberg-Schulz, 1984, κεφάλαιο 1, όπ. αναφ. στο Anarot, 2002).

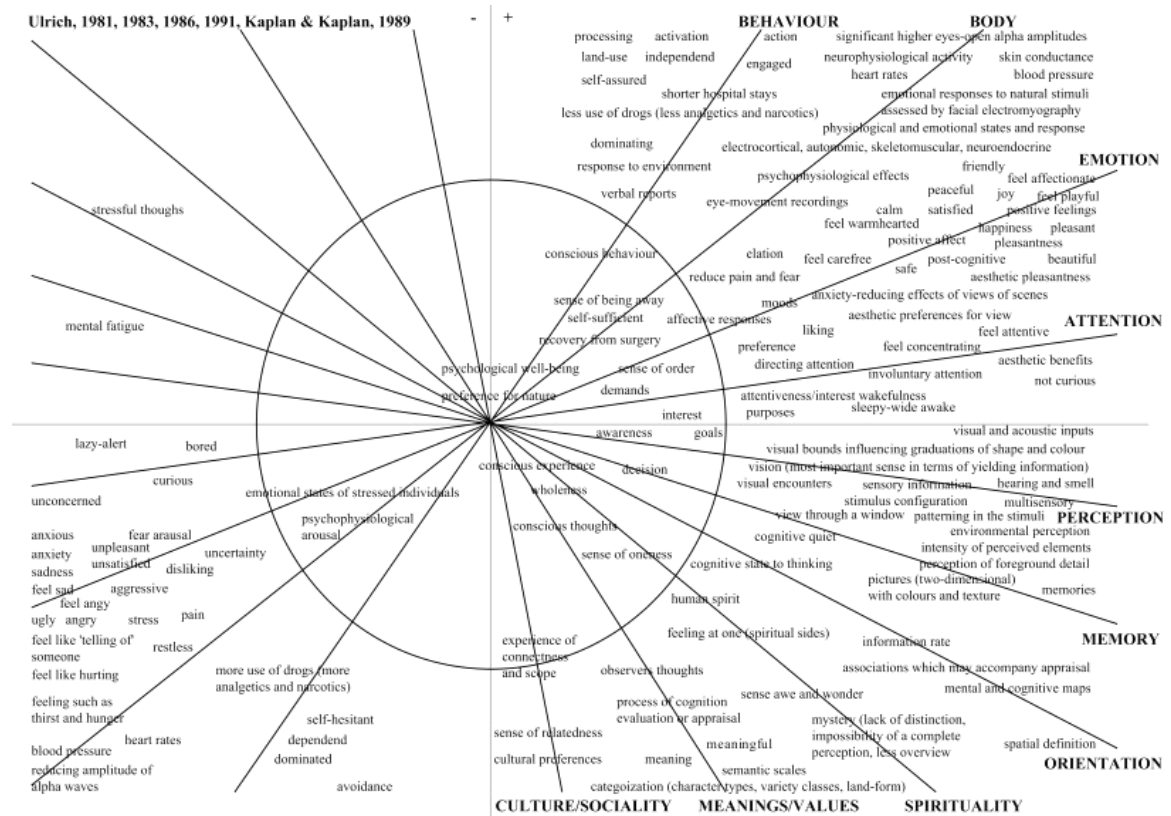
Οι Lengen & Kistemann (2012) εξέτασαν την βιβλιογραφία και ταυτοποίησαν τέσσερις βασικές πηγές οι οποίες αποτελούν αναφορά στις περισσότερες δημοσιεύσεις, σχετικές με τις έννοιες της αίσθησης της τόπου και της ταυτότητας τόπου.

Οι τέσσερις βασικές πηγές είναι αναγνωρισμένοι βασικοί συγγραφείς στην ανθρώπινη γεωγραφία, Tuan (1974) , Relph (1976) , Kaplan και Kaplan (1989) , και την περιβαλλοντική ψυχολογία, Ulrich, (1981) , (Ulrich),(1984), Ulrich, (1986).

Στην συνέχεια οι Lengen & Kistemann (2012) υπέβαλαν τις τέσσερις βασικές έννοιες σε μια ανοικτή ανάλυση κωδικοποίησης (Strauss and Corbin, 1990) η οποία περιλαμβάνει τον προσδιορισμό συγκεκριμένων κωδικών που σχετίζονται με το θέμα αίσθησης του τόπου/ ταυτότητα του τόπου. Οι κώδικες κατόπιν διαχωρίστηκαν ποιοτικά όσον αφορά τη σημασιολογική συνάφεια του περιεχομένου και παρουσιάζονται στα παραπάνω σχήματα σε δέκα γενικευμένες διαστάσεις για να δομηθεί μια φαινομενολογική έννοια του μοντέλου ταυτότητας τόπου /αίσθησης τόπου.

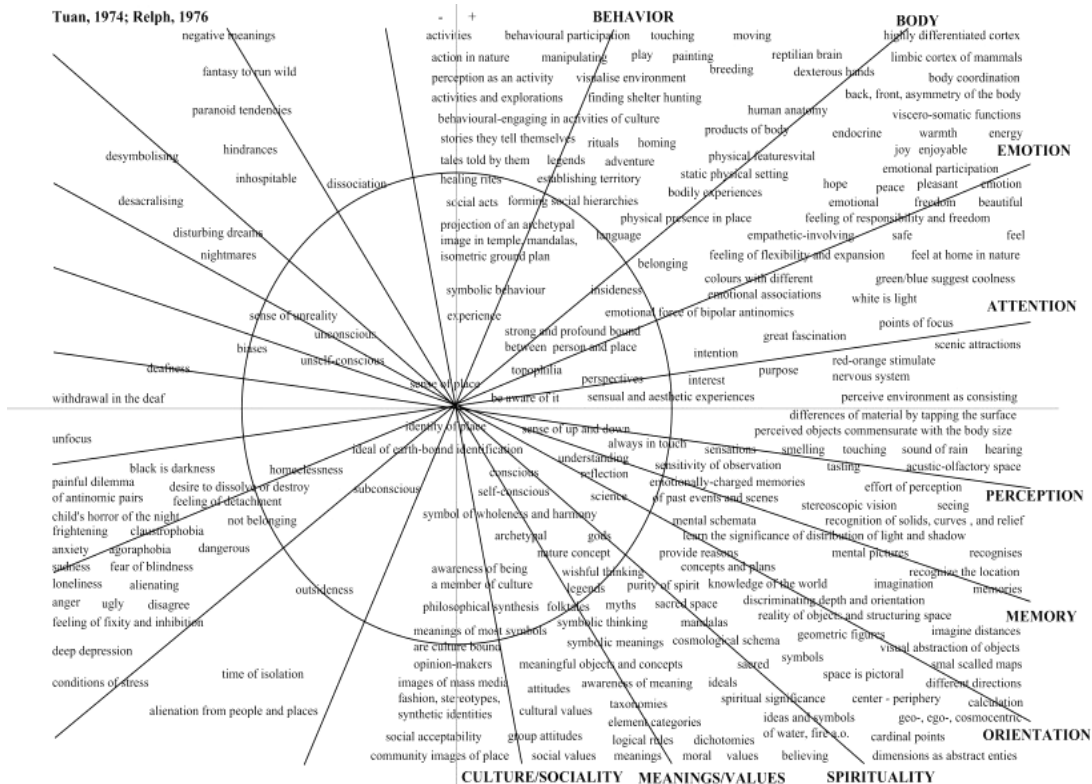
Στο κέντρο του μοντέλου τοποθετούνται οι πιο σύνθετοι και περιεκτικοί κώδικες: η αίσθηση του τόπου, η ταυτότητα του τόπου, η τοποφιλία, η εμπειρία της φύσης, η συνείδηση- συνείδηση του τόπου, η προτίμηση της φύσης και η ψυχολογική ευημερία. Στην συνέχεια βάσει των διαγραμμάτων αυτών των πολυάριθμων κωδικών, όρισαν δέκα βασικές διαστάσεις της έννοιας του μοντέλου ταυτότητας τόπου/αίσθησης τόπου: συμπεριφορά, σώμα, συναίσθημα, προσοχή, αντίληψη, μνήμη, προσανατολισμός, πνευματικότητα, νόημα -αξία και πολιτισμός-κοινωνικότητα (Lengen & Kistemann, 2012).

Εικόνα 7. Φαινομενολογικό μοντέλο αίσθησης του τόπου / ταυτότητας τόπου βάσει των Ulrich, 1981, Ulrich, 1984, Ulrich, 1986 και Kaplan and Kaplan (1989)

Πηγή: Lengen & Kistemann, 2012

Εικόνα 8. Φαινομενολογικό μοντέλο αίσθησης του τόπου / ταυτότητας τόπου βάσει των των Tuan (1974) and Relph (1976).

Πηγή: Lengen & Kistemann, 2012

Ένας γενικός ορισμός της αίσθησης του τόπου περιλαμβάνει απτά και άυλα στοιχεία, που συμβάλλουν σε μια γενική εντύπωση που εμπεριέχει τον τόπο που οι άνθρωποι νιώθουν, αισθάνονται, αποδίδουν νόημα και αξιολογούν έναν τόπο (Stern, 2016α όπ. αναφορά στο Stern, 2017). Η αίσθηση του τόπου περιλαμβάνει βιωματικές και μεταβαλλόμενες ποιότητες όπως η σωματική συνείδηση, τα συναισθήματα, η μνήμη, η προσκόλληση, η ιστορία και οι ταυτότητες, που αποκαλύπτουν περίπλοκες σχέσεις μεταξύ της εμπειρίας ενός τόπου και των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων του τόπου (Jorgensen & Steadman, 2006, : 316). Αξίζει να σημειωθεί ότι η “αίσθηση του τόπου”

θεωρείται συχνά ως συνώνυμο του όρου “πνεύμα του τόπου” (genius loci), οι δύο όροι στην βιβλιογραφία συναντώνται εναλλασσόμενα.

Το “πνεύμα του τόπου” (genius loci), συνήθως αναφέρεται στη χαρακτηριστική ιδιαίτερη ατμόσφαιρα ενός τόπου. Ο Christian Norberg – Schulz (1980:5), όρισε το “πνεύμα του τόπου” ως εξής:

“Ο άνθρωπος κατοικεί όταν μπορεί να προσανατολιστεί εσωτερικά και να ταυτιστεί με ένα περιβάλλον, ή, όταν βιώνει το περιβάλλον ως σημαντικό.”

Η αίσθηση του τόπου αποτελεί ένα από τα βασικότερα στοιχεία που αποδίδουν νόημα στον εκάστοτε τόπο και κρίνεται σημαντικό να αναδειχθεί.

4.2 ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΑ

Το ρεύμα της φαινομενολογίας διαμορφώθηκε στο πρώτο μισό του εικοστού αιώνα. Σημαντικοί εκπρόσωποι του είναι ο Husserl, ο Heidegger, ο Merleau-Ponty, ο Sartre, μεταξύ άλλων μεταγενέστερων φιλοσόφων.

Ο Merleau-Ponty περιγράφει την φαινομενολογία ως εξής :

“Φαινομενολογία είναι επίσης μια φιλοσοφία για την οποία ο κόσμος είναι πάντα ‘ήδη εκεί’ πριν από τη νόηση σαν μια αναπαλλοτρίωτη παρουσία και όλη της η προσπάθεια είναι να βρεθεί αυτή η αφελής επαφή με τον κόσμο, για να της δοθεί επιτέλους ένα φιλοσοφικό καταστατικό. Είναι φιλοδοξία μιας φιλοσοφίας που θέλει τον εαυτό της μια ‘ακριβή επιστήμη’, αλλά είναι επίσης μια έκθεση του χώρου, του χρόνου του κόσμου που ‘ζούμε’. Είναι το πείραμα μιας άμεσης περιγραφής της εμπειρίας μας, ατόφιας και ανεξάρτητα από την ψυχολογική της γένεση και από τις αιτιολογικές ερμηνείες που μπορούν να παρέχουν για αυτήν, ο επιστήμονας, ο ιστορικός, ή ο κοινωνιολόγος...” (Merleau-Ponty M. (1977) 2016 : 17)

Ο Merleau-Ponty στην “Φαινομενολογία της Αντίληψης” τοποθετεί το βιωμένο σώμα στο επίκεντρο του φιλοσοφικού του στοχασμού και το ορίζει ως αναγκαία συνθήκη της αντιληπτικής εμπειρίας (Βισδακουράκης, 2017).

Εικόνα 9. Αντίληψη και φαινομενολογία

Πηγή: <https://images.app.goo.gl/Y4spAhax1G1tjt7>

Η φαινομενολογική φιλοσοφική παράδοση, σε αντίθεση με πρόσφατες φιλοσοφικές προσεγγίσεις σχετικά με την λειτουργία του μυαλού, δεν περιορίζεται στις αισθήσεις και τον χαρακτηρισμό των αισθητήριων ποιοτήτων, που συνδέονται με την όραση την ακοή κλπ. αλλά αφορά στην μελέτη των εμπειριών υπό την αποδοχή ότι η εμπειρία συνήθως είναι πιο πλούσια από μία απλή αίσθηση. Συνεπώς η φαινομενολογία, στη φαινομενολογική παράδοση, έχει ένα μεγαλύτερο εύρος και αντιμετωπίζει τις εμπειρίες ως ένα αποτέλεσμα που

εξαρτάται από διάφορους παράγοντες όπως η σημασία των αντικειμένων, των γεγονότων, των εργαλείων, της ροής του χρόνου, του εαυτού και των άλλων, καθώς όλα αυτά τα στοιχεία αναδύονται και βιώνονται στην ζωή (Smith, 2018).

Οι εμπειρίες μπορεί να είναι σχετικά παθητικές (π.χ. εμπειρίες που αφορούν στην όραση, βλέπω κάτι) ή και ενεργητικές (π.χ. εμπειρίες που εμπεριέχουν κίνηση, περπάτημα). Συγκεκριμένα ο Smith (2018) υπογραμμίζει ότι η φαινομενολογία αφορά στην δομή των εμπειριών ή στη συνείδηση και στην συνέχεια, διασαφηνίζει ότι πρόκειται για την μελέτη των φαινομένων, που αφορούν στην εμφάνιση των πραγμάτων, στις εμπειρίες μας ή στον τρόπο που βιώνουμε τα πράγματα και συνεπώς το νόημα που έχουν τα πράγματα για τις εμπειρίες μας (Smith, 2018). Στο επίκεντρο της φαινομενολογικής θεωρίας και μελέτης βρίσκονται οι διάφορες εμπειρίες ως προς την δομή τους, που εξαρτώνται από «την αντίληψη, τη σκέψη, τη μνήμη, τη φαντασία, το συναίσθημα, την επιθυμία, και τη βούληση, την σωματική συνειδητοποίηση, την ενσώματη δράση και την κοινωνική δραστηριότητα, συμπεριλαμβανομένης της γλωσσικής δραστηριότητας» (Smith, 2018).

Σύμφωνα με την φαινομενολογία κατά τον Husserl, η συνείδηση-επίγνωση της συνειδητής βίωσης των εμπειριών, αυτό που ο Husserl ονομάζει 'σκοπιμότητα' (εκ προθέσεως συνείδηση (intentionality)) δομείται βάσει συγκεκριμένων εννοιών, σκέψεων, ιδεών και εικόνων (Smith, 2018). Με άλλα λόγια η κατεύθυνση της συνείδησης μας, που επηρεάζεται από τις έννοιες, τις σκέψεις, τις ιδέες και τις εικόνες, είναι αυτή που νοηματοδοτεί ή ακόμα και συντάσσει το περιεχόμενο μιας δεδομένης εμπειρίας. Η φαινομενολογία αφορά στις δομές της συνειδητής εμπειρίας, όπως την βιώνει το άτομο σε ένα πλαίσιο σχετικών συνθηκών.

Σε ό,τι αφορά την σκοπιμότητα (εκ προθέσεως συνείδηση) "intentionality" προκύπτει ότι το έδαφος ή οι συνθήκες που μπορούν να την καταστήσουν δυνατή, είναι « η ενσωμάτωση, οι σωματικές δεξιότητες, το πολιτισμικό πλαίσιο, η γλώσσα και άλλες κοινωνικές πρακτικές, το κοινωνικό υπόβαθρο, και οι συμφραζόμενες πτυχές των εκ των προθέσεων εμπειριών» (Smith, 2018). Έτσι η φαινομενολογία οδηγεί από την συνειδητή εμπειρία σε συνθήκες που συμβάλλουν στην απόδοση της "σκοπιμότητας" (εκ προθέσεως συνείδηση) στις εμπειρίες.

Η φαινομενολογία, λοιπόν, αναπτύσσει μία σύνθετη περιγραφή για την χρονική αντίληψη – επίγνωση (μέσα στο ρεύμα της συνείδησης), για την χωρική επίγνωση (αντίληψη του χώρου), την προσοχή (διακρίνοντας την εστιακή και οριακή ή «οριζόντια» συνειδητοποίηση), την συνειδητοποίηση - επίγνωση της εμπειρίας κάποιου (αυτογνωσία του εαυτού κατά κάποια έννοια), τον εαυτό σε διαφορετικούς ρόλους (ενώ σκέφτεται ή δρα), την ενσώματη δράση (συμπεριλαμβανόμενης της κιναισθητικής συνειδητοποίησης της κίνησης κάποιου), τον σκοπό ή την πρόθεση (λιγότερο ή περισσότερο σαφή), την αντίληψη - επίγνωση άλλων ανθρώπων (ενσυναίσθηση, δια-υποκειμενικότητα, συλλογικότητα) την γλωσσική δραστηριότητα (συμπεριλαμβανόμενης της έννοιας, της επικοινωνίας, της κατανόησης των άλλων) την κοινωνική αλληλεπίδραση (συμπεριλαμβανόμενης της συλλογικής δράσης) και την καθημερινή δραστηριότητα στα περιβάλλοντα της ζωής (σε μία συγκεκριμένη κουλτούρα) (Smith, 2018).

Η φαινομενολογία αποτελεί όχημα για την παρατήρηση και την κατανόηση των εμπειριών στον φυσικό χώρο αλλά λειτουργεί και ως εργαλείο για τον σχεδιασμό του χώρου και των εμπειριών.

4.3 ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΑ ΤΟΠΟΥ & PLACEMAKING

Σε ό,τι αφορά στην σχέση της φαινομενολογίας με τον τόπο η σύνδεση είναι διακριτή. Στον τόπο μπορούμε να προσάψουμε έννοιες, σκέψεις και ιδέες, να ανακατασκευάσουμε την εικόνα του, να τον συνδέσουμε λειτουργικά με συγκεκριμένες δραστηριότητες και να επιμεληθούμε τις συμφραζόμενες πτυχές των εμπειριών και δραστηριοτήτων που λαμβάνουν χώρα στον χώρο αυτό.

Έτσι η φαινομενολογία οδηγεί από την συνειδητή εμπειρία σε συνθήκες που συμβάλλουν στην απόδοση της “σκοπιμότητας” (εκ προθέσεως συνείδηση) στις εμπειρίες.

Άλλωστε ο τόπος είναι ένας φαινομενολογικός όρος σύμφωνα με την Anasoft (2002), ο οποίος εισάγεται στην αρχιτεκτονική και στον αστικό σχεδιασμό από τον Edward Relph το 1976 και τον Christian Norberg-Schulz το 1984. Τα νοήματα

του τόπου γίνονται αντιληπτά από όλες τις αισθήσεις μας και η διάσταση του τόπου εκτείνεται εκτός από την φυσική στην κοινωνική και στην πνευματική διάσταση (Avarot 2002). Η πολυδιάστατη φύση της αίσθησης του τόπου ακόμα και αν έχει κατακριθεί σαν θεωρία αποκτά μία πολύ ευέλικτη φύση μέσα από την φαινομενολογική σκοπιά. Η αίσθηση του τόπου και η ανάδειξη της δανείζει στο φαινομενολογικό placemaking μία θεμελιώδη αρχή άπειρων εφαρμογών. Η φαινομενολογία άλλωστε αφορά στον τρόπο μέσα από τον οποίο η συνείδηση μας κατανοεί τα πράγματα και συγκροτεί μία τεκμηριωμένη γνώση για αυτά (Avarot 2002).

Όπως αναφέρουν χαρακτηριστικά ο Coates και Seamon (1984) «η φαινομενολογία του τόπου δείχνει ότι οι διαστάσεις του φυσικού κόσμου υποστηρίζουν και αντικατοπτρίζουν διαστάσεις πολιτισμικών ψυχολογικών, κοινωνικών κόσμων των ανθρώπων».

Ως εκ τούτου αναφερόμενοι στο φαινομενολογικό placemaking δεν πρόκειται για την αναφορά σε ένα νέο μοντέλο αλλά σε μία αρχή αντιμετώπισης και πρακτικής εφαρμογής του Placemaking (Avarot, 2002). Οι Coates και Seamon (1984) επισημαίνουν ότι η «φαινομενολογία του τόπου πρέπει να είναι ολιστική και να ενώνει την φύση και το φυσικό περιβάλλον, με τις ανθρώπινες ποιότητες και την ανθρώπινη κοινότητα», άλλωστε ένα άλλο στοιχείο της φαινομενολογικής προσέγγισης είναι η αποδοχή του ανθρωπισμού (Avarot, 2002).

Υπάρχουν πολλοί τρόποι με τους οποίους ο τόπος και το placemaking μπορούν να διερευνηθούν φαινομενολογικά. Αναφορικά τρεις διαστάσεις του τόπου και του placemaking είναι η αίσθηση του τοπίου, η αίσθηση των εμπειριών, δραστηριοτήτων και των συναναστροφών του ανθρώπου και τρίτον η αίσθηση της βιωματικής αισθητικής (Coates και Seamon 1984).

Θα μπορούσαμε λοιπόν να θεωρήσουμε την φαινομενολογία σαν ένα εργαλείο που αναδεικνύει εκείνα τα στοιχεία που αξίζει να ενισχυθούν στο περιβάλλον και στις εμπειρίες μας για να συνεισφέρουν στην δημιουργία νέων συνειδητών βιωματικών εμπειριών στα κοινωνικά και φυσικά περιβάλλοντα. Προς μία κατεύθυνση αναζήτησης της ουσίας του τόπου και των εμπειριών.

4.4 ΣΥΛΛΟΓΙΚΟ ΚΑΙ ΥΠΕΡΒΑΤΙΚΟ

Ένας θεμελιώδης παράγοντας σύνδεσης του ατόμου με τον τόπο και του ατόμου με το σύνολο αποτελούσε ανέκαθεν η συσπείρωση της κοινωνίας μέσα από τα μυστήρια, τα τελετουργικά και όλες εκείνες τις πράξεις που συνέδεαν την πνευματική υπόσταση του κοινοτικού συνόλου με κάτι ανώτερο. Ο τόπος για τα μυστήρια αυτά, είχε μία ιδιαίτερη συμβολική σημασία. Οι τόποι αυτοί αποτέλεσαν τον κέντρο γύρω από τους οποίους διαμορφώθηκαν χώροι συνάντησης. Τέτοια παραδείγματα είναι οι μεσαιωνικές εκκλησίες, τα τζαμί, αλλά και οι ναοί της αρχαίας Ελλάδας. Σε αυτούς τους χώρους η κοινή δημόσια ζωή ήταν συνδεδεμένη με την προσωπική πνευματική εξέλιξη και οι ενωτικές εμπειρίες είχαν σημείο αναφοράς το υπερβατικό.

Μετά την Αναγέννηση, τον Διαφωτισμό και κυρίως μετά την βιομηχανική επανάσταση σήμερα ο άνθρωπος έχει χαθεί στον ροικό χώρο που περιγράφει ο Castells (2005). Η κοινωνία της πληροφορίας και της γνώσης έσπασε τα δεσμά της άγνοιας και του σκοταδισμού που ήταν αποτέλεσμα της θρησκευτικής δομής. Ωστόσο επήλθε ο ατομικισμός, ο ανταγωνισμός και ο εγκλωβισμός του ατόμου στην "κοινωνία της κόπωσης"² όπως την περιγράφει ο κορεάτης φιλόσοφος Han (2015). Αυτές τις μέρες λοιπόν υπάρχει μία ανάγκη για κοινοτική σύνδεση. Το κοινοτικό μυστήριο και η υπερβατική συλλογική ένωση που αντικατοπτρίζονταν στο δημόσιο χώρο και στους ναούς, ως σημείο αλληλεπίδρασης και ανώτερης πνευματικής αναζήτησης, έχει αντικατασταθεί από τους "ναούς" κατανάλωσης, τις καφετέριες, τα νυκτερινά κέντρα. Η παρουσία αυτών των χώρων καθορίζουν την επισκεψιμότητα μίας πλατείας και η χρήση του δημόσιου χώρου ταυτίζεται με την έννοια της κατανάλωσης και της καταναλωτικής ψυχαγωγίας.

Η αστική κοινωνία και πραγματικότητα μέσα από την καθιέρωση μίας κοινωνικής αξίας για τους κατοίκους της ενδεχομένως να μπορούσε να ωθήσει την συσπείρωση της κοινωνίας, επιφέροντας μία προστιθέμενη αξία στην

² η "Κοινωνία της Κόπωσης" χαρακτηρίζεται από υπερπροσφορά πληροφόρησης, αυτοεκμετάλευση του ατόμου (εθελοντική εξάντληση), προκειμένου να αποδίδει περισσότερο, χαρακτηρίζεται επίσης από μία πλαστή αίσθηση ελευθερίας επιλογών και την ασύδωτη, καταχρηστική για τον ίδιο τον εαυτό, "θετικότητα" (υιοθετώντας το slogan *Yes we can*, ο Han περιγράφει μία κατάσταση στην οποία το άτομο ανάγει την αυτοεκμετάλευση σε κυρίαρχη συμπεριφορά)

συλλογικότητα, θέτοντας ένα ανώτερο κοινό σκοπό και ταυτόχρονα εξυπηρετώντας την πνευματική εξέλιξη της κοινότητας. Σε αυτό το πλαίσιο το κοινοτικό μυστήριο και η υπερβατική συλλογική ένωση θα μπορούσαν να επιτελούνται στον δημόσιο χώρο μέσα από άλλες μορφές “τελετουργιών”, βιωματικών εμπειριών που επιφέρουν μετασχηματιστικές αλλαγές στο άτομο και στο κοινωνικό σύνολο.

Ένα τέτοιο παράδειγμα, εναλλακτικού κοινοτικού μυστηρίου, το οποίο θα μπορούσε να επιφέρει την εξέλιξη της κοινότητας σε επίπεδο συνειδητότητας και συλλογικότητας, θέτοντας ένα ανώτερο κοινό στόχο, θα μπορούσε να είναι η μαζική φύτευση δέντρων σε ένα δημόσιο χώρο.

Ένα σχετικό παράδειγμα θα μπορούσε να είναι η μαζική φύτευση δέντρων κατά μήκος του ποταμού Narmada στην πολιτεία Madhya Pradesh στην Ινδία το 2017. Στην συγκεκριμένη περιβαλλοντική εκστρατεία συμμετείχαν εθελοντές και κοινός στόχος αποτελούσε η μαζική φύτευση ως μέτρο αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής. (Independent)

Εικόνα 10. Μαζική Φύτευση Δέντρων

Πηγή: <http://www.trueactivist.com/india-just-planted-66-million-trees-in-12-hours-setting-a-new-world-record/>

Εικόνα 11. Συμμετοχή στην φύτευση δέντρων

Πηγή : <https://www.buzzworthy.com/2017-ten-brightest-moments/>

ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ

(05)

5. 1 ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ

Σε αυτό το σημείο υπεισέρχεται ο όρος της κοινωνικής καινοτομίας. Ως κοινωνική καινοτομία ορίζεται: “μια νέα λύση σε ένα κοινωνικό πρόβλημα, που είναι πιο αποδοτική, πιο αποτελεσματική, πιο βιώσιμη σε σχέση με τις υπάρχουσες λύσεις και η αξία που δημιουργείται αφορά κυρίως στην κοινωνία και όχι στα άτομα” (Phills et al., 2008 : 36). Η κοινωνική καινοτομία αποτελεί πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και περιγράφεται στην στρατηγική για την «Ευρώπη 2020» (Βαρδακίδης, 2012).

Οι Phills et al. (2008) σε μία προσπάθεια να αποσαφηνίσουν τον όρο κοινωνική καινοτομία αναλύουν τις δύο έννοιες που την απαρτίζουν και αρχικά κάνουν μία αναφορά στην ακαδημαϊκή βιβλιογραφία που διακρίνει την καινοτομία σε δύο διαφορετικά ρεύματα. Το πρώτο ρεύμα διερευνά τις κοινωνικές και οργανωτικές διαδικασίες που παράγουν καινοτομία ενώ το άλλο ρεύμα προσεγγίζει την καινοτομία ως αποτέλεσμα.

Ως εκ τούτου όπως χαρακτηριστικά καταλήγουν οι Phills et al (2008) « η κοινωνική καινοτομία μπορεί να είναι προϊόν, διαδικασία παραγωγής ή τεχνολογία αλλά μπορεί να είναι και μια αρχή, μία ιδέα, ένα νομοσχέδιο, ένα κοινωνικό κίνημα μία παρέμβαση ή κάποιος συνδυασμός τους»

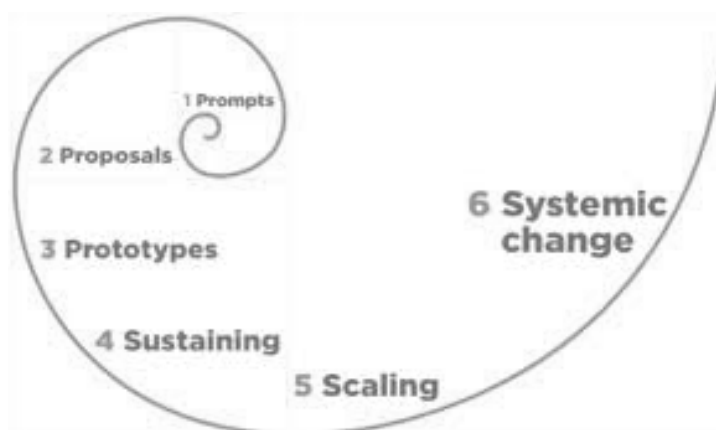
Σε σχετικό άρθρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Hubert, 2010) εισάγεται ο όρος «κοινωνική καινοτομία» και περιλαμβάνει την κινητοποίηση και την ενεργή συμμετοχή των πολιτών ώστε να αποτελέσουν αναπόσπαστο κομμάτι της καινοτομικής διαδικασίας.

Σχετικά με την κοινωνική καινοτομία η Clarence (2014) υποστηρίζει ότι η κοινωνική καινοτομία μπορεί να λάβει χώρα οπουδήποτε ενώ μπορούν να συμμετάσχουν και να εμπλακούν οι ιδιώτες, οι κυβερνήσεις, οι κοινωνικές επιχειρήσεις, οι Μη-Κυβερνητικές Οργανώσεις κτλ. Σύμφωνα με την Clarence (2014) η ανάπτυξη της κοινωνικής καινοτομίας μπορεί να προέρχεται από την βάση (bottom – up) ή από την κορυφή της κοινωνίας (top-down).

Τα στάδια της κοινωνικής καινοτομίας είναι έξι και συμπεριλαμβάνουν τα ερεθίσματα (τις προκλήσεις και τις ευκαιρίες), τις νέες ιδέες που μπορούν να αποτελέσουν προτάσεις, την δημιουργία κάποιου πρωτοτύπου, την πιλοτική

εφαρμογή όπου εξελίσσονται οι ιδέες και αναπτύσσονται κατάλληλα, σημαντικό στάδιο αποτελεί η εξασφάλιση της βιωσιμότητας (οικονομικής και κοινωνικής), όπου αξιοποιούνται τα συμπεράσματα από την πιλοτική εφαρμογή, στην συνέχεια ακολουθεί η κλιμάκωση, δηλαδή η επέκταση και η εξέλιξη της δραστηριότητας και το τελευταίο στάδιο αποτελεί η συστημική αλλαγή, όπου η κοινωνική καινοτομία καθίσταται αναπόσπαστο κομμάτι της κοινωνίας. Η κοινωνική καινοτομία αφορά στην εύρεση βιώσιμων, αποτελεσματικών και αποδοτικών λύσεων.

Εικόνα 12. Η σπείρα της κοινωνικής καινοτομίας

Πηγή: Urbact, Κοινωνική Καινοτομία 2014

Σε ό,τι αφορά τις εκφάνσεις της κοινωνικής καινοτομίας στο αστικό τοπίο ένα παράδειγμα αποτελούν οι Moulart et al. (2010) οι οποίοι διαμόρφωσαν ένα νέο μοντέλο καινοτόμου τοπικής ανάπτυξης και διακυβέρνησης. Στο πλαίσιο αυτό συνδυάζουν υφιστάμενες θεωρίες της κοινωνικής καινοτομίας και της χωρικής ανάπτυξης με τις εμπειρίες τους από τις συνθήκες λειτουργίας των κοινοτήτων. Η κοινωνική καινοτομία μπορεί να λειτουργήσει επίσης ως «πλατφόρμα» προετοιμασίας των πολιτών μιας κοινωνίας για τις αλλαγές που μπορεί να επέλθουν.

Τα παραδείγματα κοινωνικής καινοτομίας είναι πολλά στο εξωτερικό αλλά και στην Ελλάδα. Οι ενέργειες πολύ συχνά έχουν την υποστήριξη της πολιτείας και πολλά από τα εγχειρήματα έχουν στεφθεί με επιτυχία ανταποκρινόμενα στις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν.

5.2 ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ

Το TRANSIT³ είναι ένα διεθνές ερευνητικό πρόγραμμα που ανέπτυξε τη θεωρία Μετασχηματιστικής Κοινωνικής Καινοτομίας.

Η θεωρία της Μετασχηματιστικής Κοινωνικής Καινοτομίας υποστηρίζει ότι «μόνο η κοινωνική καινοτομία δεν είναι αρκετή: χρειαζόμαστε μετασχηματιστική αλλαγή για να κάνουμε τη διαφορά: να αμφισβητήσουμε, να αλλάξουμε και να αντικαταστήσουμε τα κυρίαρχα θεσμικά όργανα που είναι ενσωματωμένα στην κοινωνία (π.χ. ατομικισμός, ιεραρχία, ανταγωνισμός).» (<https://tsimanifesto.org/>) Η Μετασχηματιστική Κοινωνική Καινοτομία (ΜΚΚ) αφορά σε διαδικασίες πρόκλησης, αλλαγής και αντικατάστασης των κυρίαρχων τρόπων δράσης, σκέψης και οργάνωσης. Προτείνει την αλλαγή προς ένα κοινό μέλλον που είναι πιο βιώσιμο, δίκαιο και ανθεκτικό. Αυτή η θεωρία είναι εγγενώς και βαθιά πολιτική(<https://tsimanifesto.org/>).

Η θεωρία της ΜΚΚ διέπεται από 13 αρχές⁴ οι οποίες είναι οι ακόλουθες:

1. Ο φυσικός και ο νοητικός χώρος για μάθηση και πειραματισμό είναι απαραίτητη προϋπόθεση.
2. Σημαντική είναι η απαίτηση εναλλακτικών και ποικίλων οικονομιών.
3. Η καινοτομία είναι εξίσου σημαντική για τη διαμόρφωση του νέου όσο για την αναδιαμόρφωση του παλιού.
4. Είναι σημαντικός ο πειραματισμός με εναλλακτικές κοινωνικές σχέσεις και σχετικές αξίες.
5. Η κοινωνική και υλική αλλαγή είναι αλληλένδετες: χρειαζόμαστε τόσο κοινωνική όσο και τεχνολογική καινοτομία.
6. Η μετασχηματιστική αλλαγή απαιτεί υβριδικούς συνδυασμούς της κοινωνίας των πολιτών, του κράτους και της αγοράς.
7. Η κοινωνική καινοτομία δεν πρέπει ποτέ να αποτελεί δικαιολογία για τη διάλυση των απαραίτητων δημόσιων υπηρεσιών.
8. Η ενδυνάμωση της συνεργασίας μεταξύ κοινοτήτων και διεθνών δικτύων είναι μια πολλά υποσχόμενη απάντηση στις προκλήσεις της παγκοσμιοποίησης.

³ <http://www.transitsocialinnovation.eu/>

⁴ <https://tsimanifesto.org/manifesto/>

9. Η κοινωνική καινοτομία αποσκοπεί στην καλλιέργεια της αίσθησης του ανήκναι, της αυτονομίας και της επάρκειας.
10. Η διαφανής και χωρίς αποκλεισμούς λήψη αποφάσεων αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση αλλαγής.
11. Εναλλακτικές και ποικίλες αφηγήσεις χρειάζονται για να οδηγήσουν την αλλαγή.
12. Απαιτείται μεγαλύτερη αμοιβαία αναγνώριση και στρατηγική συνεργασία.
13. Η αποδοχή των παραδόξων είναι το κλειδί για τη μετασχηματιστική κοινωνική καινοτομία.

5.2.1 ΤΟ ΔΙΚΤΥΟ ΟΙΚΟΧΩΡΙΩΝ GEN

Το TRANSIT παρουσιάζει ένα παράδειγμα ΜΚΚ πρόκειται για το παγκόσμιο δίκτυο οικοχωριών εν ονόματι "GEN"⁵, το οποίο περιλαμβάνει πάνω από 500 οικοχωριά και 5 περιφερειακά δίκτυα (Ευρώπη, Αφρική, Ασία / Ωκεανία, Βόρεια Αμερική και Βόρεια Αμερική) Λατινική Αμερική) και αρκετά εθνικά δίκτυα. Το GEN προάγει κοινωνικές, οικονομικές και πνευματικές πτυχές της βιώσιμης διαβίωσης και ενθαρρύνει την ενδυνάμωση της τοπικής κοινωνίας για την αναζωογόνηση των φυσικών περιβαλλόντων. Το εν λόγω εγχείρημα αποτελεί παράδειγμα ΜΚΚ, διότι πειραματίζεται με ανθεκτικές και αναγεννητικές (regenerative) δομές και πρακτικές και περιλαμβάνει πολύ διαφορετικούς τύπους πρωτοβουλιών. μία από αυτές αποτελούν τα κοινωνικά πειράματα. Το Gen υποστηρίζει ότι η προσωπική αλλαγή η αλλαγή στο άτομο αποτελεί το πρώτο βήμα πριν επέλθει αλλαγή στην κοινότητα. Το συγκεκριμένο εγχείρημα λοιπόν εστιάζει στην αλλαγή του ατόμου αλλά και της κοινότητας του, συμπεριλαμβάνοντας πρακτικές του καθημερινού τρόπου ζωής και της πνευματικής ανάπτυξης. Η υποκείμενη φιλοσοφία είναι μια σαφώς ολιστική φιλοσοφία, όπου το σώμα και το μυαλό, η κοινωνία και ο πλανήτης θεωρούνται αδιαχώριστα αλληλένδετες, καθιστώντας έτσι εγγενώς αδύνατη την "θεραπεία" του ενός χωρίς την "θεραπεία" του άλλου. Ως εκ τούτου, η προσέγγιση της αλλαγής αφορά στην οικοδόμηση νέων κοινοτήτων βάση μιας ολιστικής φιλοσοφίας ζωής.

Η αφήγηση του GEN αφορά στο άτομο και στις προσωπικές του ανάγκες και επιθυμίες και στην αντιμετώπιση αυτών με βιώσιμο τρόπο. Το GEN δίνει την ίδια

⁵ <https://ecovillage.org/>

προσοχή στην κοινότητα που απαιτεί δέσμευση και συνεισφορές, από κάθε άτομο, αλλά ταυτόχρονα ωθεί την υποστήριξη του ατόμου στη διαδρομή προς τον εσωτερικό μετασχηματισμό του. Το GEN υποστηρίζει ότι τα οικολογικά χωριά μπορούν να διευκολύνουν την αλλαγή στο κοινωνικό πλαίσιο, κυρίως μέσω της φιλοξενίας των ατόμων προσφέροντας συναντήσεις και εκπαιδευτικά προγράμματα που επιτρέπουν στους πολίτες από όλο τον κόσμο να βιώσουν την κοινοτική ζωή. Ουσιαστικά πρόκειται για ένα εγχείρημα το οποίο δημιουργεί εναλλακτικές οδούς οι οποίες παρουσιάζουν μεταξύ άλλων την ενσωμάτωση και την επανεξέταση των βιώσιμων πρακτικών, ώστε να καταστεί δυνατή η ύπαρξη ενός βιώσιμου και ριζικά διαφορετικού μέλλοντος. Το GEN χρησιμοποιεί συνήθως συμμετοχικές μεθόδους που καθοδηγούνται από την κοινότητα και μέσα από τη συζήτηση προκύπτει η διαμόρφωση των αφηγήσεων του δικτύου του, με στόχο ένα σύνολο αλληλεπιδράσεων που οδηγούν σε μετασχηματισμό (Wittmayer et al, 2015). Οι αρχές των χωριών Gen θα μπορούσαν να υιοθετηθούν και στην συνέχεια να αποτελέσουν αρχές που διέπουν ένα συγκεκριμένο δημόσιο χώρο.

Εικόνα13. Κοινότητα Οικοχωριού

Πηγή: <https://ua.linkedin.com/company/global-ecovillage-network>

5.3 ΑΣΤΙΚΑ ΚΟΙΝΑ- URBAN COMMONS

Εικόνα 14. Henri Lefebvre: Δικαίωμα στην πόλη 1967

Πηγή: <https://twitter.com/monoskop>

Στον 21^ο αιώνα οι μετασχηματισμοί ορίζουν την πραγματικότητα μας. Οι αλλαγές εκδηλώνονται καταγιστικά υπό την έντονη επιρροή της παγκοσμιοποίησης και της τεχνολογικής προόδου. Νέες ιδέες και μία σωρία αλλαγών εκδηλώνονται σε επίπεδο περιβαλλοντικό, κοινωνικοπολιτικό, τεχνολογικό, οικονομικό και γεωπολιτικό μετουσιώνοντας τις πόλεις, τον πολιτισμό και τα προϊόντα του. Η αλλαγή της μορφής, του περιεχόμενου, της σημασίας και της λειτουργίας του πολιτισμού και των πολιτιστικών προϊόντων, προϋποθέτει την υιοθέτηση νέων τρόπων έκφρασης και αλληλεπίδρασης .

Η δημιουργία κοινότητας είναι ίσως σημαντικότερη από ποτέ για την διατήρηση του πολιτισμού και των εκφάνσεων του. Ο νέος τύπος αστικής κουλτούρας τοποθετεί στο επίκεντρο τις ανθρώπινες ανάγκες και επιδιώκει να αποκτήσει καινούριο νόημα μέσα από την ενεργή συμμετοχή των πολιτών. Η τόνωση της συλλογικής συνείδησης εκφράζεται από ένα νέο εξελισσόμενο μοντέλο αστικής ανάπτυξης, γνωστό ως «αστικά κοινά» (urban commons) .

Οι Hardt και Negri (2009) ορίζουν τα κοινά ως :

- Τους φυσικούς πόρους, το φυσικό περιβάλλον και τα προϊόντα αυτών.
- Τα «προϊόντα» της κοινωνικής διάδρασης (κώδικες, γλώσσες, πληροφορία και άλλες μορφές γνώσης).

Στο πλαίσιο των νέων τεχνολογιών προκύπτει συζήτηση για τον διαχωρισμό μεταξύ «δημόσιου» και «κοινού».

Στην βιβλιογραφία συναντάμε την έννοια των κοινών σε αναφορές σχετικά με καλλιτεχνικές δράσεις, τα αστικά ζητήματα κ.ά.. Οι θεωρητικοί, οι πολιτικοί και οι ομάδες πολιτών έχουν στρέψει την προσοχή τους σε πρακτικές που αφορούν στην συλλογική δράση ενώ φαίνεται ότι οι διαδικασίες συσπείρωσης των συμμετεχόντων διευκολύνονται από την χρήση των ψηφιακών εργαλείων δικτύωσης και επικοινωνίας (McGuirk, 2015). Η Sanders υποστήριξε ότι η συλλογική δημιουργικότητα και δράση μεταξύ ομάδων με κοινά ενδιαφέροντα οφείλεται στις νέες τεχνολογίες και στον ανθρωποκεντρικό σχεδιασμό (SonicRim, 2001:1). Σε αυτή την κατεύθυνση παρατηρείται συχνά η χρήση εννοιών όπως: συλλογική ευφυΐα, συλλογική δημιουργικότητα, σοφία του πλήθους, οι οποίες αφορούν κυρίως στον τομέα των μέσων αλλά η σημασία τους επεκτείνεται διαρκώς και σε άλλους τομείς. Μία σχετική με τις προαναφερθείσες έννοιες είναι ο πληθοπορισμός (crowdsourcing), στον οποίο γίνεται αναφορά στο κεφάλαιο 6, (6.5).

Τα “κοινά” με την έννοια των πολιτιστικών και φυσικών πόρων, οι οποίοι είναι προσβάσιμοι από όλα τα μέλη μιας κοινωνίας (The Canadian CED Network, 2015:10), σε συνδυασμό με τις κοινές ανάγκες και τους χώρους που προορίζονται για κοινή χρήση, όπως είναι δρόμοι, δημόσια πάρκα κτλ., αποτελούν στοιχεία που τροφοδοτούν την συλλογική κινητοποίηση των κατοίκων μιας πόλης, όπως αναφέρεται από τον Foster (2012: 2). Ο Flyvbjerg (1998: 211) σε μία προσπάθεια διασαφήνισης του όρου “αστικά κοινά” συνδέει την έννοια με την Κοινωνία των πολιτών, η οποία αποτελεί τον πυρήνα της δημοκρατίας αφού προάγει την ελεύθερη έκφραση και την ισοτιμία μεταξύ των μελών μιας κοινωνίας.

Ο David Harvey (2012, 2013) σε μία προσπάθεια διαχωρισμού των όρων “δημόσιος χώρος” και “αστικά κοινά” διευκρινίζει ότι οι δημόσιοι χώροι και τα δημόσια αγαθά δύνανται να ειπωθούν ως κοινά όταν οι πολίτες αναλαμβάνουν σε αυτά πολιτική δράση. Παραδείγματα αυτής της διευκρίνησης μπορούν να θεωρηθούν η επαναστατική και κοινωνική δράση των πολιτών στις πλατείες Συντάγματος και Tahrir στο Κάιρο. Οι εν λόγω δημόσιοι χώροι απέκτησαν μία διάσταση “αστικών κοινών” μέσα από τις δράσεις της κοινωνίας. Ενδιαφέρον έχει να αναφερθούμε στην έρευνα «Πρακτικές των Κοινών, έρευνα για τα αστικά κοινά στην Αθήνα», του συλλογικού σχήματος έρευνας και δράσης, ΚΟΙΝΟαθήνα⁶. Η εν λόγω έρευνα αφορά στον αστικό χώρο ως κοινό πόρο και την κοινή διαχείριση του ενώ η συζήτηση επικεντρώνεται στην “αστικά κοινά” και σε παραδείγματα επιτέλεσης των αστικών κοινών, με όρους “επανοικειοποίησης”, “ενεργοποίησης” και “ανάκτησης” του δημόσιου χώρου. Οι πέντε βασικές έννοιες οι οποίες διερευνώνται στο πλαίσιο των συγκεκριμένων πρακτικών είναι οι εξής:

- Φαντασιακό : (από επιθυμία και όραμα σε διεκδίκηση).
- Διαχείριση: (αυτοδιαχείριση- παράλληλη διαχείριση με άλλους φορείς).
- Βιωσιμότητα: (αυτονομία – οικονομία – ανθρωπίνι και υλικοί πόροι).
- Συμμετοχή: (ανοιχτότητα- συλλογικότητα- δικτύωση).
- Συνδιαμόρφωση χώρου: (δράση- δρώμενο , συμμετοχή στο σχεδιασμό χώρου και της χρήσης).

Ο δημόσιος χώρος λοιπόν μπορεί να επαναοριστεί ως “κοινός” μέσα από τη διαδικασία παραγωγής του (koinoathina) και η συλλογικότητα εκφράζεται μέσα από την συνδημιουργία και το κοινό όραμα.

Οι Tummers, Voorberg και Bekkers, (2015, : 3) στο πλαίσιο της πολιτιστικής και κοινωνικής συνδημιουργίας, εντοπίζουν τρεις τύπους συνδημιουργών :

- τους πολίτες οι οποίοι υποκινούν τη διαδικασία της συνδημιουργίας.
- αυτοί οι οποίοι συν-εφαρμόζουν τη δράση.
- τους πολίτες οι οποίοι συν-σχεδιάζουν τη δράση.

⁶ <https://koinoathina.wordpress.com/about-2/>

Ενώ σε ότι αφορά την συμβολή των πολιτών και την δέσμευση τους στην διαδικασία της συνδημιουργίας στη δημόσια σφαίρα η Sanders (SonicRim, 2001:3) περιγράφει τέσσερα βασικά βήματα προς αυτή την κατεύθυνση:

- την εμπλοκή σε μία σχετική εμπειρία ή δράση.
- την ενεργοποίηση των συναισθημάτων και των αναμνήσεων σχετικά με την εμπειρία αυτή.
- τον οραματισμό σχετικά με το μέλλον.
- τον συνδυασμό προτάσεων και ανάδειξη νέων ιδεών για το μέλλον.

Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι η συλλογική χρήση και η συλλογική διαχείριση ενός χώρου μπορεί να καταστήσει τον δημόσιο χώρο ως κοινό αρκεί να υπάρχει ένα κοινό όραμα-στόχος και να διακατέχονται οι εμπλεκόμενοι από ένα συνεργατικό πνεύμα.

5.4 PLACEMAKING (ΚΙΠΟΣ3)

Ένα παράδειγμα παρέμβασης placemaking και παράδειγμα επιτέλεσης των αστικών κοινών, με στόχο την αξιοποίηση εγκαταλελειμμένων και προβληματικών αστικών χώρων καθώς και την αντιμετώπιση περιβαλλοντικών, οικονομικών και κοινωνικών προκλήσεων αποτελεί το εγχείρημα «Κήπος εις τον κύβο» στο κέντρο της Θεσσαλονίκης. Το εν λόγω εγχείρημα αφορά στην δημιουργία Αστικού Κοινοτικού Κήπου γειτονιάς, έλαβε χώρα για πρώτη φορά το 2013 και υλοποιείται στο πλαίσιο της εθελοντικής συμμετοχής των κατοίκων. Ο αστικοί λαχανόκηποι αποτελούν χώρο καλλιέργειας της τροφής αλλά ταυτόχρονα ευνοούν την κοινωνικοποίηση των κατοίκων, την συλλογικότητα, ενώ ο χώρος λειτουργεί για την διοργάνωση εκδηλώσεων. Η ενημέρωση της γειτονιάς και το κάλεσμα για συμμετοχή έγινε με αφισκοκόλληση και ψηφοφορία και η υλοποίηση έγινε βάση των αποτελεσμάτων της διαδικασίας. Η συγκεκριμένη παρέμβαση έλαβε την χρηματική υποστήριξη του Δήμου Θεσσαλονίκης και την χορηγική υποστήριξη της εταιρείας Agris A.E, ενώ ταυτόχρονα το έργο υποστηρίζεται από καθηγητές Πανεπιστημίων από την Ελλάδα και την Γερμανία. Η πιλοτική εφαρμογή της ιδέας, έχει οικολογικό χαρακτήρα, αφορά στην αστική βιωσιμότητα και στοχεύει στην ανάδειξη ενός νέου τρόπου βίωσης του δημόσιου χώρου.

Η επιτυχία του αστικού λαχανόκηπου βασίζεται στην συλλογική δράση και διαχείριση, την ετερογένεια του υποβάθρου των ανθρώπων που συμμετέχουν και έχει την υποστήριξη ειδικών ομάδων με σχετικές γνώσεις. (webtv.ert, 2018)

Εικόνα 15. Επιστροφή στη φύση

Εικόνα 16. Αστικός Λαχανόκηπος 1

Πηγή: <http://back-to-nature.gr/>

Πηγή: <https://parallaximag.gr/>

Εικόνα 17. Αστικός Λαχανόκηπος 2

Εικόνα 18. Αστικός Λαχανόκηπος 3

Πηγή: <https://parallaximag.gr/>

Πηγή: <https://parallaximag.gr/>

Η παρέμβαση placemaking « Κήπος εις τον κύβο» (ΚΙΠΟΣ3) είναι ένα επιτυχημένο παράδειγμα αξιοποίησης εγκαταλελειμμένου χώρου και μετατροπής του σε τόπο, με χρηστική και κοινωνική αξία.

ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ

(06)

6.1 ΟΙ ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ PLACEMAKING

Στις εφαρμογές του placemaking η ανάδειξη της αίσθησης του τόπου αποτελεί βασικό στοιχείο.

Αλλά ποιά μορφή παρέμβασης μπορεί να συμβάλλει καταλυτικά στην δημιουργία τέτοιου περιβάλλοντος μέσα στην πόλη, ώστε να αναδεικνύεται η αίσθηση του τόπου και ταυτόχρονα να προάγεται η κοινωνική αλληλεπίδραση και η ανταλλαγή ιδεών. Ποια μορφή παρέμβασης δύναται να αφυπνίζει τις αισθήσεις μέσω της εμπύθισης, να δημιουργεί μια εναλλακτική ανάγνωση του χώρου και να προκαλεί συναισθήματα και σκέψεις υπερβατικά προς μία κατεύθυνση ανακατασκευής της ταυτότητας του ατόμου μέσα από την αλληλεπίδραση του με το περιβάλλον; Ποια εφήμερη ή μόνιμη παρέμβαση στο δημόσιο αστικό χώρο μπορεί να συντελέσει στον κοινωνικό μετασχηματισμό, στην αλλαγή της αντίληψης του ατόμου και στην αξιακή αναβάθμιση του δημόσιου χώρου ;

Οι κοινωνιοκεντρικές προσεγγίσεις είναι εξίσου σημαντικές με τις χωροκεντρικές αφού ο χώρος απευθύνεται στον χρήστη και ο δημόσιος χώρος στον πολίτη. Ο πολίτης ως κοινωνικό ον και ο δημόσιος χώρος ως κοινωνικός χώρος, μπορούν να ειπωθούν σε μία σχέση όπου η διάδραση και η συμμετοχικότητα είναι βασικά στοιχεία.

Οι γενιές του 60-80 είναι οι τελευταίες που γεφυρώνουν το αναλογικό και το ψηφιακό. Δεν μιλάμε απλά για την χρήση μέσων αλλά για την ψηφιακή και αναλογική πραγματικότητα. Ίσως να είναι κρίσιμο ο άνθρωπος να μην χάσει την επαφή του με την φύση και το περιβάλλον εν γένει.

Μπορεί ο δημόσιος χώρος μέσα από την ανασύσταση του φυσικού περιβάλλοντος και την δημιουργία πλαισίου για νέες βιωματικές εμπειρίες να νοηματοδοτηθεί εκ νέου;

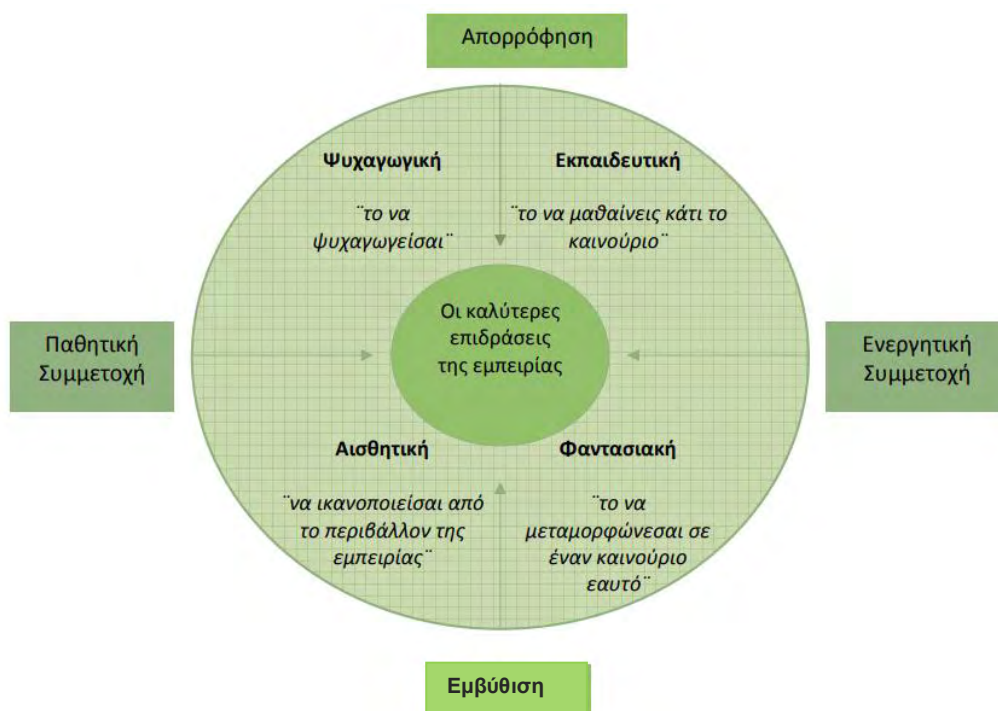
Οι βιωματικές εμπειρίες δύναται να συμβάλλουν στον επαναπροσδιορισμό της σχέσης των ανθρώπων με τον χώρο;

6.2 ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑΣ

Η οικονομία της εμπειρίας αποτελεί ένα βασικό παράγοντα για την ανάπτυξη πολιτιστικής ταυτότητας της πόλης, καθώς και την οικονομική ανάπτυξη της (Hall, 2000, Landry, 2000, Evans, 2001). Ο όρος “Οικονομία της Εμπειρίας” χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά σε άρθρο του Pine και Gilmore το 1998. Περιγράφει την οικονομία της εμπειρίας ως την επόμενη οικονομία μετά την αγροτική οικονομία, τη βιομηχανική οικονομία και την πιο πρόσφατη οικονομία των υπηρεσιών. Η ιδέα είχε προηγουμένως ερευνηθεί από πολλούς συγγραφείς. Αφορά στην προστιθέμενη αξία που προκύπτει μεταβαίνοντας στην άυλη πλευρά της παραγωγής, στις εμπειρίες.

Οι τέσσερις πυλώνες της «οικονομίας της εμπειρίας» αφορούν σε τέσσερις διαφορετικές διαστάσεις. Οι τέσσερις διαστάσεις της εμπειρίας σύμφωνα με τον Pine και Gilmore (2011) είναι η ψυχαγωγία, η αισθητική, η εκπαίδευση και η φαντασία. Οι διαστάσεις προσδιορίζονται ανάλογα με τον τρόπο σύνδεσης (απορρόφηση-εμβύθιση) και συμμετοχής (παθητική συμμετοχή- ενεργητική συμμετοχή) του ατόμου.

Σχήμα 3. Οι διαστάσεις της εμπειρίας

Πηγή: Oh, Fiore και Jeoung, (2007 : 121)

Σύμφωνα με το σχήμα των διαστάσεων των εμπειριών το οποίο βασίζεται στην θεωρία της Οικονομίας της Εμπειρίας, η ψυχαγωγική και η αισθητική διάσταση των εμπειριών χαρακτηρίζονται από την παθητική συμμετοχή ενώ η φαντασική και η εκπαιδευτική διάσταση των εμπειριών χαρακτηρίζονται από την ενεργητική συμμετοχή. Επιπλέον η απορρόφηση έγκειται στην ψυχαγωγική και στην εκπαιδευτική διάσταση των εμπειριών. Η εμπύθιση αφορά στην αισθητική και στην φαντασική διάσταση των εμπειριών. Παρόλα αυτά τα όρια μεταξύ των διαστάσεων μιας εμπειρίας δεν είναι αυστηρά καθορισμένα.

Ο συνδυασμός των τεσσάρων κατευθύνσεων είναι ιδανικός και έχει ως αποτέλεσμα την “άριστη εμπειρία”. Ο προσδιορισμός των διαστάσεων βάσει του παραπάνω μοντέλου αποτελεί οδηγό για την κατανόηση των παραγόντων που καθορίζουν μια εμπειρία καθώς και τις μορφές που μπορεί να πάρει μια εμπειρία.

Η ιδέα της οικονομίας της εμπειρίας θα μπορούσε να διευρυνθεί σε σύνθετες οικονομίες όπως οι περιφέρειες και οι πόλεις (Mansfeldt et al., 2007). Οι συγγραφείς Lorentzen και Hansen (2009) διερευνούν τους τρόπους με τους οποίους η οικονομία της εμπειρίας μπορεί να αλλάξει τα αστικά συστήματα και την αστική δομή και να αποτελέσει ένα άλλο εργαλείο αστικού σχεδιασμού.

Βέβαια όλες οι προσεγγίσεις που παρουσιάζονται, αν και ενδεχομένως έχουν ως εφαλτήριο την ανάδειξη του πολιτισμού ή άλλα παρεμφερή ουσιαστικά ζητήματα, τελικά μία ανάγκη των πόλεων να χρησιμοποιήσουν τις εμπειρίες για να γίνουν περισσότερο ανταγωνιστικές ή για λόγους εμπορευματοποίησης των τόπων υποβόσκει και ωθεί τις κινήσεις.

6.3 Η ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΣΤΟΝ ΑΣΤΙΚΟ ΧΩΡΟ

Ο σχεδιασμός εμπειριών προϋποθέτει την διαχείριση άυλων και υλικών στοιχείων του συστήματος (Zomerdijk & Voss 2010). Ο χώρος καθίσταται σημαντική συνιστώσα για τον σχεδιασμό και την επιτέλεση εμπειριών, επιφέρει προστιθέμενη αξία στις εμπειρίες, διευκολύνοντας την δυνατότητα του συνέρχεσθαι, του

διαλόγου, της ανταλλαγής, της αίσθησης της κοινότητας καθώς και της συλλογικής μνήμης (Richards & Palmer, 2010: 25)

Οι εμπειρίες προσθέτουν αξία στον χώρο, δημιουργώντας περιεχόμενο και νόημα. Οι σχεδιασμένες εμπειρίες μπορούν να δημιουργήσουν περιεχόμενο και στις πόλεις. Οι Lorentzen και Hansen (2009) αναφέρονται σε εμπειρίες οι οποίες σχεδιάζονται στα αστικά κέντρα και προσφέρουν ένα άλλο τρόπο ανάγνωσης και βίωσης της πόλης. Συγκεκριμένα, αναφέρονται στις εμπειρίες οι οποίες λειτουργούν ως εργαλείο αστικής χωρικής ανάπτυξης, επισημαίνοντας ότι οι εμπειρίες αυτές έχουν ως στόχο την κατανάλωση. Η Δανία αποτελεί κύρια αναφορά τέτοιων παραδειγμάτων, καθώς η ένταξη των εμπειριών στο πλαίσιο του αστικού σχεδιασμού ποικίλει. Άλλωστε, οι σκανδιναβικές χώρες υιοθετούν ευρέως την Οικονομία της Εμπειρίας. Στις σκανδιναβικές χώρες, η οικονομία της εμπειρίας έχει αναπτυχθεί σε ένα πολιτικό πλαίσιο (Birch 2008).

Ο Klingmann (2007) σε μία προσπάθεια αποδόμησης και διερεύνησης της σχέσης της Οικονομίας της εμπειρίας με την αρχιτεκτονική, και γενικότερα τις αστικές παρεμβάσεις, αναφέρεται σε τέσσερις διαστάσεις δέσμευσης του χρήστη με τους χώρους:

- την σωματική δέσμευση (αφορά στις αισθήσεις),
- την συναισθηματική δέσμευση (αφορά στα συναισθήματα)
- την κοινωνική μετασηματιστική δέσμευση (αφορά στις πράξεις)
- την γνωστική και αντανακλαστική δέσμευση (αφορά στις σκέψεις)

Ο Klingmann (2007) αναφέρεται στους αστικούς χώρους και τις παρεμβάσεις από τις οποίες προκύπτει αξία χρήσης, συμβολική αξία αλλά και αξία εμπειρίας. Η οικονομία της εμπειρίας θέτει νέες απαιτήσεις αλλά και προοπτικές στα αστικά κέντρα (Kiib, 2006). Οι Marling et al. (2009) στο άρθρο "The Experience City: Planning of Hybrid Cultural Projects" χρησιμοποιούν τους όρους "υβριδικά πολιτιστικά έργα" και "επιτελεστικοί αστικοί χώροι".

Σύμφωνα με τους Marling et al. (2009) τα "υβριδικά πολιτιστικά έργα" είναι μια συνειδητή σύντηξη μεταξύ αστικών μετασηματισμών και νέων κέντρων γνώσης, πολιτιστικών ιδρυμάτων και περιβαλλόντων εμπειρίας, ενώ, οι "επιτελεστικοί

αστικοί χώροι" ορίζονται ως σκηνή για την επιτέλεση (performance), τη μάθηση και την εμπειρία.

Η επιτελεστική δραστηριότητα (performative activity) μπορεί να είναι προσωρινή αλλά επαναλαμβανόμενη και να επηρεάζει την μορφή και την ταυτότητα του χώρου.

Η δημιουργία δημόσιων τόπων, υπό την μορφή "υβριδικών πολιτιστικών έργων" και "επιτελεστικών αστικών χώρων" μπορούν να ειπωθούν ως περιβάλλοντα συμμετοχής, μάθησης, συνάντησης, και αλληλεπίδρασης ετερογενών κοινωνικών ομάδων, βασισμένα στην κοινωνία των πολιτών (Hajer & Reijndorp, 2001). Παράλληλα στο πλαίσιο της οικονομίας της εμπειρίας, οι αστικές παρεμβάσεις σύμφωνα με τον Klingmann (2007) μπορούν να επιφέρουν νέες διαδικασίες διαβούλευσης και μορφές αλληλεπίδρασης, οι οποίες υποδεικνύουν νέες μορφές κοινωνικοποίησης .

Συμπεραίνουμε, λοιπόν, ότι οι εμπειρίες μπορούν να λειτουργήσουν ως ένα εργαλείο αστικής παρέμβασης και μπορούν να επιφέρουν αλλαγές σε κοινωνικό γνωστικό και πολιτιστικό επίπεδο.

6.4 ΟΙ ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ ΩΣ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ

Ο Γερμανός κοινωνιολόγος Gerhard Schulze επισήμανε την αξία των εμπειριών στις πόλεις, για τον πνευματικό και πρακτικό προσανατολισμό των ατόμων την δεκαετία του '90. Η βιωματική εμπειρία φαίνεται ότι μπορεί να ειδωθεί ως πρακτική κοινωνικού μετασχηματισμού προς μία κατεύθυνση ανακατασκευής των κοινωνικών ταυτοτήτων αλλά και της αλληλεπίδρασης μεταξύ των ατόμων. (Marling et al., 2009)

Ο Coxon (2014) χρησιμοποιεί τρεις γερμανικές λέξεις με εννοιολογικές μικροδιαφοροποιήσεις (Erfahrung, Erlebnis, Erlebnisse), για την διάκριση των εμπειριών σε κατηγορίες. Οι λέξεις αυτές χρησιμοποιήθηκαν από Γερμανούς φιλόσοφους φαινομενολόγους (Coxon, 2014).

Ο πρώτος τύπος εμπειρίας, λοιπόν, "Erfahrung", αφορά στις κοινότητες, συνηθισμένες, καθημερινές εμπειρίες κατά την διάρκεια των οποίων είμαστε λιγότερο συνειδητοί. Πρόκειται για εμπειρίες, τις οποίες δυσκολευόμαστε να θυμηθούμε (Coxon, 2014).

Στον δεύτερο τύπο εμπειρίας, "Erlebnis" εμπίπτουν οι εμπειρίες που συνειδητοποιούμε, που εγείρουν βαθιά συναισθήματα και αντανακλαστική σκέψη. Οι εμπειρίες αυτές συνήθως μας προκαλούν μεγαλύτερο βαθμό στοχασμού (Coxon, 2014).

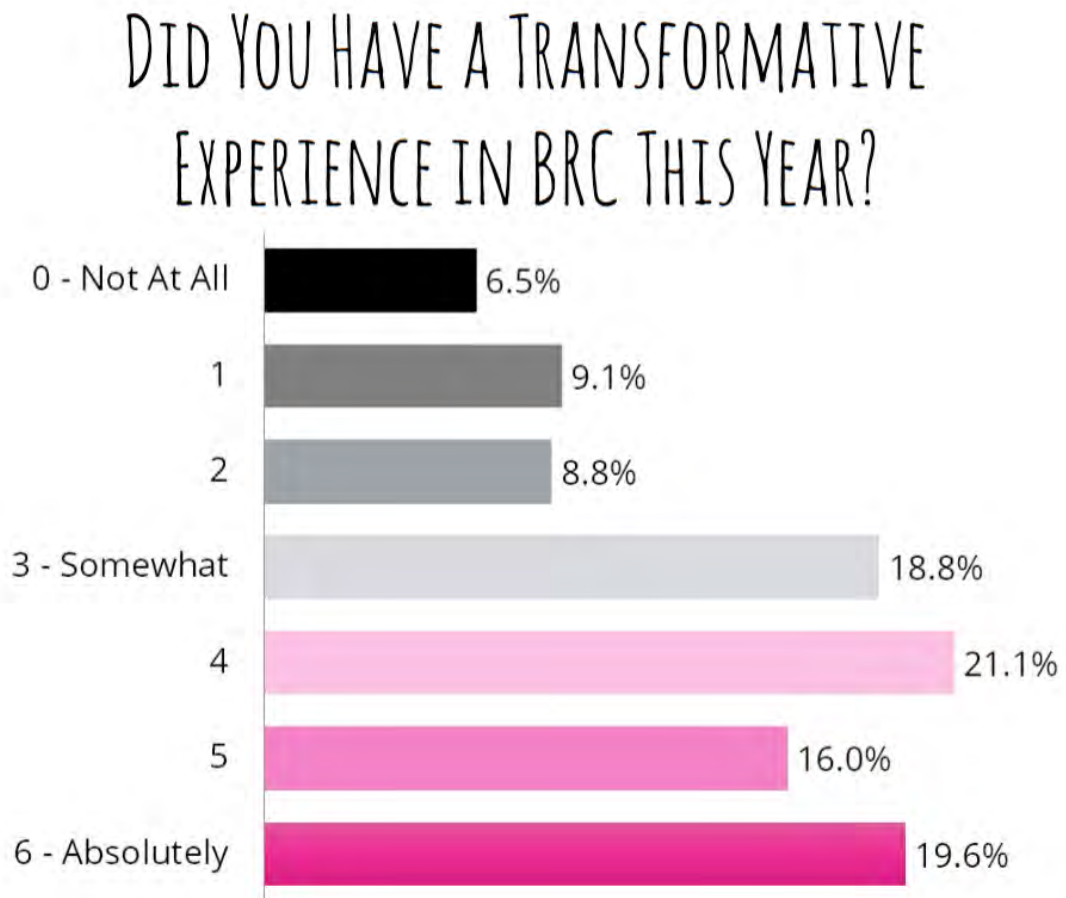
Και ο τρίτος τύπος εμπειρίας, "Erlebnisse", αφορά σε εκείνες τις εμπειρίες που αθροιστικά στο σύνολο τους διαμορφώνουν την συνολική εμπειρία μας στη ζωή. Αυτές οι εμπειρίες διαμορφώνουν τον τρόπο που κατανοούμε και βλέπουμε τον κόσμο αλλά θέτουν και θεμέλια για τις ανθρώπινες προσδοκίες που δημιουργούμε για τον κόσμο (Coxon, 2014).

Εικόνα 20. The Burning Man festival led the way in transformational experiences.

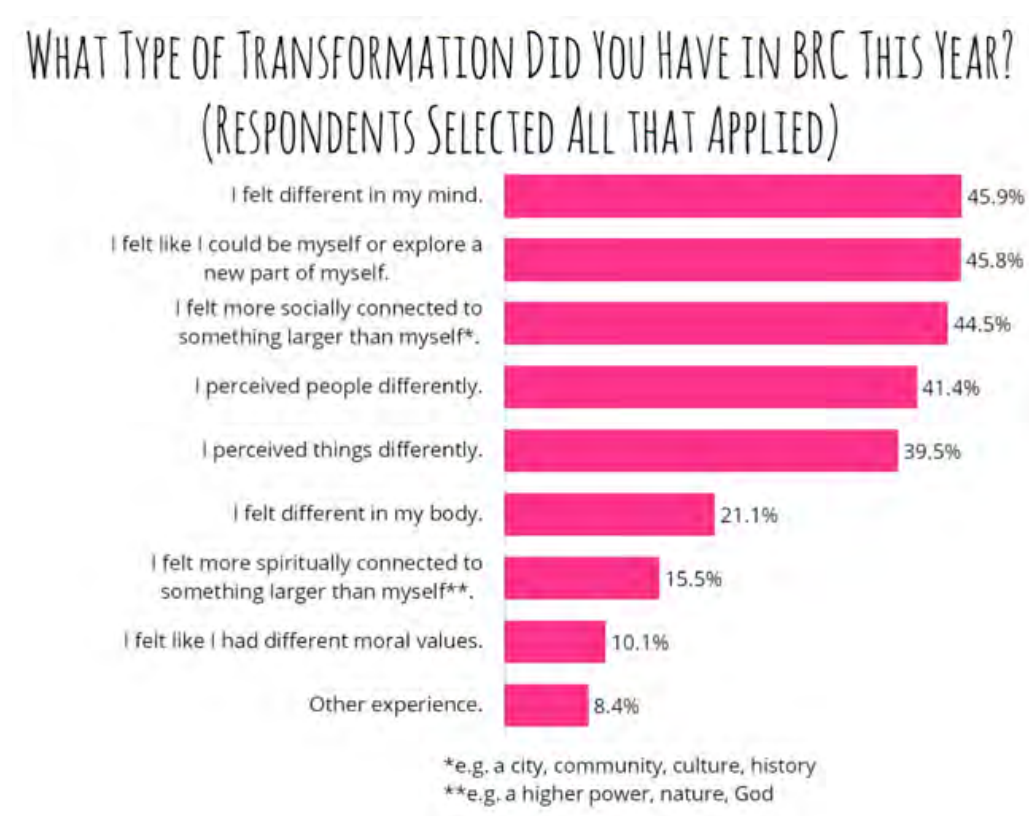

Πηγή: <https://www.prevuemeetings.com/>

Ένα παράδειγμα βιωματικής εμπειρίας με μετασχηματιστικές επιδράσεις είναι το φεστιβάλ Burning Man στην Νεβάδα. Το εν λόγω φεστιβάλ πραγματοποιείται κάθε χρόνο στην έρημο στην Black Rock City και φιλοξενεί χιλιάδες επισκέπτες . Μία ομάδα νευροεπιστημόνων, ανθρωπολόγων και ψυχολόγων των πανεπιστημίων University of Oxford, UCLA, University of Denver και New York University ερευνούν σχετικά με την μετασχηματιστική επίδραση της εμπειρίας του Φεστιβάλ, με στόχο την κατανόηση των μετασχηματισμών που υφίστανται οι άνθρωποι κατά την διάρκεια και μετά την εμπειρία αυτή (Journal.Burningman). Γεγονός αποτελεί η μετασχηματιστική επίδραση της εμπειρίας για μεγάλο ποσοστό των ατόμων που παρευρέθηκαν στο φεστιβάλ και συμμετείχαν στην έρευνα.

Εικόνα 21. Μετασχηματιστική εμπειρία - Burning Man Festival.

Πηγή: <https://journal.burningman.org/>

Εικόνα 22. Τύπος Μετασχηματισμού - Burning Man Festival..

Πηγή: <https://journal.burningman.org/>

Το εν λόγω φεστιβάλ σύμφωνα με την έρευνα που διεξήχθη αποδεικνύεται ότι ως εμπειρία επιφέρει αλλαγές στον τρόπο σκέψης και στην αντίληψη του ατόμου.

Ο μετασχηματισμός ως έννοια στο πλαίσιο των εμπειριών περιγράφει ένα ευρύ φάσμα αλλαγών από τις προσωρινές καταστάσεις του νου, σε διαρκείς αλλαγές στη συμπεριφορά ή την ταυτότητα του ατόμου.

Το Burning Man Festival είναι μία πολύ ιδιαίτερη περίπτωση μετασχηματιστικής εμπειρίας αρχικά λόγω του απόκοσμου σκηνικού στο οποίο πραγματοποιείται, η έρημος Νεβάδα και λόγω της ιδιαίτερης θεματικής του.

Παρόλα αυτά η θεωρία της μετασχηματιστικής εμπειρίας προέρχεται από τον τομέα της εκπαιδευτικής ψυχολογίας και φαίνεται ότι οι μετασχηματιστικές εμπειρίες έχουν απασολήσει και άλλους κλάδους.

Οι Pine και Gilmore (1999) εντοπίζουν την αξία του μετασχηματισμού και εισάγουν τον όρο "Transformation Economy", ο οποίος διαδέχεται την θεώρηση για την Οικονομία της Εμπειρίας «Experience Economy».

Χαρακτηριστικά αναφέρουν "... άπαξ και η οικονομία της εμπειρίας έχει δρομολογήσει την πορεία της, η οικονομία μετασχηματισμού θα αναλάβει..." (Pine & Gilmore, 1999: 173).

Στην θεώρηση αυτή υποστηρίζεται ότι οι άνθρωποι δεν αναζητούν απλά την εμπειρία, αλλά την αλλαγή, τον μετασχηματισμό. Ο μετασχηματισμός αφορά στην μεταμόρφωση του εαυτού. Η θεωρία αυτή έχει τις βάσεις της σε αρχές της Θετικής Ψυχολογίας, όπου παρατηρείται ότι το άτομο αναζητά συνεχώς ένα τρόπο να επαναπροσδιοριστεί και να δημιουργήσει μία καινούρια προσωπική ταυτότητα (Strategichorizon, 2012, Gaggioli, 2016).

Οι μετασχηματιστικές εμπειρίες επηρεάζουν τον τρόπο που κάποιος αντιλαμβάνεται τον κόσμο (Miller & C'de Baca, 2001, Gaggioli, 2016) αλλάζουν τις αξίες κάποιου αλλά και τις πεποιθήσεις (Gaggioli, 2016).

Ο Pugh (2011), έχει ορίσει τρία χαρακτηριστικά της μετασχηματιστικής εμπειρίας: (1) η ιδέα που επικρατεί σε μία μετασχηματιστική εμπειρία, ή η γνώση που απορρέει από μία μετασχηματιστική εμπειρία μεταφέρεται και σε άλλα πλαίσια (2) η επέκταση της αντίληψης, η οποία περιλαμβάνει τη χρήση επιστημονικών εννοιών για να δούμε πτυχές του κόσμου με νέους τρόπους και (3) η βιωματική αξία, ένα συγκεκριμένο είδος αξίας στο οποίο οι άνθρωποι έρχονται να εκτιμήσουν τον τρόπο που μετασχηματίζει μία εμπειρία την αντίληψή τους και την εμπειρία τους στον κόσμο.

Ωστόσο ο σχεδιασμός εμπειριών αποτελεί μία πολυσύνθετη διαδικασία. Ο Coxon (2014) υποστηρίζει ότι οι εμπειρίες, χρειάζεται να διέπονται από τα σημεία αρχή και τέλος. Λόγω της πολυπλοκότητας και πολυπαραγοντικότητας της φύσης της εμπειρίας, (ανθρώπινη αλληλεπίδραση με τα περιβάλλοντα και τους άλλους ανθρώπους) δεν είναι εύκολη η θεσμοθέτηση αυστηρών ορίων αρχής και τέλους της εμπειρίας.

Ο Martin Seligman πρόεδρος της American Psychological Association και ένας από τους θεμελιωτές της Θετικής Ψυχολογίας (Positive Psychology) ερεύνησε και

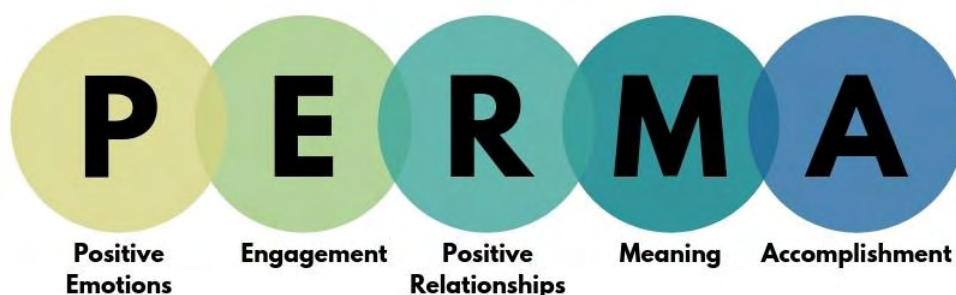
παρουσίασε πέντε στοιχεία των εμπειριών, τα οποία αναζητά το άτομο για την προσωπική του ευημερία (positivpsychology, 2019).

Πρόκειται για μία έρευνα Θετικής Ψυχολογίας. Τα στοιχεία αυτά παρουσιάζονται στο μοντέλο γνωστό ως PERMA και είναι τα εξής:

- Θετικό συναίσθημα (ευχαρίστηση)
- Δέσμευση (ψυχολογική κατάσταση ροής)
- Σχέσεις (Βαθιά Θετική Σχέση με άλλους)
- Νόημα (εξυπηρετώντας κάτι μεγαλύτερο από τον εαυτό μου)
- Υλοποίηση (Γνώση και επίτευγμα)

Το μοντέλο PERMA έχει υιοθετηθεί σε πολλούς κλάδους, συγγενικούς με την ψυχολογία ή υποβοηθούμενους από αυτή και τα 5 στοιχεία του μοντέλου PERMA αποτελούν βασικούς πυλώνες για τις εμπειρίες που σχεδιάζονται (εκπαιδευτικές, εργασιακές, ευεξίας κτλ.).

Εικόνα 23. Τα πέντε στοιχεία των εμπειριών του μοντέλου PERMA

Πηγή: <https://www.schoolnews.co.nz/>

Η ευημερία των πολιτών σε συνδυασμό με την δυνατότητα δημιουργίας μίας καινούριας ταυτότητας είναι τα επιθυμητά στοιχεία των εμπειριών στο πλαίσιο αυτής της εργασίας. Το μοντέλο Perma αποτελεί μία βάση για τον σχεδιασμό των εμπειριών με στόχο την ευημερία των πολιτών.

Μία εμπειρία μπορεί να περιέχει στοιχεία αφήγησης, αλλά να αποτελεί και η ίδια ένα αφήγημα. Οι αφηγήσεις δύνανται να αποτελέσουν καθοριστικά στοιχεία μίας

εμπειρίας. Οι αφηγήσεις διαθέτουν μία εσωτερική μορφή που αποδίδει μία γενική μορφή στην δράση, η οποία "διανέμει" ένα περιορισμένο αριθμό γενικών ρόλων στους συμμετέχοντες (Bundgaard, 2007: 248).

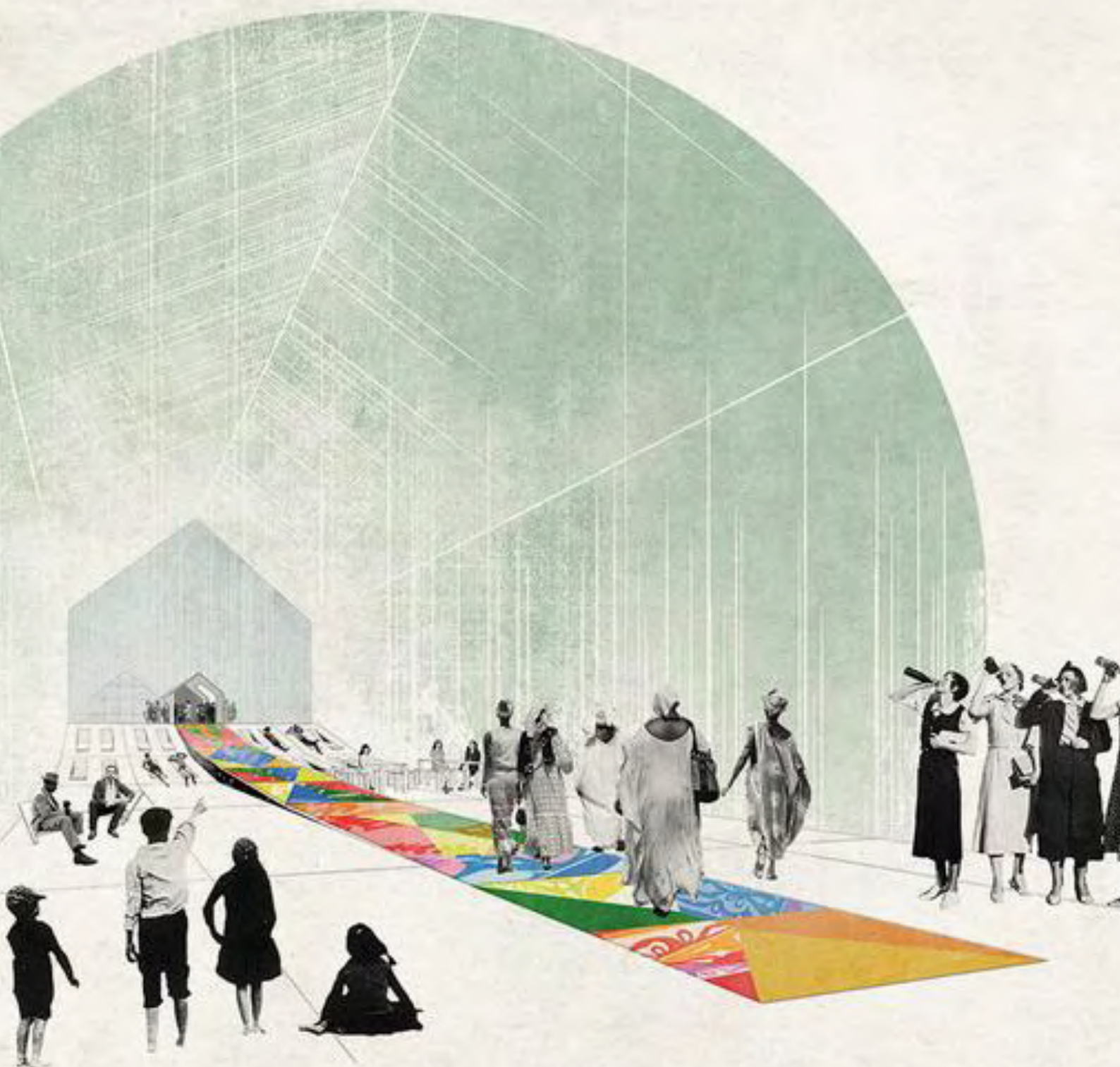
Οι γνωστικές επιστήμες κάνουν λόγο για τα "σχήματα", τα οποία είναι οι συναθροίσεις της ενσώματης και χωροθετημένης γνώσης, μέσω των οποίων ο άνθρωπος αντιλαμβάνεται, οργανώνει την εμπειρία και ενεργεί στον κόσμο (Arbib & Shapiro, 1992: 3).

Οι εμπειρίες δημιουργούν νέες συσχετίσεις και στην συνέχεια μπορούν να δημιουργήσουν καινούρια "σχήματα" στο άτομο αλλά και να αλλάξουν παλιά "σχήματα". Τα "σχήματα" λειτουργούν και ως φίλτρα για παλιές εμπειρίες μας. Οι εμπειρίες, λοιπόν, έχουν αυτή την μεταμορφωτική επίδραση. Στην γνωστική ψυχολογία, ένα "σχήμα" θεωρείται ένας τύπος γνωστικής δομής που οργανώνει και δημιουργείται από τις εμπειρίες μας στο περιβάλλον μας (Östlund, 2017). Ένα "σχήμα" «κατασκευάζει την πραγματικότητα όσο την ενσωματώνει» (Arbib & Shapiro, 1992: 3). Οι εμπειρίες, λοιπόν, μπορούν να αλλάξουν τα σχήματα και στην συνέχεια να αλλάξει η ανθρώπινη στάση και αυτό να οδηγήσει σε αλλαγή προτύπων (Kuhn, 1962 όπ. αναφ. στο Östlund, 2017). Τα πρότυπα αφορούν στον τρόπο, που γίνεται αντιληπτός ο κόσμος. Είναι κοινωνικά και πολιτισμικά κατασκευάσματα και μπορούν να αλλάζουν μέσα από μία συλλογική αλλαγή τα μεμονωμένα σχήματα της πλειοψηφίας των μελών μιας κοινότητας (Östlund, 2017).

Οι κοινές εμπειρίες, λοιπόν, στο πλαίσιο μίας ομάδας δύναται να αλλάξουν μεμονωμένα τα σχήματα των ατόμων, που συμμετέχουν στην εμπειρία και στην συνέχεια ως απόρροια να αλλάξουν τα πρότυπα των μελών αυτής της ομάδας. Αν απομονώσουμε τις εμπειρίες από την οικονομική τους διάσταση, μπορούμε να ισχυριστούμε ότι οι εμπειρίες δύναται να διαδραματίζονται σε ένα χώρο, συνδυάζοντας τα στοιχεία του μοντέλου οικονομίας της εμπειρίας, του μοντέλου εμπειριών Perma, την λογική των "υβριδικών πολιτιστικών έργων" και των "επιτελεστικών αστικών χώρων".

Αποτιμώντας την σχέση μεταξύ τόπου, εμπειριών, σχημάτων και προτύπων, αντιλαμβανόμαστε ότι οι εμπειρίες δύναται να δρουν μεταμορφωτικά για το άτομο αλλά και για το κοινωνικό σύνολο και να μετασχηματίζουν την αξία του χώρου αλλά ταυτόχρονα να μετασχηματίζουν το άτομο και την κοινότητα.

Εικόνα 24. Επιτελεστικοί Αστικοί Χώροι

Πηγή: <http://www.lamacchinastudio.net/starring>

6.5 ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΜΠΕΙΡΙΩΝ

Στο πλαίσιο αυτής της εργασίας είναι σημαντικό να διευρυνθεί περαιτέρω η έννοια των συμμετοχικών διαδικασιών τόσο για τις συμμετοχικές πρακτικές placemaking όσο και για τον σχεδιασμό των εμπειριών στο πλαίσιο του placemaking.

Ο Συμμετοχικός Σχεδιασμός (Participatory Design) επιδιώκει την συμμετοχή εμπλεκομένων στις διαδικασίες σχεδιασμού, υλοποίησης και ανάπτυξης των έργων. Πρόκειται για μία προσέγγιση σχεδίασης που διαμορφώθηκε στα μέσα της δεκαετίας του 1970 στην Σκανδιναβία (Lee, 2008).

Η συν-σχεδίαση προϋποθέτει την συνεργασία των σχεδιαστών, με τους χρήστες, την συμμετοχή δημόσιων και ιδιωτικών φορέων και εν γένει ατόμων με διαφορετικό γνωστικό αντικείμενο. Η από κοινού λήψη αποφάσεων μεταξύ ανθρώπων διαφορετικού πολιτιστικού υποβάθρου, ο κοινός οραματισμός, ο σχεδιασμός η διαμόρφωση και η υλοποίηση των έργων αποτελεί πρόκληση. Βασικό ζήτημα είναι η γνωστοποίηση του έργου στην κοινότητα με στόχο την εξασφάλιση συμμετοχής.

Σε αυτό το σημείο υπεισέρχεται όρος crowdsourcing ή πληθοπορισμός, ένα όρο που εισήγαγε ο Jeff Howe το 2006. Πρόκειται για μία δραστηριότητα υποβολής ανοιχτής πρότασης με στόχο την συγκέντρωση συμμετεχόντων. Ο Brabham (2009) ορίζει τον πληθοπορισμό ως τη μέθοδο που αξιοποιεί την σοφία και τις γνώσεις του πλήθους για την επίλυση προβλημάτων, αξιοποιώντας διαθέσιμη πληροφορία. Το ενδιαφέρον αυτής της προσέγγισης έγκειται στην ετερογένεια των συμμετεχόντων και ως συνέπεια στην ποικιλία της πληροφορίας που συγκεντρώνεται. Η γνώση της τοπικής κοινωνίας για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση ενός έργου έχει ιδιαίτερη αξία (Brabham, 2009).

Ο συμμετοχικός σχεδιασμός στο πλαίσιο του placemaking και η υιοθέτηση πρακτικών πληθοπορισμού ,εννοούν την διαμόρφωση του τόπου καθώς και την διαμόρφωση των εμπειριών (οι ολιστικές προσεγγίσεις είναι ιδανικές και αποδίδουν νόημα στον τόπο). Η συμβολή της τοπικής κοινότητας στην διαδικασία σχεδιασμού εμπειριών και στην ευρύτερη εφαρμογή του placemaking κρίνεται σημαντική αφού η συμμετοχή της κοινότητας στην διαδικασία μπορεί να επιφέρει και την διαρκή δέσμευση της με το εγχείρημα. Άλλωστε το placemaking αφορά στην διαμόρφωση

μέρους της τοπικής πραγματικότητας, οπότε η άποψη και η γνώση της κοινωνίας κρίνεται σημαντική για την επιτυχή έκβαση της παρέμβασης.

ΠΕΔΙΟ ΕΣΤΙΑΣΗΣ

(07)

«Η υλική τοπογραφία ενός μέρους φτιάχνεται από τους ανθρώπους μέσα σε αυτή, οι οποίοι λειτουργούν σύμφωνα με το νόημα το οποία επιθυμούν να συνοδεύει το συγκεκριμένο μέρος. Τα νοήματα αυτά εγγράφονται στο υλικό τοπίο του μέρους αλλά είναι ανοιχτά προς αμφισβήτηση και διαφωνία από ατομικές πράξεις που δε συμβαδίζουν με τις -συνδεδεμένες με το μέρος- προσδοκίες» (Cresswell, 2009:170).

Ο Cresswell λοιπόν αναφέρεται στην υλικότητα του τόπου, στην ερμηνεία και τα νοήματα του μέρους καθώς και τις πράξεις.

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Δέφνερ (2017) «ο χώρος υποβοηθά ή εμποδίζει κοινωνικές δραστηριότητες που έχουν εκδηλωθεί, αλλά δεν δημιουργεί από μόνος του κοινωνικές δραστηριότητες».

Στην ολιστική προσέγγιση placemaking που παρουσιάζεται στην εν λόγω εργασία, οι εμπειρίες νοούνται ως συμμετοχικές σχεδιασμένες δραστηριότητες οι οποίες εισάγονται στον χώρο και προτείνουν τρόπους χρήσης του χώρου.

Ο χώρος παράλληλα πλαισιώνεται από ένα “πεδίο εστίασης”, το οποίο αποδίδει συγκεκριμένες ποιότητες και νόημα στον τόπο. Πρόκειται για ένα ιδεολογικό πλαίσιο, θα μπορούσε να είναι απλά μία ιδέα η οποία λειτουργεί ως κανόνας και ορίζει τον ρόλο του τόπου. Το “πεδίο εστίασης”, επηρεάζει τον τρόπο που οι άνθρωποι άγονται στον χώρο αλλά και τον τρόπο που “άγεται” ο τόπος

Το πεδίο εστίασης λειτουργεί ως πλαίσιο όλων των κοινωνικών και πρακτικών δραστηριοτήτων, των σχεδιασμένων βιωματικών εμπειριών και των παρεμβάσεων, που επιτελούνται στον χώρο προκειμένου ο χώρος να αναδειχτεί σε “τόπο”. Το πεδίο εστίασης ορίζει επίσης, όλα τα επιμέρους στοιχεία των εμπειριών (όπως είναι η αφήγηση) και τα στοιχεία των παρεμβάσεων (παρεμβάσεις στον χώρο). Ουσιαστικά πρόκειται για τα νοήματα που πλαισιώνουν τον χώρο.

Η διαμόρφωση του περιβάλλοντος επίσης εξαρτάται από το πεδίο εστίασης.

Ως εκ τούτου προκύπτει μία σειρά προτεραιοτήτων και στόχων, που λειτουργούν ως κεντρικός άξονας για τον σχεδιασμό της πρότασης placemaking που ακολουθεί.

Εστιάζοντας σε δύο βασικά σύγχρονα ζητήματα που αντιμετωπίζει το άτομο στην σύγχρονη κοινωνία (το ένα αφορά στο περιβάλλον του και το άλλο στην ευημερία του και συγκεκριμένα στην υγεία του) θεωρούμε ότι το φυσικό περιβάλλον και η αειφορία της πόλης αποτελεί ένα ιδανικό πεδίο εστίασης αφού ικανοποιεί τις σύγχρονες ανάγκες αλλά ταυτόχρονα αφορά και στην ευημερία του ατόμου.

Συγκεκριμένα παρακάτω μελετάται η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης και οι συγγενικές έννοιες του regeneration και της βιοφιλίας. Στην συνέχεια γίνεται μία προσπάθεια κατανόησης της σχέσης του ατόμου με τη φύση και πιο συγκεκριμένα τη σχέση του φυσικού περιβάλλοντος με την υγεία και την ευημερία του ατόμου. Προτείνεται λοιπόν η υιοθέτηση της βιοφιλίας και του αναγεννητικού σχεδιασμού ως προσεγγίσεις βιωσιμότητας με στόχο την περιβαλλοντική και ανθρώπινη ευημερία.

7.1 ΕΥΗΜΕΡΙΑ & ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

«Μόνο σε κοινότητες με θετικές λειτουργικές ψυχές είναι δυνατή η αυτοδιαχείριση των τόπων από την κοινωνία των πολιτών»

(Friedman, 2016)

Η ευημερία του ατόμου στο περιβάλλον των πόλεων αποτελεί το πρώτο πεδίο εστίασης.

Το ποσοστό του παγκόσμιου πληθυσμού, που κατοικεί σε αστικά κέντρα ήταν 54% το 2014. Μέχρι το 2050 προβλέπεται ότι αυτό το ποσοστό θα αυξηθεί στο 66% που σημαίνει ότι ο αριθμός των κατοίκων των αστικών περιοχών θα αγγίξει τα 2,4 δισεκατομμύρια (United Nations, 2015 : 23). Οι πόλεις, λοιπόν, πιθανότατα να επιβαρυνθούν με πληθυσμιακή αύξηση δυσανάλογη της φέρουσας ικανότητας τους.

Οι έρευνες επιβεβαιώνουν τις σημαντικές επιπτώσεις του οικοδομημένου περιβάλλοντος στην σωματική, ψυχική και κοινωνική ευημερία των κατοίκων των πόλεων (Barton et al. 2015).

Παρόλα αυτά παρατηρείται στις περισσότερες πόλεις ότι η ευημερία των ανθρώπων παραμελείται και η προσοχή είναι στραμμένη στην οικονομική ευημερία των πόλεων (Ng, 2016).

«Οι άνθρωποι αποτελούν ταυτόχρονα φυσικά, κοινωνικά και πνευματικά όντα και έχουν αμοιβαία συστατική σχέση με τους τόπους» (Sack 1993). Συνεπώς, όπως υποστηρίζει η Ng, (2016), οι τόποι μπορούν να επιτρέψουν την ευημερία των ανθρώπων μέσω της παροχής φυσικών, κοινωνικών ή πνευματικών κινήτρων αλλά μπορούν επίσης να διαμορφώσουν ή να υπαγορεύσουν τις ανθρώπινες ενέργειες και συμπεριφορές.

Σύμφωνα με τον Keyes (2003) υπάρχουν τρεις τύποι ευημερίας: η συναισθηματική, η ψυχολογική και η κοινωνική.

Η συναισθηματική ευημερία αφορά στα συναισθήματα(ευτυχία και ικανοποίηση από την ζωή). Η ψυχολογική ευημερία επιτρέπει τη θετική λειτουργία του ατόμου συμπεριλαμβανόμενης της προσωπικής ανάπτυξης, τις θετικές σχέσεις, την αποδοχή, την αυτοπραγμάτωση κτλ. Η κοινωνική ευημερία περιλαμβάνει κοινωνική αποδοχή, αναπροσαρμογή, συμβολή, συνοχή και ολοκλήρωση (Keyes, 2003).

Ο Stephen και Rachel Kaplan (1989) ανέπτυξαν μία θεωρία σχετικά με τις ευεργετικές ιδιότητες της επαφής του ανθρώπου με την φύση. Η θεωρία Attention Restoration Theory υποστηρίζει ότι τα περιβάλλοντα που απαιτούν κατευθυνόμενη σταθερή προσοχή, όπως είναι τα χασοκά αστικά κέντρα, αποστραγγίζουν τους ψυχικούς πόρους του ανθρώπου και ως απόρροια αυξάνεται το αίσθημα της κούρασης και του άγχους (Kaplan and Kaplan 1989). Η θεωρία των Stephen και Rachel Kaplan απέκτησε ιδιαίτερη δημοτικότητα στα τέλη της δεκαετίας του 80 αρχές της δεκαετίας 90, μία περίοδο που η έξαρση των τεχνολογικών επιτευγμάτων οδήγησε το άτομο σε μία αυξανόμενη παραμονή και δραστηριοποίηση σε εσωτερικούς χώρους. Η συγκεκριμένη θεωρία τοποθετεί τα θεμέλια για μία περαιτέρω έρευνα σχετικά με την ψυχολογία και την ευεργετική επιρροή της φύσης στο άτομο και την ψυχολογία του. Οι έρευνες των Stephen και Rachel Kaplan προσανατολίζονται στην διερεύνηση της φύσης και των θετικών αποτελεσμάτων στην προσοχή του ατόμου, τις γνωστικές επιδόσεις, τα συναισθήματα, τη διάθεση και την συμπεριφορά.

Οι ευεργετικές ιδιότητες της φύσης για τον άνθρωπο δεν μπορούν να αμφισβητηθούν και η δυναμική αυτή σχέση έχει ερευνηθεί από διάφορους επιστημονικούς κλάδους. Κρίνεται λοιπόν σημαντικό να διατηρείται το φυσικό περιβάλλον στα αστικά κέντρα ώστε να καλύπτεται η ανάγκη του ατόμου για την επαφή με την φύση. Τα τελευταία χρόνια λόγω των προβλημάτων περιβαλλοντικής φύσεως οι αναπτυξιακές πρακτικές επικεντρώνονται στην αιφορία των πόλεων. Από την αιφορία και την βιωσιμότητα στις θεωρίες της βιοφιλίας και του αναγεννητικού σχεδιασμού, φαίνεται ότι οι προσεγγίσεις με στόχο την βελτίωση της ποιότητας ζωής εξελίσσονται σταδιακά και υιοθετούν ως βασικά στοιχεία την συν-εξέλιξη και συν-δημιουργία καθώς επίσης στοχεύουν στην αλλαγή του τρόπου που συσχετίζονται μεταξύ τους οι άνθρωποι, με τα άλλα πλάσματα και την οικολογία.

7.2 ΑΕΙΦΟΡΙΑ – ΒΙΟΦΙΛΙΑ- REGENERATION

Η βιώσιμη ανάπτυξη, (αιφορία) αποτελεί το δεύτερο πεδίο εστίασης. Πρόκειται για μία αναπτυξιακή προσέγγιση με την ματιά στραμμένη στο παρόν αλλά και στο μέλλον.

Αφορά στην κάλυψη των αναγκών, κυρίως των βασικών αναγκών των οικονομικά αδυνάτων και στην διατήρηση της ισορροπίας μεταξύ ανάπτυξης και διασφάλισης περιβαλλοντικής ακεραιότητας βάση της τεχνολογικής και κοινωνικής οργάνωσης (United Nations, 2015).

Η βελτίωση της ποιότητας ζωής και γενικότερα η κοινωνική ευημερία, βάσει των αναπτυξιακών πολιτικών που λαμβάνουν υπόψιν τους την φέρουσα ικανότητα των υποστηρικτικών οικοσυστημάτων και την περιβαλλοντική / οικονομική ευημερία, ορίζεται ως βιώσιμη αιφόρος ανάπτυξη (Worldbank).

Συγκεκριμένα παρατίθεται ο εξής ορισμός : βιώσιμη (ή αιφόρος) ανάπτυξη μπορεί να οριστεί ως η ανάπτυξη που ανταποκρίνεται στις ανάγκες του παρόντος, χωρίς να υπονομεύει την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ανταποκριθούν στις δικές τους» (United Nations, 1987 όπ αναφ Πούλιος κ.ά , 2015).

Συνεπώς η βιώσιμη ανάπτυξη ως στρατηγική επικεντρώνεται στις παρούσες και μελλοντικές ανάγκες σχετικά με την βελτίωση ποιότητας ζωής και η ισορροπημένη

ανάπτυξη των τριών επιμέρους πυλώνων (περιβαλλοντικός, οικονομικός, κοινωνικός) αποτελεί βασική προϋπόθεση (United Nations, 2015). Συγκεκριμένα, η περιβαλλοντική διάσταση της βιώσιμης ανάπτυξης έχει ως στόχο την περιβαλλοντική προστασία, την διατήρηση της βιοποικιλότητας καθώς και την αντιμετώπιση - μείωση της περιβαλλοντικής ρύπανσης. Η κοινωνική διάσταση αφορά στην κοινωνική δικαιοσύνη και συνοχή ενώ η οικονομική διάσταση περιλαμβάνει εκτός της οικονομικής ευημερίας το υψηλό επίπεδο ζωής και συνδέεται και με τις συνθήκες εργασίας.

Οι αντίστοιχες προϋποθέσεις και περιορισμοί σχετικά με τους τρεις πυλώνες ανάπτυξης αναπροσαρμόζονται και παρουσιάζονται εκ νέου ανάλογα με τις συνθήκες που επικρατούν σε παγκόσμιο ή τοπικό επίπεδο.

Πολλοί είναι και οι επικριτές της έννοιας της βιώσιμης ανάπτυξης ως προσέγγισης και προτιμούν την έννοια της βιωσιμότητας (Östlund 2017) ενώ άλλοι προτείνουν την υιοθέτηση θεωρίας και προσέγγισης, η οποία υπερβαίνει την βιωσιμότητα. Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθούμε στον Dale Jamieson ο οποίος εισάγει και περιγράφει την ιδέα «πέρα από την βιωσιμότητα» το 1998. Ο Jamieson (1998) χαρακτηρίζει την βιωσιμότητα ως υπερβολικά αόριστη, συντηρητική και εστιασμένη στις οικονομικές και ανθρωποκεντρικές ανησυχίες ενώ επισημαίνει ότι υπάρχει ανάγκη στο πλαίσιο της βιωσιμότητας να γίνει βαθύτερη συζήτηση σχετικά με τις αισθητικές, πνευματικές, θρησκευτικές πολιτικές και ηθικές αξίες (Jamieson 1998 : 191 όπ αναφ. στο Östlund 2017: 44). Ο Jamieson (1998) λοιπόν εστιάζει στους τρόπους με τους οποίους μπορεί να μετατοπιστεί ο τρόπος που συσχετίζονται μεταξύ τους οι άνθρωποι, με τα άλλα πλάσματα και την οικολογία (μία συνεχελικτική, κοινωνικό-οικολογική ευημερία) (Jamieson 1998 όπ αναφορά στο Östlund 2017: 44).

Άλλες ιδέες που αναδύονται στα πλαίσια της αμφισβήτησης της έννοιας της βιωσιμότητας εκτός της προσέγγισης «πέρα από την βιωσιμότητα» είναι η έννοια της βιοφιλίας.

Η έννοια της βιοφιλίας σημαίνει «ότι οι άνθρωποι έχουν βιολογική ανάγκη για σύνδεση με τη φύση, σε πνευματικό και κοινωνικό επίπεδο και αυτή η σύνδεση επηρεάζει την προσωπική τους ευημερία, την παραγωγικότητα και τις κοινωνικές σχέσεις» (Sheeps Meadow, 2004 όπ. αναφορά στο Dias, 2015) Η εν λόγω έννοια

έχει μία βαθιά οικολογική διάσταση. Οι βιοφιλικές προσεγγίσεις κερδίζουν έδαφος στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό αλλά και στον αστικό σχεδιασμό (Dias, 2015) και εστιάζουν στην ανάπτυξη της σχέσης μεταξύ των ανθρώπων και της φύσης.

Εικόνα 25. Βιοφιλικό Περιβάλλον

Πηγή: <https://www.magzter.com/articles/889/235346/5988339f00589>

Η έννοια της βιοφιλίας έχει εισαχθεί από τον αμερικάνο βιολόγο Edward O. Wilson. Ο Wilson έχει τιμηθεί δύο φορές με το Βραβείο Pulitzer, έχει τεθεί υπέρμαχος της προστασίας του περιβάλλοντος και στο συγγραφικό του έργο αναπτύσσει και παρουσιάζει θεωρίες για τη σύμπραξη των επιστημών και τη βιοφιλία. Οι βιοφιλικές παρεμβάσεις σε σχέση με την ανθρώπινη υγεία φαίνεται να έχουν θετικό πρόσημο. Θεωρείται ότι το αισθητηριακό μας σύστημα αναγνωρίζει και επεξεργάζεται την ιδιαίτερη γεωμετρία των φυσικών και οργανικών δομών πιο εύκολα από άλλους (Salingaros, 2010).

Ο Salingaros (2010) επισημάνει ότι ο λόγος που δεν μπορούμε να συνδεθούμε με τα τεχνητά περιβάλλοντα, όπως είναι ο δημόσιος χώρος και γενικότερα τα αστικά περιβάλλοντα, οφείλεται στο γεγονός ότι αυτά τα περιβάλλοντα στερούνται των

περίπλοκων φυσικών δομών, στις οποίες είναι προγραμματισμένος να ανταποκρίνεται ο ανθρώπινος οργανισμός, ενώ χαρακτηρίζονται από ορθοκανονική και μινιμαλιστική γεωμετρία. Η έλλειψη της περίπλοκης φυσικής δομής οδηγεί σε ένα περιβάλλον εχθρικό και άγνωστο προς το ανθρώπινο σώμα.

Ένας άλλος όρος είναι ο όρος “Regeneration”. Ο συγκεκριμένος όρος παρουσιάζεται ως μία εξελιγμένη μορφή της ιδέας της βιωσιμότητας, η οποία έχει θεωρηθεί ανεπαρκής για τις υφιστάμενες περιβαλλοντικές και κοινωνικές ανάγκες. (resilience) ⁷

Η συγκεκριμένη προσέγγιση αφορά όχι μόνο στην αποκατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος, αλλά πρόκειται για μία οικολογική προσέγγιση, η οποία εισάγει στην εφαρμογή της, την επιστήμη ή την τέχνη του τόπου και την επιστήμη των ζωντανών οργανισμών. Περιλαμβάνει τρεις βασικές ιδέες, την αλλαγή προς το καλύτερο, την δημιουργία ενός νέου πνεύματος αλλά και την επιστροφή της ενέργειας στην πηγή (Mang 2001). Πιο συγκεκριμένα πρόκειται για «ένα αναγεννητικό σύστημα που προβλέπει τη συνεχή αντικατάσταση, μέσω των δικών του λειτουργικών διεργασιών, της ενέργειας και των υλικών που χρησιμοποιούνται στην λειτουργία του» (Lyle , 1994 : 10). Ενώ η βιώσιμη ανάπτυξη στοχεύει στο να ικανοποιήσει τις βασικές ανθρώπινες ανάγκες χωρίς να στερήσει στις επόμενες γενιές το δικαίωμα να ικανοποιήσουν τις δικιές τους ανάγκες, ο αναγεννητικός σχεδιασμός (regenerative design) αποσκοπεί στην ανάπτυξη των συστημάτων αποκατάστασης, τα οποία είναι δυναμικά και αναδυόμενα αλλά και ευεργετικά για τους ανθρώπους και τα άλλα είδη.

Αυτή η διαδικασία αναγέννησης μπορεί να εφαρμοστεί σε ατομικό και συμμετοχικό/ συλλογικό επίπεδο σε οποιαδήποτε κοινότητα και μπορεί να αποτελέσει μία ενεργό, θετική συμβολή στο περιβάλλον. Πρόκειται για μία επαναλαμβανόμενη διαδικασία, η οποία προτίθεται να αναζωογονήσει το περιβάλλον των κοινοτήτων, τους ανθρώπινους και τους φυσικούς πόρους ενώ μπορεί να επιφέρει μεγάλες αλλαγές στην κοινωνία ως σύνολο. Αξίζει να αναφερθεί ότι η συγκεκριμένη προσέγγιση έχει χαρακτηριστεί ως « ελπιδοφόρος σχεδιασμός » (Hes & Du Plessis, 2015.) Η θεωρία του αναγεννητικού σχεδιασμού απορρίπτει τον δυισμό της ανθρώπινης φύσης, αντιθέτως υποστηρίζει ότι η

⁷ <https://www.resilience.org/stories/2018-05-23/sustainability-is-not-enough-we-need-regenerative-cultures/>

κοινωνία (δηλαδή οι άνθρωποι) ανήκει σε οικοσυστήματα και τα οικοσυστήματα ανήκουν στην κοινωνία (στους ανθρώπους). Επίσης, η εν λόγω θεωρία απορρίπτει την ιδέα ότι η ανθρώπινη παρουσία και η ανθρώπινη δραστηριότητα αποτελεί εγγενές κακό για την οικολογία και υποστηρίζει ότι οι άνθρωποι μπορούν να επιφέρουν θετικές επιπτώσεις στις κοινωνικό-οικολογικές συνθήκες της γης.⁸

Ο αναγεννητικός σχεδιασμός εφαρμόζεται στην γεωργία, την αρχιτεκτονική, τον κοινοτικό σχεδιασμό και σε άλλους τομείς. Τα τελευταία χρόνια χρησιμοποιείται για μεγαλύτερης κλίμακας σχεδιαστικά έργα όπως η ανάπτυξη κοινοτήτων και πόλεων.

Ένα παράδειγμα αναγεννητικού σχεδιασμού είναι το πάρκο βοτανικού κήπου VanDusen στο Βανκούβερ της Βρετανικής Κολομβίας, το οποίο σχεδιάστηκε παράλληλα με το αναγεννητικό πλαίσιο σχεδιασμού από μια παγκόσμια αρχιτεκτονική και σχεδιαστική εταιρεία με έντονη έμφαση στη βιωσιμότητα την "Perkins + Will".⁸ Ο βοτανικός κήπος ήταν σε τοποθεσία έκτασης 17.575 m² και το κτίριο του κέντρο επισκεπτών 1.784 m² (Cole et al. 2011). Προσδιορίστηκε και συμπεριλήφθηκε μια διαδικασία τεσσάρων σταδίων: η εκπαίδευση και οι προσδοκίες των έργων, ο καθορισμός στόχων, οι στρατηγικές και οι συνεργίες, καθώς και οι προσεγγίσεις ολόκληρων συστημάτων. Από κάθε στάδιο προκύπτουν ερωτήματα, που απαιτούν από την ομάδα σχεδιασμού να προσδιορίσει το χώρο και να εξετάσει το έργο σε ένα πολύ ευρύτερο πλαίσιο, να προσδιορίσει τις βασικές ροές πόρων και να κατανοήσει τα σύνθετα ολιστικά συστήματα, να προσδιορίσει συνεργατικές σχέσεις και να προσδιορίσει προσεγγίσεις που προκαλούν τη συγχώνευση τόσο των ανθρώπων, όσο των συστημάτων (Wikipedia).

⁸ <https://perkinswill.com/>

Εικόνα 26. Regenerative Design VanDusen

Πηγή: <https://i.pinimg.com/originals/37/83/48/3783485fbf4d817a36be62353fe74534.jpg>

Οι θεωρίες της βιοφιλίας και του αναγεννητικού σχεδιασμού (regenerative design) με βασικά στοιχεία την συν-εξέλιξη και συν-δημιουργία, μπορούν να αποτελέσουν βάση μέσα από την οποία καλούμαστε να αναθεωρήσουμε τι σημαίνει ευημερία και καλή ζωή (Östlund, 2017).

Συνεπώς, αντιλαμβανόμαστε ότι η συγκεκριμένη θεώρηση έχει ένα θετικό χαρακτήρα σε σχέση με τα δεδομένα της εποχής και παράλληλα αφορά σε μία αλλαγή της κουλτούρας, του τρόπου σκέψης και του τρόπου που κατά συνέπεια αντιλαμβανόμαστε την αλληλεπίδραση μας με το περιβάλλον. Η εφαρμογή του αναγεννητικού σχεδιασμού (regenerative design) στο πλαίσιο του placemaking αλλά και υιοθέτηση της ιδέας της βιοφιλίας ως πλαίσιο και πεδίο εστίασης, δεν θα μπορούσε παρά να ωφελήσει οποιοδήποτε τόπο και πόσο μάλλον ένα δημόσιο χώρο.

ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

(08)

Ως πεδίο μελέτης της παρούσας διπλωματικής εργασίας ορίστηκε το Πεδίον του Άρεως το οποίο βρίσκεται στην πόλη του Βόλου.

Ο Βόλος είναι μία πόλη μεσαίου μεγέθους, πρωτεύουσα του Νομού Μαγνησίας και τοποθετείται γεωγραφικά στην περιοχή της κεντρικής Ελλάδας, και συγκεκριμένα στο πεδινό τμήμα του Νομού, ενώ παράλληλα αποτελεί και την έδρα της Περιφερειακής Ενότητας Μαγνησίας και Σποράδων. Η πόλη χαρακτηρίζεται από έντονες αστικές λειτουργίες, σημαντική κρίνεται η ανάπτυξη της βιομηχανίας και του τουρισμού, αλλά και η ίδρυση του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας το 1984 και η εξέλιξή του τα επόμενα χρόνια.

Η φυσική του θέση ορίζεται από τον ορεινό όγκο του Πηλίου και της Γορίτσας, το λιμάνι του στον Παγασητικό κόλπο και το ρέμα του Κραυσίδωνα. Οι φυσικοί αυτοί παράγοντες επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό το κλίμα, την βλάστηση και τα ποσοστά πρασίνου της πόλης (Αδαμανιώτης, 2018).

Ο μόνιμος πληθυσμός του Δήμου του Βόλου για το 2011 υπολογίσθηκε σύμφωνα με την απογραφή σε 144.420 ενώ το 2001 έφτανε τις 142.923. Το 1991 ο πληθυσμός της πόλης άγγιζε τις 132.917. Σε ό,τι αφορά τα χαρακτηριστικά του πληθυσμού και τον αστικό ιστό παρατηρείται υψηλή πυκνότητα στο πολεοδομικό συγκρότημα ενώ την τελευταία εικοσαετία, ο πληθυσμός της πόλης αυξήθηκε κατά 11.503 κατοίκους, ένα μέγεθος το οποίο αντιστοιχεί σε ποσοστό αύξησης περίπου στο 8,6 %. Με τον Ν.3852/2010 ο Καλλικρατικός Δήμος του Βόλου αποτελείται από τους καταργούμενους Καποδιστριακούς Δήμους της Αγριάς, της Αισωνίας, του Βόλου, της Ιωλκού, της Νέας Αγχιάλου, της Νέας Ιωνίας, της Πορταριάς, της Αρτέμιδας και την κοινότητα της Μακρινίτσας. Στον παρακάτω πίνακα μπορούμε να δούμε την κατανομή του πληθυσμού του Δήμου του Βόλου όπως εμφανίζεται σύμφωνα με την τελευταία απογραφή (Αδαμανιώτης, 2018).

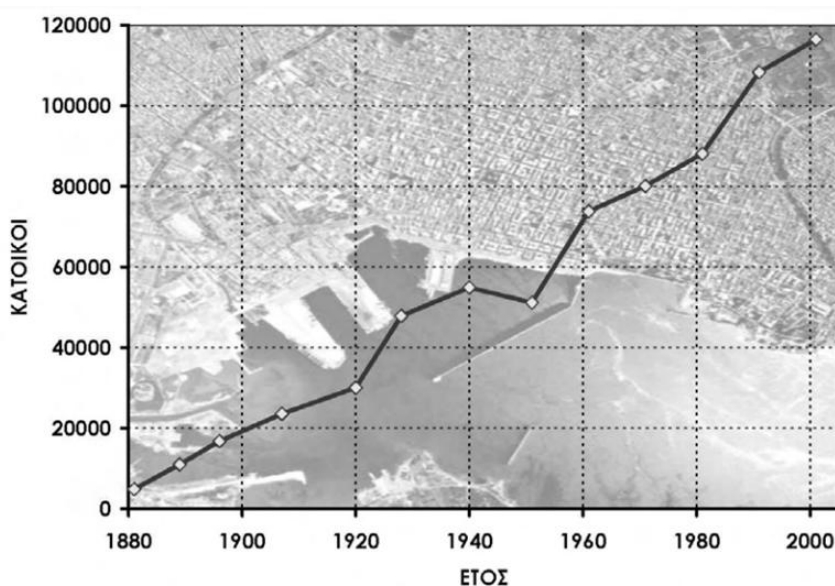
Χαρακτηριστικά πληθυσμού

Πίνακας 1 : Απογραφή 2011

Απογραφή 2011	Σύνολο	Άντρες	Γυναίκες	Πυκνότητα Πληθυσμού ανά τ.χλμ.
Δήμος Βόλου	144.420	70.420	70.420	374,52

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία, <http://www.statistics.gr>, ίδια επεξεργασία

Διάγραμμα1: Δείκτης εξέλιξης του πληθυσμού της πόλης του Βόλου (ανά 20ετία)

Πηγή: (Αδαμανιώτης, 2018).

Η υψηλή πυκνότητα στο πολεοδομικό συγκρότημα και η αύξηση του πληθυσμού της πόλης σε συνδυασμό με τους ελάχιστους δημόσιους χώρους στο κέντρο της καθιστά την πόλη ως ιδανική μελέτη περίπτωσης. (Καϊσίδου 2018)

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται Θεσσαλία (e-thessalia, 2019) από το πρώτο πολεοδομικό σχέδιο του 1882, μέχρι και την τελευταία αναθεώρηση του ΓΠΣ, η ποιότητα του αστικού χώρου και η δημιουργία ελεύθερων κοινοχρήστων χώρων αποτελούσε βασικό στόχο του σχεδιασμού.» Βέβαια, η ανυπαρξία οικονομικών

πόρων, σε συνδυασμό με την ταχύτερη ανάπτυξη τη πόλης και το σύστημα της αντιπαροχής, απέκλειαν την δημιουργία επαρκούς δικτύου κοινόχρηστων χώρων. «Η έλλειψη κοινόχρηστων χώρων στον εσωτερικό ιστό της πόλης, μερικώς εξισορροπείται από την παραθαλάσσια ζώνη, από την κεντρική προβλήτα μέχρι την περιοχή του Αναύρου με μήκος περίπου 17 χλμ.» (Καϊσίδου 2018).

Εικόνα 27. Πανοραμική όψη Βόλου

Πηγή: <https://e-thessalia.gr/>

Σύμφωνα με την εφημερίδα Θεσσαλία (e-thessalia, 2019), στόχος της μελέτης του Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου έχει υπάρξει από το 1985 ο καθορισμός ζωνών κινήτρων για την δημιουργία τοπικών πολεοδομικών κέντρων. Ακόμα και μετά τον διαχωρισμό της πόλης σε 16 πολεοδομικές ενότητες δεν έχει επιτευχθεί κάτι τέτοιο και το κέντρο συγκεντρώνει τις περισσότερες και πιο σημαντικές λειτουργίες. Στο κέντρο της πόλης παρουσιάζεται σχετική διάχυση στις χρήσεις γης (κατοικία, εμπόριο, υπηρεσίες)(e-thessalia, 2019).

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στην εφημερίδα Θεσσαλία (e-thessalia, 2019) σε ό,τι αφορά του κοινόχρηστους χώρους στο εσωτερικό της πόλης, «η σχέση χώρων ιδιωτικής δόμησης προς εκμετάλλευση, με χώρους κοινής χρήσης και ωφέλειας προβλέπεται μέσα από το Γενικό Πολεοδομικό είναι σε ικανοποιητικά επίπεδα (44,9%) για τις εντός σχεδίου περιοχές. Συγκεκριμένα, οι κοινόχρηστοι χώροι (πλατείες, παιδικές χαρές, πεζόδρομοι, ποδηλατοδρόμοι, πάρκα, κ.α.)

προβλέπονται στο 16,4%, το δίκτυο μεταφορών (οδικό δίκτυο και λοιπά πεζοδρόμια και χώροι στάθμευσης) προβλέπεται να καταλαμβάνει το 21,8%, και οι κοινωφελείς χώροι (κτίρια στάθμευσης, κοινωφελείς χώροι κέντρου και συνοικιών) να φθάνουν στο 6,4%. Η υπάρχουσα κατάσταση είναι βέβαια διαφορετική από την προβλεπόμενη, στον αστικό ιστό και η ανισοκατανομή των χώρων προκαλεί σοβαρά ζητήματα στην ποιότητα ζωής των κατοίκων. Στην περιοχή της Ανάληψης, για παράδειγμα, οι κοινόχρηστοι χώροι παρουσιάζουν ποσοστό 3,8% ενώ στις παραλιακές περιοχές φθάνουν το 15%. Παρόμοια εικόνα παρουσιάζει και η Νέα Ιωνίας με ανισοκατανομή κοινοχρήστων χώρων και συγκέντρωσής τους γύρω από το στρατόπεδο Γεωργούλα και το δημοτικό πάρκο.»

Σε ότι αφορά το πράσινο στους αστικούς κοινόχρηστους χώρους, σύμφωνα με την Μελέτη για την Αναθεώρηση και Επέκταση του Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου (2009), το πολεοδομικό συγκρότημα παρουσίαζε έλλειψη πρασίνου (Citybranding, 2013), κάτι που επιβεβαιώνεται μέχρι και σήμερα. (e-thessalia, 2019)

Συγκεκριμένα ενώ ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας και ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος υποδεικνύουν ως ελάχιστη αναλογία πρασίνου στις πόλεις, από 9 τετραγωνικά και άνω ανά κάτοικο, οι δείκτες πρασίνου στο Βόλο είναι 6,43 τετραγωνικά ανά κάτοικο σύμφωνα με το Υπουργείο Περιβάλλοντος. Μικρό είναι και το ποσοστό του αστικού πρασίνου της πόλης (5% της συνολικής έκτασης του) (e-thessalia, 2019)

Το μεγαλύτερο ποσοστό πρασίνου καταγράφεται στην συνοικία των Παλαιών 32,02 τετραγωνικά ανά κάτοικο και στην Νεάπολη 30, 35 τετραγωνικά ανά κάτοικο, ενώ στις συνοικίες Χιλιαδού και Καραγάτς τα ποσοστά είναι 0,75 και 0,45 τετραγωνικά ανά κάτοικο αντίστοιχα. Τα μικρά ποσοστά πρασίνου παρατηρούνται και στις συνοικίες των Αγίων Αναργύρων και της Ανάληψης 1,69 και 1,27 τετραγωνικά ανά κάτοικο, αντίστοιχα. Στις μετρήσεις των συνοικιών Παλαιών και Νεάπολης έχει συμπεριληφθεί στην καταγραφή και το Πεδίον του Άρεως, το οποίο είναι εγκαταλελειμμένο και δεν έχει παραδοθεί προς χρήση στους κατοίκους. (e-thessalia, 2019)

Σε ό,τι αφορά την επάρκειά τους, μεγαλύτερο πρόβλημα αντιμετωπίζουν οι κεντρικές συνοικίες της πόλης, όπου οι ελεύθεροι κοινόχρηστοι χώροι είναι σχεδόν ανύπαρκτοι. Από την άλλη μεριά οι κοινόχρηστοι χώροι και οι χώροι πρασίνου αποτελούν σημαντική προϋπόθεση για την αειφορία της πόλης.

Ωστόσο παρατηρείται ότι οι κάτοικοι του Βόλου δεν επισκέπτονται συχνά τους αστικούς χώρους πρασίνου. Η χαμηλή επισκεψιμότητα οφείλεται τη νοοτροπία των πολιτών οι οποίοι δεν έχουν υιοθετήσει την παραμονή σε πάρκα, την οργάνωση δραστηριοτήτων όπως πικ-νικ όπως πικνικ και εν γένει την σύνδεση των χώρων πρασίνου με τον ελεύθερο χρόνο τους. Επίσης παρατηρείται ότι στα πάρκα της πόλης οι πολίτες δεν κάθονται στο γρασίδι σε αντίθεση με πάρκα του εξωτερικού.

Όσον αφορά στην περίπτωση του πάρκου του Πεδίου του Άρεως, ένα από τα μεγαλύτερα πάρκα της πόλης, το οποίο βρίσκεται σε πολύ κακή κατάσταση, αξίζει να μελετηθεί και να γίνει μία προσπάθεια ενεργοποίησης του αναξιοποίητου χώρου και ένταξης του στην καθημερινή ζωή των κατοίκων της πόλης του Βόλου.

8.1 ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Η περιοχή που επιλέχτηκε, το πεδίο του Άρεως είναι μία περιοχή η οποία είναι εγκαταλελειμμένη (e-thessalia, 2015) και έχει αρκετά μεγάλη έκταση έτσι ώστε να δημιουργηθεί ένας τόπος πρασίνου μέσα στην πόλη. Το ακίνητο του Πεδίου του Άρεως βρίσκεται στην περιοχή Νεάπολη του Δήμου Βόλου, στο οικοδομικό τετράγωνο (Ο.Τ.) 1303. Είναι ιδιοκτησία του Δήμου Βόλου και συνορεύει προς Βορρά με τις εγκαταστάσεις του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, προς Νότο με τον χείμαρρο Ξηριά, δυτικά με την οδό Αθηνών και ανατολικά με την ιδιοκτησία του εμπορικού λιμανιού του Βόλου. Εντός της περιοχής βρίσκεται το Αθλητικό - Εκθεσιακό Κέντρο της πόλης και ο χώρος του πάρκου του Πεδίου του Άρεως, (Δήμος Βόλου, 2010).

Εικόνα 28. Απόσπασμα Κτηματολογίου, Πεδίον του Άρεως

Πηγή: (Κουτάβας,2017)

Εικόνα 29. Πεδίο του Άρεως

Πηγή: Προσωπικό Αρχείο

Η συνολική έκταση που καταλαμβάνει η περιοχή είναι περίπου 75 στρέμματα. Σε αυτά συμπεριλαμβάνονται όλοι οι διαμορφωμένοι υπαίθριοι χώροι, το Εκθεσιακό Κέντρο αλλά και η λίμνη που υπάρχει στην περιοχή με έκταση περίπου 14.5 στρέμματα. Η πρόσβαση στην περιοχή είναι πολύ εύκολη. Τέλος, είναι ιδιαίτερα σημαντικό να αναφερθεί ότι ο ποδηλατόδρομος που είναι κατασκευασμένος στο παραλιακό μέτωπο της πόλης έχει διαμορφωθεί έτσι ώστε να φτάνει και να ξεπερνάει το Πεδίον του Άρεως, συνεχίζοντας με κατεύθυνση τα Πευκάκια. Το Πεδίον του Άρεως μπήκε στο Πολεοδομικό σχέδιο Βόλου με το σχέδιο των επεκτάσεων το 1956 (ΦΕΚ.144/23-6-1956), οπότε σχηματίζεται και ο Δήμος της Νέας Ιωνίας. (Κουτάβας, 2017)

Είναι αναγκαίο να επισημανθεί ότι το πάρκο του Πεδίου του Άρεως δεν υπόκειται σε κάποιο καθεστώς προστασίας σε ότι αφορά το περιβάλλον. Η μόνη διαδικασία που είναι απαραίτητη μετά από οποιαδήποτε παρέμβαση στην περιοχή, όπως και

σε κάθε δημόσιο χώρο είναι να γίνει περιβαλλοντική μελέτη έτσι ώστε να υπάρχουν προληπτικά και επανορθωτικά μέτρα σύμφωνα με τις περιβαλλοντικές διατάξεις (Δήμος Βόλου, 2010 όπ αναφ. Κουτάβας, 2017). Μέσα στο ακίνητο είναι ήδη κατασκευασμένο το κτίριο του Εκθεσιακού Κέντρου (Οικοδομική Άδεια 378/91), το οποίο καλύπτει μια επιφάνεια των 2.116 τ.μ. ενός οικοπέδου 3.866 τ.μ. και μέσα υπάρχει αθλητικός χώρος και μία εξέδρα με 454 θέσεις.

Εικόνα 30. Πεδίο του Άρεως. Ιππικός Όμιλος - Λίμνη

Πηγή: Προσωπικό Αρχείο

Στο υπόλοιπο πάρκο, καθώς και στο νησάκι στεγάζεται ένα εγκαταλελειμμένο αναψυκτήριο, γήπεδο μπάσκετ οι εγκαταστάσεις που χρησιμοποιεί ο Ιππικός Όμιλος Βόλου καθώς και ένα κτίσμα που λειτουργούσε ως κυλικείο .

Εικόνα 31. Πεδίο του Άρεως δεκαετία '90

Πηγή: Δίκτυο Μουσείων Δήμου Βόλου

Συνολικά, όλα τα παραπάνω καλύπτουν 624 τ.μ. και κατασκευάστηκαν σύμφωνα με την αριθ. 485/87 οικοδομική άδεια ειδικών κτιρίων. (Δήμος Βόλου, 2010 όπ αναφ. Κουτάβας, 2017).

Η μικρή απόσταση από το κέντρο του Βόλου θεωρείται θετικό στοιχείο για την ενεργή σύνδεση του πεδίου του Άρεως με την πόλη. Το πεδίο του Άρεως απέχει από το κέντρο μόλις 15 λεπτά.

Η Ψαθά και ο Δέφνερ (2011) επισημαίνουν ως βασικό στοιχείο του σχεδιασμού πράσινων χώρων εκτός άλλων παραμέτρων και την προσβασιμότητα τους.

8.2 ΠΡΟΤΑΣΗ PLACEMAKING

Οι παρεμβάσεις placemaking θεωρούμε ότι αφορούν στις κοινωνικές ανάγκες μίας κοινότητας. Η προτεινόμενη παρέμβαση ως εκ' τούτου στα πλαίσια του placemaking θα μπορούσε να αφορά στο κοινό μέλλον των κατοίκων, στην διαμόρφωση περιβαλλοντικής ευαισθησίας, στην δημιουργία εμπειριών που μπορούν να αλλάξουν την σχέση των ατόμων με τον τόπο. Θα μπορούσε να επιφέρει επίσης θετικά αποτελέσματα στην υγεία των κατοίκων και στον τρόπο σύνδεσης τους με το περιβάλλον αλλά και στην ανάπτυξη των κοινωνικών σχέσεων.

Επικεντρωνόμαστε στην αξία χρήσης του χώρου, στην συμβολική διάσταση του τόπου, στην αξία των εμπειριών στον τόπο καθώς και στο κοινωνικό κεφάλαιο που δημιουργείται.

Αυτή η πρόταση placemaking εμπίπτει σε τρεις κύριες διαστάσεις. Πρώτον στον ρόλο των παρεμβάσεων ως προς τον μετασχηματισμό του χώρου (ανασύσταση του φυσικού περιβάλλοντος). Δεύτερον στον ρόλο των παρεμβάσεων ως προς την δημιουργία νέων μορφών πολιτισμού, νοήματος, χώρων συνάντησης και κοινωνικής αλληλεπίδρασης, αλλά και κοινωνικού μετασχηματισμού. Τέλος η εν λόγω πρόταση εμπίπτει στον ρόλο των παρεμβάσεων για τα σύγχρονα προβλήματα σχετικά με το περιβάλλον και την υγεία- ευημερία του πολίτη.

Η προτεινόμενη παρέμβαση placemaking αφορά στην ενεργοποίηση του αναξιοποίητου χώρου της μελέτης περίπτωσης, είναι πολυδιάστατη, αφορά στις ανησυχίες και τις ανάγκες περιβαλλοντικού αλλά και κοινωνικού χαρακτήρα.

Παρακάτω παρουσιάζονται συνοπτικά τα επιμέρους στοιχεία της συγκεκριμένης παρέμβασης. Ο σχεδιασμός προτείνεται να γίνει από τους πολίτες με την συμβολή ειδήμων της ακαδημαϊκής κοινότητας της πόλης του Βόλου, την συμβολή φορέων αλλά και πολιτών που θέλουν να συμμετάσ

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ - ΕΣΤΙΑΣΗ

- Περιβάλλον
- Υγεία

ΣΤΟΧΟΙ

- Ενεργοποίηση αναξιοποίητου χώρου
- Ενδυνάμωση των κοινωνικών σχέσεων των κατοίκων/της αλληλεγγύης των κατοίκων.
- Ενίσχυση των δεσμών των κατοίκων με τον τόπο.
- Ενεργοποίηση συλλογικοτήτων (φοιτητές και ακαδημαϊκοί των σχολών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας και συγκεκριμένα των τμημάτων Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας & Περιφερειακής Ανάπτυξης, Γεωπονίας, Αρχιτεκτονικής και Παιδαγωγικού θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν τον χώρο για εργαστηριακές μελέτες και εφαρμογές στους σχετικούς με το ιδεολογικό πλαίσιο του εγχειρήματος τομείς (π.χ. συμμετοχικά εργαστήρια compost από τους φοιτητές της Γεωπονικής Σχολής)
- Περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση και μετασχηματισμός σχημάτων και προτύπων.
- Δημιουργία σκεπτόμενης οικολογικά κοινότητας.
- Εξασφάλιση μίας καλύτερης ποιότητας αστικής καθημερινότητας.
- Προστασία και αναδόμηση του φυσικού περιβάλλοντος

- Προτείνεται η συνεργασία με άλλες συλλογικότητες του εξωτερικού με παρόμοια δράση, ένταξη αυτών στις δράσεις, στον σχεδιασμό των εμπειριών και στις επιμέρους διαδικασίες.
- Υιοθέτηση ιδεών προς μία κοινωνικό-οικολογική ευημερία
- Ολιστικές προσεγγίσεις
- Συγκρότηση μιας συλλογικής ταυτότητας
- Βιωσιμότητα (Regenerative design και βιοφιλία)
- Υιοθέτηση νέων τρόπων έκφρασης και αλληλεπίδρασης

ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ

- Ανοιχτότητα- Συλλογικότητα- Δικτύωση σε τοπικό και διεθνές επίπεδο (TRANSLOCAL)

ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ

- Δυνατότητα μικτής χρήσης του χώρου
- Συμμετοχικός σχεδιασμός
- Υιοθέτηση μοντέλου bottom Up
- Εμπλοκή όλων των μελών της κοινωνίας που επιθυμούν να συμμετάσχουν
- Οι αρχές που υιοθετεί η προτεινόμενη παρέμβαση ορίζουν και τις επιμέρους πρακτικές

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ

Συνοπτική παρουσίαση των προτεινόμενων παρεμβάσεων

ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΧΩΡΟΥ

Συμμετοχική διαμόρφωση χώρου – Διαδικασία ως σχεδιασμένη εμπειρία.

ΥΛΙΚΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ

- Διαχείριση του φυσικού τοπίου (βιοφιλία/ αναγεννητικός σχεδιασμός)του πάρκου.
- Σταδιακή ανάπλαση του χώρου πρασίνου του πάρκου μέσα από συλλογικές δράσεις συμμετοχικού χαρακτήρα και δραστηριότητες σχεδιασμένες ως εμπειρίες για όλες της ηλικίες.
- Δημιουργία βοτανόκηπου με συμμετοχικές διαδικασίες. Χρήση ποικιλίας βοτάνων που εντοπίζονται στην ευρύτερη περιοχή της Μαγνησίας και πιο συγκεκριμένα του Πηλίου (μέσα από την ένταξη των βοτάνων και την δημιουργία σχετικού χώρου (βοτανικός κήπος) δημιουργείται μία σύνδεση με το Πήλιο και μία σύνδεση με την άυλη πολιτιστική κληρονομιά του τόπου.⁹ Με αυτόν τον τρόπο ενισχύεται η αίσθηση του τόπου και αναδεικνύεται η μοναδικότητα της ευρύτερης περιοχής, δηλαδή το πνεύμα του τόπου (genius loci)
- Καλλιέργεια δέντρων
- Δημιουργία κοινόχρηστων οπωκηροπορευτικών κήπων

ΑΥΛΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ

- Προσάρτηση νοήματος με βάση την βιοφιλία (ευαισθητοποίηση των πολιτών, ενσυναίσθηση, ασφάλεια, συλλογικότητα, αίσθηση κοινού σκοπού)
- Ένταξη αφηγήσεων με στόχο την ενίσχυση της αίσθησης του τόπου και την συνειδητή σύνδεση των κατοίκων με τον χώρο
- Ένταξη αφηγήσεων σχετικά με τα ευεργετικά αποτελέσματα της επαφής του ανθρώπου με την φύση προς μία κατεύθυνση ανακατασκευής της σχέσης των εμπλεκομένων με τον τόπο
- Ένταξη αφηγήσεων για την φαινομενολογική ενίσχυση της εμπειρίας των ατόμων
- Οργάνωση και σχεδιασμός εκπαιδευτικών, βιωματικών εμπειριών με κεντρικό άξονα τα βότανα και την φύση (βιοφιλικές προσεγγίσεις)
- Δημιουργία ιδανικών χώρων ενατένισης και διαλογισμού

⁹ Το Πήλιο έχει μια πλούσια βοτανολογική χλωρίδα και η θεραπευτική χρήση της ξεκινά από τη μυθολογία (Κένταυρος Χείρων) και φθάνει μέχρι το σήμερα. Ο Κένταυρος Χείρωνας έγινε γνωστός για τις γνώσεις του σχετικά με τη χρήση βοτάνων για τη θεραπεία ασθενειών και τραυμάτων.

Η συγκεκριμένη πρόταση εμπίπτει σε ένα υβριδικό τύπο placemaking , υιοθετεί τις αρχές του ευσυνείδητου placemaking και ταυτόχρονα ενσωματώνει τις βιωματικές εμπειρίες. Προτείνεται η υιοθέτηση των ιδεών της θεωρίας του Regenerative Design καθώς και της βιοφιλίας ως “ιδεολογικό πλαίσιο” αλλά και ως πρακτικές βιωσιμότητας. Πρόκειται για μία ολιστική προσέγγιση placemaking η οποία ικανοποιεί όλες τις παραμέτρους ενός τόπου.

Η προτεινόμενη εφαρμογή placemaking υιοθετεί τις αρχές της μετασχηματιστικής κοινωνικής καινοτομίας, λειτουργεί με όρους αύξησης κοινωνικού κεφαλαίου και αναπτύσσει υβριδικές πρακτικές υιοθετώντας τα χαρακτηριστικά των κοινών αγαθών. Ο δημόσιος χώρος λοιπόν μετατρέπεται σε κοινό, μέσα από την διαδικασία παραγωγής του.

Οι δραστηριότητες της συγκεκριμένης πρότασης placemaking επιτελούνται μέσα από μία σειρά βιωματικών εμπειριών στις οποίες η συμμετοχική, η εκπαιδευτική και η αφηγηματική διάσταση, αποτελούν κύρια χαρακτηριστικά.

Η συγκεκριμένη πρόταση περιλαμβάνει μία σειρά δράσεων με τις οποίες οι συμμετέχοντες δημιουργούν και αναδημιουργούν επαναλαμβανόμενα τον βιωματικό γεωγραφικό χώρο της μελέτης περίπτωσης. Δεν θα μπορούσε να παραλειφθεί το συλλογικό όραμα ως μία βασική αρχή αυτής της πρότασης αλλά και η διατήρηση ενός προσαρμοστικού, ευέλικτου χαρακτήρα ώστε να τεκμηριώνει συνεχώς την φιλοσοφία που το ορίζει , πάντα με τα μάτια στραμμένα στους κατοίκους, στο αστικό περιβάλλον και στις μεταβαλλόμενες συνθήκες.

Δεν αφορά σε κοινωνικά απρόσωπους και τυποποιημένους σχεδιαστικούς κανονισμούς, ενώ επιφέρει νόημα και αποδίδει χαρακτηριστικά ταυτότητας στον συγκεκριμένο δημόσιο χώρο. Η συγκεκριμένη προσέγγιση είναι πολυδιάστατη και θα λέγαμε ότι έχει ένα ολιστικό χαρακτήρα.

Αφενός εστιάζει στην ενεργοποίηση αναξιοποίητου σημείου της πόλης, αφετέρου στοχεύει στην ενδυνάμωση των κοινωνικών σχέσεων των μελών της κοινότητας, στην αναζωογόνηση των κοινότητας καθώς και στην ενίσχυση των δεσμών των πολιτών με τον συγκεκριμένο τόπο.

Μέσα από τις σχεδιασμένες βιωματικές εμπειρίες προκύπτει η σταδιακή διαχείριση και αποκατάσταση του φυσικού τοπίου ενώ η προσάρτηση νοημάτων ή και συναισθημάτων επιτυγχάνεται αρχικά μέσα από το ιδεολογικό πλαίσιο που λειτουργεί ως κεντρικός άξονας, μέσα το όραμα αλλά και τις πρακτικές. Στόχος αποτελεί να προκύπτει σταδιακά κοινωνική, πολιτισμική, ιδεολογική και περιβαλλοντική αλλαγή και ευαισθητοποίηση μεταξύ των ατόμων που χρησιμοποιούν τον χώρο και συμμετέχουν στην συνδιαμόρφωση του. Το ίδιο ισχύει και για τους συχνούς χρήστες του χώρου.

Οι περιβαλλοντικές προτεραιότητες, οι οικολογικά προσανατολισμένες δράσεις και εμπειρίες καθώς και το συλλογικό πνεύμα της εν λόγω πρότασης, δύνανται να επιφέρουν σημαντικές αλλαγές στον τρόπο που οι πολίτες συνδέονται, αναζητούν αλλά και αντιλαμβάνονται το φυσικό περιβάλλον. Η πρόταση είναι εστιασμένη σε καλές πρακτικές και υψηλές αξίες,

Ως προς την αίσθηση του τόπου οι σχεδιασμένες βιωματικές εμπειρίες, το πλαίσιο της βιοφιλίας και του αναγεννητικού σχεδιασμού, μέσα από τον ολιστικό και οικολογικό χαρακτήρα τους, στοχεύουν στην ανάδειξη της, επιπλέον η σύνδεση του τόπου με τα βότανα (την άυλη κληρονομία της ευρύτερης περιοχής) αναδεικνύει την αίσθηση του τόπου και το πνεύμα του τόπου.

Πρόκειται για μία συμμετοχική προσέγγιση σχεδιασμού, η οποία επικεντρώνεται στην κοινότητα, στην ευημερία του ατόμου και στο περιβάλλον

Επίσης η εν λόγω πρόταση κρίνεται θετική για την ευημερία των κατοίκων σε ατομικό αλλά και σε ένα ευρύτερο συλλογικό επίπεδο. Η αλληλεπίδραση με τα στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος (βότανα, φυτά, χώμα κτλ), οι θεματικές των εμπειριών, το στοιχείο της αφήγησης και η συλλογικότητα ενισχύουν την συνειδητή βιωματική εμπειρία των πολιτών ενώ θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι οι συλλογικές δράσεις θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ως τελετουργίες και να αποδώσουν στον τόπο μυσταγωγικές ποιότητες. Εξαρτάται από την διαχείριση του χώρου και την ατμόσφαιρα που θα δημιουργηθεί στην συγκεκριμένη παρέμβαση.

Ως προς την εφαρμογή της συγκεκριμένης πρότασης placemaking, μπορεί να είναι ένα ανεξάρτητο εγχείρημα των πολιτών μιας κοινωνίας, να υιοθετεί το μοντέλο bottom-up, τις πρακτικές του πληθοπορισμού και του συμμετοχικού σχεδιασμού,

να είναι ανοιχτή σε συνεργασίες με τοπικούς φορείς, αρχές (όπως ο Δήμος) αλλά και δίκτυα του εξωτερικού (translocality).

Βασίζεται στην συμμετοχικότητα και την ενίσχυση αυτής, οι πολίτες είναι σε θέση να αφουγκραστούν τις προσωπικές τους ανάγκες, να εξοικειωθούν με τις πρακτικές και να αναγνωρίσουν τις προοπτικές χρήσης του τόπου ως χρήστες αυτού και μέσα από συζήτηση την τοπική στήριξη προτείνεται η αναπροσαρμογή των ιδεών και η επιδίωξη συνέργιας με φορείς στο εξωτερικό.

Το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας και τα τμήματα της Χωροταξίας - Πολεοδομίας της Αρχιτεκτονικής, της Γεωπονίας αλλά και το Παιδαγωγικό Τμήμα μπορούν να συμμετάσχουν στο εν λόγω εγχείρημα παρέμβασης placemaking συνεισφέροντας με την παρουσία τους, μπορούν να συμμετάσχουν στον σχεδιασμό και την διαχείριση, διοργανώνοντας workshops ή προσφέροντας τις γνώσεις τους για την πειραματική εφαρμογή. Δεν αποκλείεται και η οικονομική συνεισφορά του Δήμου ο οποίος μπορεί να παρέχει στον συγκεκριμένο χώρο μικρά φυτά βότανα κτλ. Κάποια από τα βότανα στην συνέχεια μπορούν να ανατροφοδοτούν τον Δήμο για την φύτεψη σε άλλα σημεία της πόλης. Με αυτόν τον τρόπο θα μεγιστοποιείται η αξία για το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο.

Η ανθρωποκεντρική διάσταση του συγκεκριμένου μοντέλου placemaking είναι εμφανής κυρίως μέσα από την εστίαση της εν λόγω πρακτικής στην υγεία, την ευτυχία και την συνολική ευημερία των πολιτών μέσα από την επαναπροσδιορισμό του δημόσιου χώρου, χωρίς να λαμβάνει υπόψιν την δημιουργία οικονομικού κεφαλαίου αλλά εστιάζει στην δημιουργία κοινωνικού κεφαλαίου.

Σημαντική κρίνεται η αναζήτηση βιώσιμου μοντέλου για την συντήρηση του χώρου. Ενώ προτείνεται να υιοθετηθούν πρακτικές αυτοχρηματοδότησης ή να διερευνηθεί η δυνατότητα τοπικής οικονομικής στήριξης αλλά και ένταξης του έργου σε κάποιο πρόγραμμα χρηματοδότησης.

Τέλος σε ό,τι αφορά τη διάρκεια του εν λόγω εγχειρήματος, κρίνεται ότι μεγάλης διάρκειας παρεμβάσεις (πάνω από 10 χρόνια), είναι ευνοϊκές. Δεδομένου ότι η συγκεκριμένη πρόταση αφορά στην αναδόμηση του φυσικού περιβάλλοντος αλλά και στον κοινωνικό μετασχηματισμό.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

(09)

Το placemaking καλείται να προσαρμόζεται συνεχώς στις ανάγκες όχι μόνο κάθε γειτονιάς ή πόλης αλλά και στις ευρύτερες κοινωνικές, οικονομικές και τεχνολογικές αλλαγές που εκδηλώνονται και επηρεάζουν τον τρόπο ζωής. Άλλωστε ο δημόσιος χώρος δεν αποτελεί απλά πεδίο κοινωνικής έκφρασης αλλά δύναται να αναδιαμορφώσει την συλλογική ζωή.

Η εν λόγω εργασία έχει ως στόχο να προσφέρει μία διαφορετική οπτική σχετικά με την διαμόρφωση του δημόσιου χώρου ενώ αξιολογεί και διακρίνει τις προτεραιότητες και τα πεδία εστίασης λαμβάνοντας υπόψιν την αντιμετώπιση των σύγχρονων προκλήσεων.

Προς αυτή την κατεύθυνση η διατήρηση της κοινωνικοποίησης στον αστικό δημόσιο χώρο μπορεί να είναι εξίσου σημαντική με μία μετασχηματιστική αλλαγή στα άτομα και στο κοινωνικό σύνολο. Η επιστροφή στον δημόσιο χώρο θεωρείται σημαντική σε μία προσπάθεια διαφύλαξης της υγιούς κοινωνικοποίησης και ως μία μορφή αντίστασης στις αλλαγές που επέρχονται στην κοινωνική πραγματικότητα και τον κοινωνικό χώρο, όπως είναι και ο δημόσιος χώρος.

Η εν λόγω πρόταση placemaking είναι μία πρόταση που αφορά σε μία προσπάθεια να αντιμετωπιστεί διαφορετικά ο δημόσιος χώρος από τον πολίτη .

Αρχικά προτείνεται μέσα από τις βιωματικές εμπειρίες και την διαμόρφωση του φυσικού περιβάλλοντος να δημιουργηθεί ο τόπος στον οποίο το άτομο θα επιλέξει για να περάσει χρόνο, στον οποίο θα αποκαταστήσει την σχέση του με την φύση, στον οποίο θα νιώσει ότι μπορεί να εκφραστεί, να συναναστραφεί κοινωνικά, να συνδιαλλαγεί αλλά και να αλλάξει τον εαυτό του υιοθετώντας άλλες αξίες, ανακαλύπτοντας την αξία της συλλογικότητας και εμπλουτίζοντας τις γνώσεις του σχετικά με το περιβάλλον, την αειφορία και την προσωπική του ευημερία. Παράλληλα η πρόταση είναι προσαρμοσμένη στα δεδομένα της περιοχής στην οποία αφορά, αφού ο συνδυασμός της γνώσης προέρχεται από τις σχολές του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, τα πολιτιστικά στοιχεία του τόπου (υιοθετεί κάποια στοιχεία που αφορούν στην άυλη κληρονομιά της πόλης) ενώ ταυτόχρονα οι προτεινόμενες εμπειρίες έχουν στόχο την μετασχηματιστική αλλαγή σε ατομικό αλλά

και συλλογικό επίπεδο. Η αλλαγή των κυρίαρχων τρόπων δράσης, σκέψης και οργάνωσης θεωρείται μία σημαντική αλλαγή προς ένα κοινό μέλλον που είναι πιο βιώσιμο, κοινωνικό και ανθεκτικό

Δυναμικά στοιχεία της συγκεκριμένης πρότασης αποτελούν η ολιστική προσέγγιση του placemaking, ο ευέλικτος χαρακτήρας της πρότασης, ενώ οι προοπτικές αυξάνονται αν το εγχείρημα χρηματοδοτηθεί και εξελιχθεί με την υποστήριξη της τοπικής κοινωνίας. Ακόμα σημαντική είναι η ανεύρεση κονδυλίων από πηγές του εξωτερικού όχι μόνο για την οικονομική βιωσιμότητα των παρεμβάσεων αλλά και την δικτύωση του εγχειρήματος με συλλογικότητες στο εξωτερικό.

Πολλά στοιχεία της πρότασης, δεν έχουν τεθεί συνδυαστικά σε εφαρμογή σε ένα δημόσιο χώρο, ως εκ τούτου είναι σημαντική η διατήρηση μίας ευέλικτης μορφής της εξέλιξης της ιδέας. Η έλλειψη παραδειγμάτων που αφορούν στην εφαρμογή των προτεινόμενων δράσεων στο σύνολο τους, δεν την καταστούν απαραίτητα αδύναμη. Θέτοντας ως στόχο τον κοινωνικό μετασχηματισμό οι διαδικασίες εξέλιξης θεωρούνται περισσότερο σημαντικές από τα τελικά αποτελέσματα ενώ ο πειραματισμός κρίνεται απαραίτητος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Αδαμανιώτης, Α., (2018). *Πόλεις και θεσμοί: Ο ρόλος των θεσμών στην εξελικτική διαδικασία των πόλεων: Μελέτη της Περίπτωσης του Βόλου. Διδακτορική Διατριβή. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών. Τμήμα Οικονομικών Επιστημών.*

Ανανιάδου – Τζημοπούλου Μ. (1992). *Αρχιτεκτονική τοπίου, σχεδιασμός αστικών χώρων: Κριτική και Θεωρία, Σύγχρονες Τάσεις Σχεδιασμού Τοπίου*, Εκδόσεις Ζήτη, Θεσσαλονίκη 1992.

Αραβαντινός Α. και Κοσμάκη Π. (1988). *Υπαιθριοι Χώροι στην Πόλη: Θέματα Ανάλυσης και Πολεοδομικής Οργάνωσης Αστικών Χώρων Πρασίνου*, Εκδόσεις Συμεών, Αθήνα 1988.

Αραβαντινός Α. (2007). *Πολεοδομικός Σχεδιασμός – Για μια βιώσιμη Ανάπτυξη του Αστικού Χώρου*, Εκδόσεις Συμμετρία, Αθήνα 2007

Βαρδακίδης (2012). *Η κοινωνική καινοτομία ως μέθοδος προσέγγισης για σύγχρονους κοινωνικούς προβληματισμούς. Μονάδα Καινοτομίας και & Επιχειρηματικότητας, ΔΠΘ. Retrieved from <http://epixeireite.duth.gr/?q=node/580#.V9Sscq2aKao>*

Βαρτζιώτη, Ο., (2005) *Η λέξη πολιτισμός και η σημασία της*, περ. Ελληνικά, (τόμος 55, τεύχος 2, σελ. 261)

Βισκαδουράκης, Ε. (2017). *Μια προσέγγιση στη Φαινομενολογία του Maurice Merleau-Ponty*. Μεταπτυχιακή Εργασία. Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.

Braudel, F., (2009) *Γραμματική των πολιτισμών*, μτφρ. Α. Αλεξάκης, εκδ. Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα.

Clarence, E. (2014). *Κοινωνική Καινοτομία και Κοινωνικές Επιχειρήσεις. Περισσότερα αποτελέσματα με λιγότερα μέσα. European Union, Job town, Connecting cities Building successes URACT.*

Cuche, D., (2001), *Η έννοια της κουλτούρας στις κοινωνικές επιστήμες*, Αθήνα: Τυπωθήτω.

Δέφνερ, Α. (2006) *Σχεδιασμός τουρισμού και ελεύθερου χρόνου*. Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας & Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πολυτεχνική Σχολή, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Δέφνερ, Α. (2017) *Σχεδιασμός για τον ελεύθερο χρόνο*. Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας & Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πολυτεχνική Σχολή, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Είλις, Ν. (1997). *Η εξέλιξη του πολιτισμού. Ήθη και κοινωνική συμπεριφορά στη Νεώτερη Ευρώπη*. Νεφέλη, Αθήνα.

Goldring, I., Clarence, E., Van Der Voet, J., Woodbridge, N., 2014 *“Κοινωνική Καινοτομία και Κοινωνικές Επιχειρήσεις Περισσότερα Αποτελέσματα με Λιγότερα Μέσα 5η Ενότητα Εκμάθησης JobTown”*.

Han, B.C., (2015) *Η κοινωνία της Κόπωσης*. Μτφρ Ανδρέας Κράουζε, Αθήνα: Όπερα.

Harvey, D., (2013), *Εξεγερμένες πόλεις. Από το δικαίωμα στην πόλη στην επανάσταση της πόλης*, Αθήνα: Εκδόσεις ΚΨΜ, σ. 137-170.

Καϊσίδου, Τ. (2018). *Σχεδιασμός Πράσινων και Μπλε υποδομών η περίπτωση της πόλης του Βόλου*, Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης Πολυτεχνική Σχολή ΠΜΣ.

Κουβάτας, Σ. (2017) *«Διαχείριση Έργων, Συγκοινωνιακός και Χωρικός Σχεδιασμός»*, Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Πολυτεχνική Σχολή Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης

Merleau-Ponty, M. (1977). *Προοίμιο στη Φαινομενολογία της Αντίληψης*. Μτφρ. Φ. Κόλλια. Έρασμος.

Μπαλασσά-Φλέγκα Ε., PHD Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, *Πολιτισμός: Μνήμη και Δημιουργικότητα – Η Οικουμενική Διακήρυξη της UNESCO για την πολιτισμική ποικιλομορφία*, διαθέσιμο στο: <http://vivl-atalant.ftth.sch.gr/?q=download/file/fid/19>, προσπελάστηκε την 21/6/2019.

Μπαμπινιώτης, Γ. (2002). *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Εκδόσεις: Κέντρο Λεξικολογίας ΕΠΕ., Β' έκδοση, Αθήνα.

Μπιτσάνη, Ε. (2004). *Πολιτισμική διαχείριση και περιφερειακή ανάπτυξη. Σχεδιασμός πολιτιστικής πολιτικής και πολιτιστικού προϊόντος*, Εκδόσεις: Διόνικος, Αθήνα.

Πασχαλίδης, Γ. (1999). *Εισαγωγή στην έννοια του πολιτισμού*. Στο Β. Βασιλού-Παπαγεωργίου (επιμ.), *Εισαγωγή στον Ελληνικό Πολιτισμό: Η έννοια του Πολιτισμού – Όψεις του Ελληνικού Πολιτισμού* (Τόμ. Α). Πάτρα: Ε.Α.Π.

Πασχαλίδης, Γρ., Χαμπούρη-Ιωαννίδου, 2002, *Εισαγωγή στον Πολιτισμό- Οι Διαστάσεις των Πολιτιστικών Φαινομένων Τόμος Α'*, Πάτρα, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Πούλιος, Ι., Αλιβιζάτου, Μ., Αραμπατζής, Γ., Γιαννακίδης, Α., Καραχάλης, Ν., Μάσχα, Ε., Μούλιου, Μ., Παπαδάκη, Μ., Προσύλης, Χ., Τουλούπα, Σ. 2015. Πολιτισμική διαχείριση, τοπική κοινωνία και βιώσιμη ανάπτυξη. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα:Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/2394>

Σαραντής (2012), *Η «συμμετοχή» ως καταλύτης στην επικοινωνιακή διάσταση της αρχιτεκτονικής*, Πολυτεχνείο Κρήτης.

Simmel, G., (1993) *Πόλη και Ψυχή*, (μτφρ. Γ. Λυκιαρδόπουλος), Εκδόσεις Έρασμος, Αθήνα (1^η Έκδοση).

Τρατσέλα, Μ. 2011, *Αρχιτεκτονική του τοπίου της Θεσσαλονίκης: Ο ρόλος της χρονικότητας στο σχεδιασμό του τοπίου*. Θεσσαλονίκη, Διδακτορική Διατριβή. Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Ανανάδου- Τζημπούλου Μ. Πολιτεχνική Σχολή, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Α.Π.Θ.

Williams, R., (1994), *Κουλτούρα και Ιστορία*, Αθήνα: Γνώση.

Ψαθά Ε., Δέφνερ Α. (2011) 'Ο προσδιορισμός της ποιότητας της αστικής ζωής. Ποιοι παράγοντες πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στην Ελλάδα;', Πρακτικά 9ου Τακτικού Επιστημονικού Συνεδρίου της Ελληνικής /Εταιρείας Περιφερειακής Επιστήμης, Αθήνα: 5-6 Μαΐου 2011

Ξενογλώσση Βιβλιογραφία

Addyman, D. (2010). 'Phenomenology "less The Rosy Hue": Beckett And The Philosophy Of Place'. *Journal of Modern Literature*, 112-128.

Agnew, J. (1987). *Place and Politics: The Geographical Mediation of State and Society*. London: Allen and Unwin.

Agnew, J. (2011). *Space and Place*. In J. Agnew & D. Livingstone (Eds.), *Sage Handbook of Geographical Knowledge* (Vol. 2011, pp. 316 - 330). London

Aravot, I. (2002) "Journal of Urban Design Back to Phenomenological Placemaking," *Journal of Urban Design*, 7 (2) pp. 201-212. doi: 10.1080/135748002200001223.

Aravot, I. (2010) "Journal of Urban Design Back to Phenomenological Placemaking," *Journal of Urban Design*, 4809(August 2011), 37–41. doi: 10.1080/135748002200001223.

Arbib, M. A., & Shapiro, S. C. (1992). Schema Theory *The Encyclopedia of Artificial Intelligence* (pp. 1427-1443). Cambridge, MA, USA.

Barton, H., Thompson, S., Burgess, S., & Grant, M. \ (2015). *The Routledge handbook of planning for health and well-being*. London: Routledge.[Crossref] , [Google Scholar]; Dannenberg.

Bernardo, F. and Palma-Oliveira, J. (2013) "Place identity, place attachment and the scale of place: The impact of place salience," *Psychology*, 4(2), 167–193. doi: 10.1080/21711976.2013.10773867.

Bonnemaison, J. (2005). *Culture and Space: Conceiving a New Cultural Geography*. [ebook] Bloomsbury Publishing. <https://www.perlego.com/book/883656/culture-and-space>.

Biehl, P. F., & Prescott, C. (2013). *Heritage in the context of globalization: Europe and the Americas*. Springer Briefs in Archaeology, 8.

Birch, S., (2008). *The political promotion of the experience economy and creative industries –cases from UK, New Zealand, Singapore, Norway, Sweden and Denmark*. Copenhagen:Imagine... og Forlaget Samfundslitteratur.

Brabham, D. C. (2009). Cowdsourcing the publicparticipation process for planning projects, *planning theory* 8 (3), 242-262.

Bundgaard, P. F. (2007). *The cognitive import of the narrative schema*. *Semiotica*, 165(2007), 247-261. doi:10.1515/SEM.2007.042.

Casey, E. (2001). *Between Geography And Philosophy: What Does It Mean To Be In The Place-World?* *Annals of the Association of American Geographers*, 683-693.

Castells, M. (2005). *Space of flows, space of places: Materials for a theory of urbanism in the information age*. In *Comparative planning cultures (69-88)*. Routledge.

Coates, G. J. and Seamon, D. (1984) "Toward a Phenomenology of Place and Place-Making: Interpreting Landscape, Lifeworld and Aesthetics," *Oz: Vol. 6*. <https://doi.org/10.4148/2378-5853.1074>.

Cole, R., J.; Busby, P., Guenther, R., Briney, L., Blaviesciunaite, A., Alencar, T., (2011). "A regenerative design framework: setting new aspirations and initiating new discussions". *Building Research & Information*. 40: 95–111.

Coxon, I. (2014) 'Fundamental Aspects of Human Experience: A Phenomeno(logical) Explanation', in Benz, P. (ed.) *Experience Design: Concepts and Case Studies*. Bloomsbury Publishing.

Cresswell, T. (2004). *Place: A short introduction*. Oxford, United Kingdom: Blackwell.

Cullen, G. (1961) *The Concise Townscape* (New York, Reinhold).

Dempsey, N., & Burton, M. (2012). *Defining place-keeping: The long-term management of public spaces*. *Urban Forestry & Urban Greening*, 11, 11- 20.

Diaz-Moore, K. (2014). *An Ecological Framework of Place: Situating Environmental Gerontology Within a Life Course Perspective*. *International Journal of Aging and Human Development*, 79(3).

Dias, B. D. (2015) "BEYOND SUSTAINABILITY – BIOPHILIC AND REGENERATIVE DESIGN IN ARCHITECTURE," 7881(March), pp. 147–158.

Dyck, I., (2005), "Feminist geography, the 'everyday', and local–global relations: hidden spaces of place-making", *The Canadian Geographer/Le Géographe canadien*, Vol. 49, No. 3, pp. 233-243

Evans, G. (2001) *Cultural Planning: An Urban Renaissance?* (London: Routledge).

Foster, S. (2012). *Collective action and the urban commons*.

Foucault, M. (1976) *Surveiller et Punir. Naissance de la prison*, μτφρ. Κ. Χατζηδήμου-Ιουλιέττα Ράλλη, *Επιτήρηση και Τιμωρία, Η Γέννηση της Φυλακής*, Κέδρος, 1976 .

Friedmann, J. (1998). *The new political economy of planning: the rise of civil society*. In Douglass, M. & Friedmann, J., *Cities for Citizens*.19–35.. Chichester: John Wiley & Sons Ltd. [Google Scholar].

Friedmann, J., (2010), “*Place and place-making in cities: a global perspective*”, *Planning Theory & Practice*, Vol. 11, No. 2, .149-165.

Frumkin, H., & Jackson, R. J. (Eds.). (2011). *Making healthy places: Designing and building for health, well-being, and sustainability*. Washington: Island Press.[Crossref] , [Google Scholar]).

Flyvbjerg, B., (1998). *Habermas and Foucault: thinkers for civil society?*

Gaggioli, A. (2016) *Transformative Experience Design*. In Gaggioli A., Ferscha A., Riva G., Dunne S., Viaud- Delmon I., (Eds) *Human Computer Confluence Transforming Human Experience Through Symbiotic Technologies*, Publisher: De Gruyter, Editors:, pp.97-121

Geertz, C.,1973. *The Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books.

Hajer, M. & Reijndorp, A. (2001) *In Search of New Public Domains* (Rotterdam, NY: NAI Publisher)

Hall, P. (2000) *Creative cities and economic development*, *Urban Studies*, 37(4), pp. 639–649.

Hardt, M., & Negri, A. (2009). *Commonwealth*. Harvard.

Harvey, D., (1990) *The condition of Post-Modernity*, Blackwell, Cambridge, England,

Harvey, D. (2008). *The right to the city*. *New Left Review*, 53, 23–40. [Google Scholar]. 23.

Harvey, D. (2012), «*The Creation of the Urban Commons*», chapter 3 of *Rebel Cities: From the Right to the City to the Urban Revolution*, London:Verso

Hauge, A. (2007). *Identity and place: A critical comparison of three identity theories*.

- Healey, P. (1998), "Collaborative planning in a stakeholder society", *Town planning review*, Vol. 69, No. 1, 1-22.
- Hes, D., & Du Plessis, C. (2015). *Designing for Hope: pathways to regenerative sustainability*. NY: Routledge.
- Howe, J.,(2006). «The Rise of Crowdsourcing», <https://www.wired.com/2006/06/crowds/>
- Hubert, A. (2010). *Empowering people, driving change: Social innovation in the European Union* [PDF]. Bureau of European Policy Advisors (BEPA).
- Jamieson, D. (1998). *Sustainability and beyond*. *Ecological Economics*, 24(2-3), 183-192. doi:10.1016/S0921-8009(97)00142-0
- Zomerdijk, L. G, & Voss C. a. (2010), *Service Design for Experience-Centric Services*. *Journal of Service Research*, 13(1), 67–82.
- Jorgensen, B., & Stedman, R. (2001). Sense of place as an attitude: Lakeshore owners attitudes toward their properties. *Journal of Environmental Psychology*, 21, 233–248.
- Kaplan,R.,Kaplan,S.,(1989). *The experience of nature: A psychological perspective*. Cambridge University Press. ISBN 978-0-521-34939-0.
- Kent, E. (2019). *Leading urban change with people powered public spaces. The history, and new directions, of the Placemaking movement*. *The Journal of Public Space*, 4(1), 127-134, DOI10.32891/jps.v4i1.1158
- Keyes, C. L. M. (2003). *Complete mental health: an agenda for the 21st century*. In Keyes, C. L. M. & Haidt, J. *Flourishing: Positive psychology and the life well-lived* (293–312). Washington, D.C.: American Psychological Association. 10.1037/10594-000[Crossref] , [Google Scholar], 299.
- Klingmann, A. (2007) *Brandscapes: Architecture in the Experience Economy* (Cambridge, MA: MIT Press)
- Kuhn, T. S. (1962). *The Structure of Scientific Revolutions* Chicago: University of Chicago Press.

Lorentzen, A., & Hansen C.J, (2009) *The Role and Transformation of the City in the Experience Economy: Identifying and Exploring Research Challenges*, *European Planning Studies*, 17:6,817-827, DOI: 10.1080/09654310902793978

Landry, C. (2000) *The Creative City: A Toolkit for Urban Innovators* (London: Earthscan).

Lee, Y. (2008). Design participation tactics: the challenges and new roles for designers in the co-design process. *CoDesign*, 4(1), 31–50.

Lengen, C., Kistemann T.(2012) .Sense of place and place identity: Review of neuroscientific evidence,*Health & Place*,Volume 18, Issue 5,2012,Pages 1162-1171,ISSN 1353-8292,https://doi.org/10.1016/j.healthplace.

Lepofsky, J. and Fraser, J.C., (2003), "Building community citizens: Claiming the right to place-making in the city", *Urban studies*, Vol. 40, No. 1, 127-142.

Lewicka, M. (2011). Place attachment: How far have we come in the last 40 years? *Journal of Environmental Psychology*, 31, 207–230.

Lyle, J. T. (1994). *Regenerative design for sustainable development*. NY: John Wiley & Sons.

Main, K., & Sandoval, G. (2015). Placemaking in a translocal receiving community: The relevance of place to identity and agency. *Urban Studies*, 52(1), 71-86.

Mang, P. (2001). *Regenerative Design: Sustainable Design's Coming Revolution*. doi:10.1002/cplu.201490022

Mansfeldt, Ole K., Vestager, Ellen M. and Iversen, Marie B. (2007), *Experience design in city tourism*, Nordic Innovation Centre project number:06316, Wonderful Copenhagen.

Marling, G., Jensen, O. B. and Kiib, H. (2009) "The experience city: Planning of hybrid cultural projects,"*European Planning Studies*, 17(6), pp. 863–885. doi: 10.1080/09654310902794018.

Martin, D. G. (2003), "'Place-framing' as place-making: constituting a neighborhood for organizing and activism", *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 93, No. 3, 730-750.

Maslow, A. H. (1962). *Toward a psychology of being*. Princeton, NJ: Van Nostrand.

Mason, K. and Whitehead, M. (2012), "Transition urbanism and the contested politics of ethical place making", *Antipode*, Vol. 44, No. 2, 493-516.

Massey, D. (1991). A Global Sense of Place. *Marxism Today*, 35, 315-323. doi:10.1016/j.pecs.2007.10.001

McLaughlin J Brian (1969) "Urban and Regional Planning: A Systems Approach", Faber and Faber, London,

Mee Kam Ng (2016) *The right to healthy place-making and well-being*, *Planning Theory & Practice*, 17:1, 3-6, DOI: 10.1080/14649357.2016.1139227

Merleau-Ponty, M. ([1945]2016). *Φαινομενολογία της Αντίληψης*. Μτφρ. Κ. Καψαμπέλη. Νήσος.

Miller, W. R., & C'de Baca, J. (2001). *Quantum Change: When Epiphanies and Sudden Insights Transform Ordinary Lives*, New York: Guilford Press. New York: Guilford Press.

Moore, S. A. (2001). *Technology and place: Sustainable Architecture and the Blueprint Farm*. Austin: University of Texas Press.

Moulaert, F., Martinelli, F., Swyngedouw, E. & Gonzalez, S. (2010). *Can neighborhoods save the city? Community Development and Social Innovation*. Regional Studies Association. London and New York: Routledge

Ng, M.K., (2016) *The right to healthy place-making and well-being*, *Planning Theory & Practice*, 17:1, 3-6, DOI: 10.1080/14649357.2016.1139227

Norberg- Schulz C., (1980) *Genius Loci: Towards a phenomenology of architecture*. New York: Rizzoli.

Oh, H., Fiore, A.M. and Jeoung, M. (2007). *Measuring Experience Economy Concepts Tourism Applications*. *Journal of Travel Research*, 46, 121.

Östlund, S. L. (2017) *Regenerative Place-Making, Making Places for Collective Life and a Common Future*, Thesis for the Degree of Licentiate of Philosophy, Department of Architecture and Civil Engineering, Chalmers University of Technology

Paulsen, C. K. E. (2019) "Encyclopedia of Urban Studies," , 600–603.

Phills, J., Deiglmeier, K. and Miller, D. (2008) "Rediscovering Social Innovation By James A .

- Phills Jr ., Kriss Deiglmeier , & Dale T . Miller Fall 2008," *Stanford Social Innovation Review*, (2008). Available at: <https://www.researchgate.net/publication/242511521>.
- Pierce, J., Martin, D.G. and Murphy, J.T., (2011), "*Relational place-making: the networked politics of place*", *Transactions of the Institute of British Geographers*, Vol. 36, No. 1, pp.54-70
- Pine II, B.J. and Gilmore, J. H. (1998) *Welcome to the Experience Economy*. Harvard Business Review
- Pine, B. J., & Gilmore, J. H. (1999). *The Experience Economy: Work is Theatre & Every Business a Stage* Harvard Business Press.
- Pine II, B.J. and J.H. Gilmore (2011), The Experience Economy, Updated Edition, Boston, MA: Harvard Business Review Press.*
- Privette, G. (2001). *Defining moments of self-actualization: Peak performance and peak experience*, in K. J. Schneider, J. F. T. Bugental, and J. F. Pierson (Eds.). *The Handbook of Humanistic Psychology*, 161-180.
- Pugh, K., (2011). *Transformative Experience: An Integrative Construct in the Spirit of Deweyan Pragmatism*. *Educational Psychologist*. 46. 107-121
- Relph, T., Tuan, Y., & Buttimer, A. (1977). *Humanism, Phenomenology, And Geography*. *Annals of the Association of American Geographers*, 67(1), 177-183.
- Richards, G., & Palmer, R. (2010). *Eventful Cities: Cultural Management and Urban Regeneration*. UK.Elsevier Limited,pp1-92
- Sack R. D. (1993). *The power of place and space*. *American Geographical Society*, 83(3), 326–329. [Google Scholar], 329.
- Salingaros, N.,(2010) *P2P Urbanism 3rd ed (eBook)* Creative Commons Attribution Share Alike, : 39, 58.
- Sassen(2001). *The Global City: New York, London, Tokyo (2nd ed.)*. Princeton: Princeton University Press.
- Sassen (Ed.) (2002). *Global Networks, Linked Cities*. New York: Routledge.

Schurch, T. W. (1999) Reconsidering urban design: thoughts about its definition and status as a field or profession, *Journal of Urban Design*, 4(1), 9–28.

Schutz, A., 1967, *Studies in Social Theory*, Xageu: Martinus Nijhoff

Seamon, D & Taylor & Francis 2018, *Life takes place: phenomenology, lifeworlds, and place making*, 1st edn, Routledge is an imprint of the Taylor & Francis Group, an Informa Business Abingdon, Oxon; New York, NY.

Siebel, W., & Wehrheim, J. (2006). Security and the urban public sphere. *German Policy Studies*, 3(1), 19.

Smith, W.D. (2018) "Phenomenology" *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2018 Edition), Edward N. Zalta (ed.),

URL = <<https://plato.stanford.edu/archives/sum2018/entries/phenomenology/>>.

SonicRim, L. S., (2001). *Collective creativity*. *Design*, 6(3), 1-6.

Stern, A. (2017). Sense of place, sense of self, Doctoral dissertation, Saybrook University. <https://www.inspiringspace.com/wp-content/uploads/2018/02/Stern-Allison-Dissertation08162017.pdf>

Storey, J., (2015) Πολιτισμική Θεωρία και λαϊκή κουλτούρα, Πλέθρον, Αθήνα

Tonnelat, S., (2010) *The Sociology of Urban Public Spaces. Territorial evolution and planning solution: experiences from China and France*, 84-92.

Toynbee, A (1972) *A Study on History*, pub: Oxford University Press, London.

Twigger-Ross, C. L., & Uzzell, D. L. (1996). Place and identity process. *Journal of Environmental Psychology*, 16, 205–220

United Nations. (1987). *World Commission on Environment and Development, Our Common Future (the Brundtland Report)*. Oxford: Oxford University Press.

United Nations. (2015). *Environment Programme*. Ανακτήθηκε 7 Ιουλίου, 2019, από <http://www.unep.org/unea/sdg.asp>

United Nations. (1987). *World Commission on Environment and Development, Our Common Future (the Brundtland Report)*. Oxford: Oxford University Press.

United Nations. (2015). *Environment Programme*. Ανακτήθηκε 13 Ιουλίου, 2019, από <http://www.unep.org/unea/sdg.asp>

United Nations, 2015, United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division. (2015). *World Urbanization Prospects: The 2014 Revision*, (ST/ESA/SER.A/366), p. 493. [Google Scholar], p. 23)

WCED, (1987). *Our Common Future*. Retrieved from Oxford: <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>

Williams, R. (1983), *Keywords*, London: Fontana.

Wittmayer, J.M., Backhaus, J., Avelino, F., Pel, B., Strasser, T. and I. Kunze (2015) "Narratives of change: How Social Innovation Initiatives engage with their transformative ambitions", TRANSIT working paper #4, October 2015

Wyckoff, B. M. A. (2014) "Definition of Placemaking: Four Different Types," *Planning & Zoning News*, 1.

Διαδίκτυο

E-thessalia. <https://e-thessalia.gr/tritokosmikes-ikones-sinthetoun-tin-athlia-katastasi-stopedio-tou-areos-th/> [Πρόσβαση 25 Σεπτεμβρίου 2019].

e-thessalia, 2019 <https://e-thessalia.gr/choris-anasa-oi-synoikies-toy-voloy-elleimma-prasinoy-stin-poli/>

Independent. https://www.independent.co.uk/news/world/asia/india-plant-66-million-trees-12-hours-environment-campaign-madhya-pradesh-global-warming-climate-a7820416.html?fbclid=IwAR2QhbCdYIA40vzJKRaphjSVccgRwA2HqAnmb91bNqVreJ_fjtrfNY0KKnU

Pps. <https://www.pps.org/article/what-is-placemaking> [Πρόσβαση 12 Ιουλίου 2019].

resilience. <https://www.resilience.org/stories/2018-05-23/sustainability-is-not-enough-we-need-regenerative-cultures/>

Theguardian. McGuirk, J. (2015). Urban commons have radical potential – it's not just about community gardens. <https://www.theguardian.com/cities/2015/jun/15/urban-common-radical-community-gardens>, [Πρόσβαση 20 Αυγούστου 2019].

Resilience. <https://www.resilience.org/stories/2018-05-23/sustainability-is-not-enough-we-need-regenerative-cultures/> [Πρόσβαση 1 Σεπτεμβρίου 2019].

Strategichorizons. <https://strategichorizons.com/wp-content/uploads/Personal-Transformation-in-the-Experience-Economy-MWorld-Fall-2012-1.pdf> [Πρόσβαση 1 Σεπτεμβρίου 2019].

Worldbank.

<http://www.worldbank.org/en/topic/sustainabledevelopment/overview#> [Πρόσβαση 13 Σεπτεμβρίου 2019].

Positivenesspsychology. <https://positivenesspsychology.com/perma-model/> [Πρόσβαση 20 Σεπτεμβρίου 2019].

Millerheimangroup. <https://www.millerheimangroup.com/uk/resources/blog/heres-why-customer-transformation-is-the-next-evolution-of-customer-experience/> [Πρόσβαση 23 Σεπτεμβρίου 2019].

wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/Regenerative_design#cite_note-:6-26 [Πρόσβαση 27 Σεπτεμβρίου 2019].

Citybranding. https://www.citybranding.gr/2013/03/blog-post_21.html [Πρόσβαση 27 Σεπτεμβρίου 2019].

ΥΠΕΚΑ. <http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=325&language=el-GR>

Webtv.ert. <https://webtv.ert.gr/ert3/antidrastirio/26mar2018-antidrastirio-synyparxi-dimiourgia-ke-allilengyi-kipos-is-ton-kyvo/> [Πρόσβαση 27 Σεπτεμβρίου 2019].

Journal.Burningman. [Πρόσβαση 9 Νοεμβρίου 2019].

Πηγές εικόνων

<https://www.schoolnews.co.nz/2019/05/wellbeing-whats-it-about/>

<https://medium.com/global-perspectives/the-4-stages-of-culture-shock-a79957726164>

<http://www.urbantheorylab.net/publications/>

<https://twitter.com/monoskop/status/582598782795276289>

<https://www.bjp-online.com/2018/12/portrait-of-humanity-the-guardians-david-levene-on-capturing-the-city/>

<http://back-to-nature.gr/2015/06/khpos-eis-ton-kuvo.html>

<https://parallaximag.gr/parallax-view/kipos-is-ton-kivo>

(e-thessalia, 2019) <https://e-thessalia.gr/choris-anasa-oi-synoikies-toy-voloy-elleimma-prasinoy-stin-poli/>

<https://artmattermagazine.com/wp-content/uploads/2017/01/fOUUZ8HKHSao.jpeg>

<http://magazine.art21.org/2016/10/17/mount-rushmore-an-early-placemaking-abomination/#.XRNT8z8zZdg>

<https://www.chelseaboos.com/words/tag/downtown>

<https://www.prevuemeetings.com/resources/tools/3-tips-turning-event-transformational-experience/>

<https://journal.burningman.org/2016/05/black-rock-city/survive-and-thrive/researchers-share-first-findings-on-burners-transformative-experiences/>

<http://www.statistics.gr>

<http://www.insideoutmuseums.com/2019/02/18/from-space-to-place/>

<https://images.app.goo.gl/tY4spAhax1G1tyjt7>

<http://www.trueactivist.com/india-just-planted-66-million-trees-in-12-hours-setting-a-new-world-record/>

<https://www.buzzworthy.com/2017-ten-brightest-moments/>

<https://ua.linkedin.com/company/global-ecovillage-network>

εξώφυλλο: <https://www.onassis.org/el/whats-on/fast-forward-festival-6/> Ίδια επεξεργασία.

<https://journal.burningman.org/2016/05/black-rock-city/survive-and-thrive/researchers-share-first-findings-on-burners-transformative-experiences/>

<http://www.lamacchinastudio.net/starring>

<https://www.magzter.com/articles/889/235346/5988339f00589>

<https://i.pinimg.com/originals/37/83/48/3783485fbf4d817a36be62353fe74534.jpg>